

ДРУГЕ НАВЧАЛЬНЕ ПІВРІЧЧЯ

Модуль 3. Античність – колыска європейської цивілізації. Мистецтво Стародавньої Греції та Стародавнього Риму

Модуль 4. Пам'ятки мистецтва Північного Причорномор'я. Образотворче мистецтво скіфів

АНТИЧНІСТЬ – КОЛИСКА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Модуль 3.

3.1. Мистецтво Стародавньої Греції

Модуль 3.
АНТИЧНІСТЬ –
КОЛИСКА
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ЦИВІЛІЗАЦІЇ

3.1. Мистецтво
Стародавньої Греції

- Егейське мистецтво (архітектура – палаці; образи рослинного та тваринного світів у фресках)
- Гомерівський період та період архаїки. Грецький храм. Ордери: доричний, іонічний, коринфський
- Мистецтво високої класики. Ансамбль Афінського акрополя. Храм Парфенон, Ерехтейон, храм богині Ніки
- Скульптори Фідій, Мирон, Поліклет
- Пізня класика. Скопас
- Мистецтво епохи еллінізму
- Кераміка. Види давньогрецького вазопису

**Мистецтво
Стародавньої
Греції**

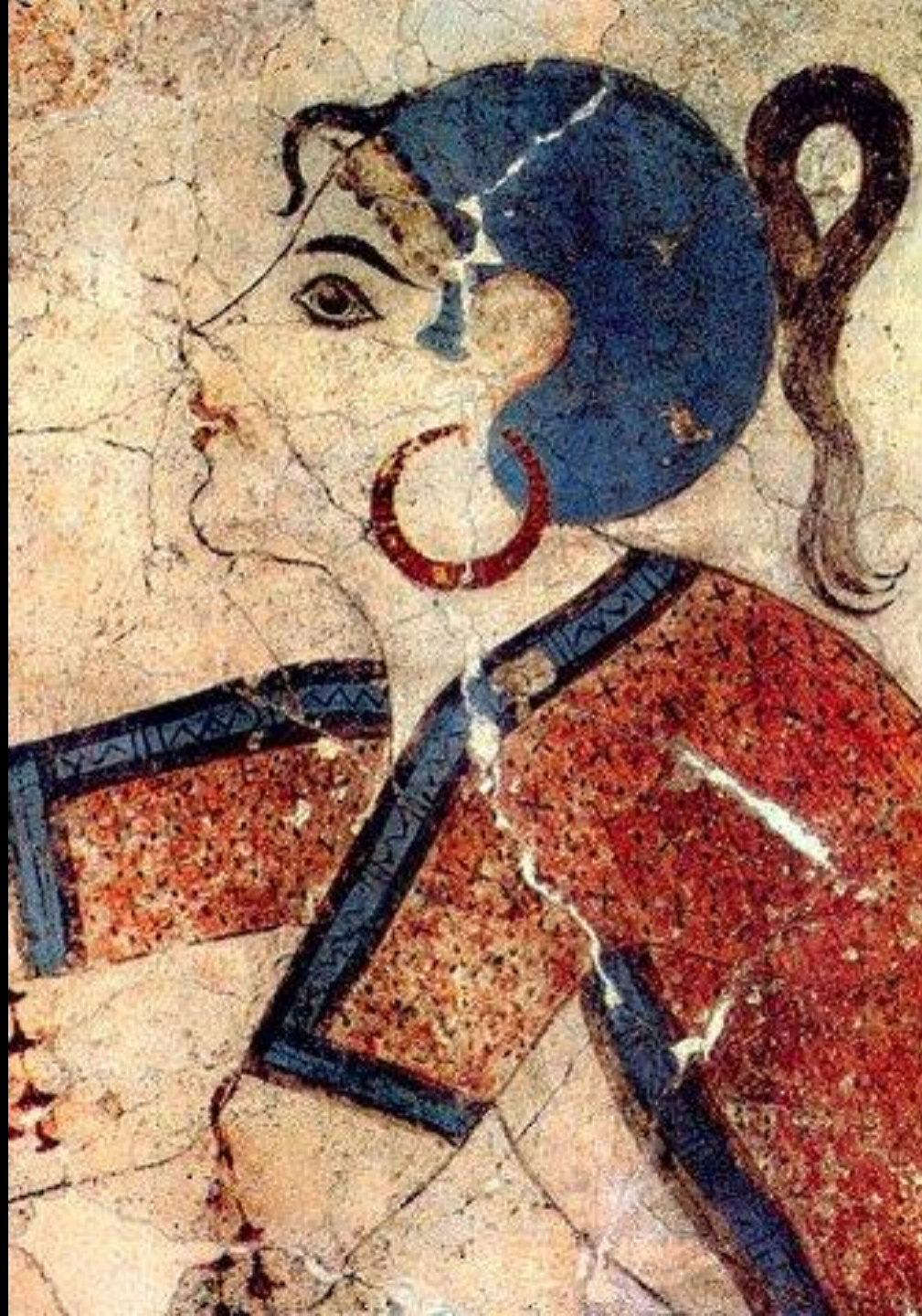

Модуль 3.1.
Урок 17.

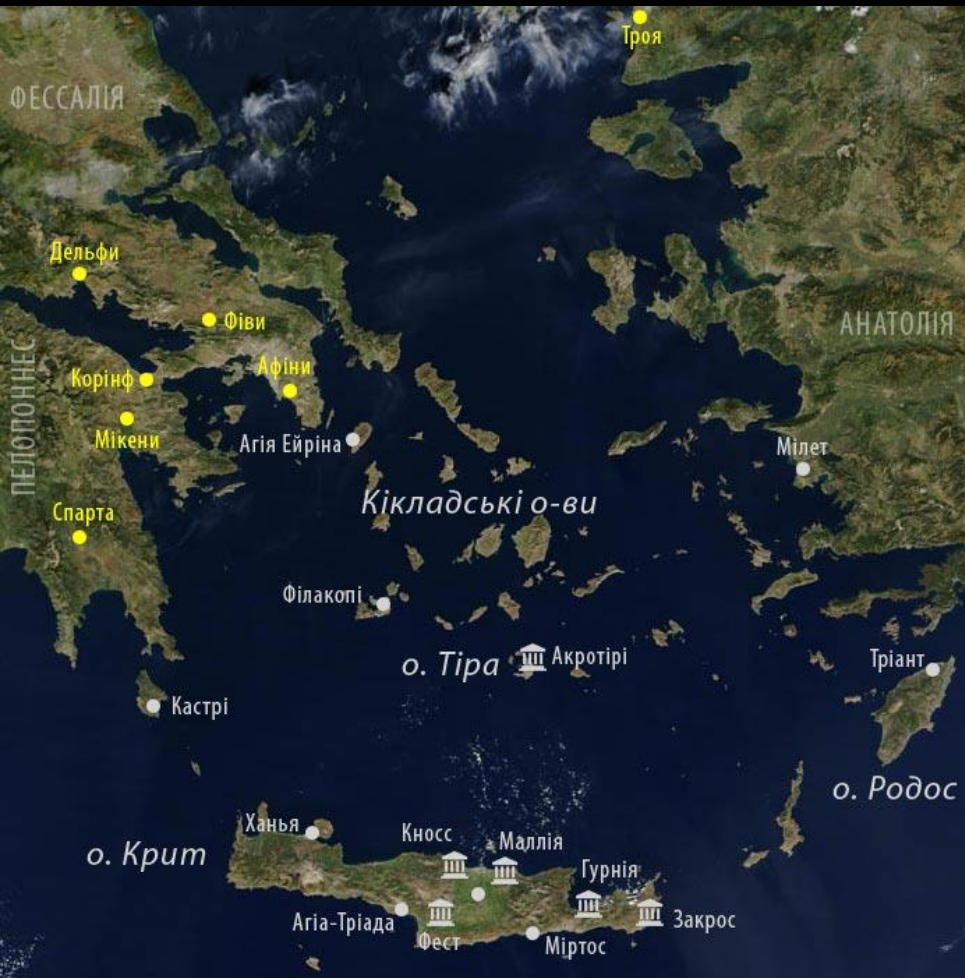
План уроку:

1. Егейське мистецтво (Крито-Мікенська культура). Архітектура
Світогляд. Античні міфи про Крит
Мінойське мистецтво (острів Крит)
Відкриття Кносського палацу
Особливості архітектури палаців
на острові Крит

ЕГЕЙСЬКЕ
МИСТЕЦТВО
(Крито-Мікенська
культура)

ЕГЕЙСЬКА (КРИТО-МІКЕНСЬКА) КУЛЬТУРА III – II тис. до н. е.

Егейська культура сформувалася на берегах і островах Егейського моря, що зумовило її назву

Інша назва цієї культури – Крито-Мікенська

Основними центрами розвитку егейської культури були:

острів Крит – міста Кносс, Като-Закро, Маллія, Фест;

острів Фера (Тіра) – місто Акротірі;
егейське узбережжя Малої Азії
(регіон Анатолія)

територія материкової Греції –
півострів Пелопоннес – міста
Мікени, Тиринф, Пілос

Ареал поширення
Егейської (Крито-Мікенської) культури

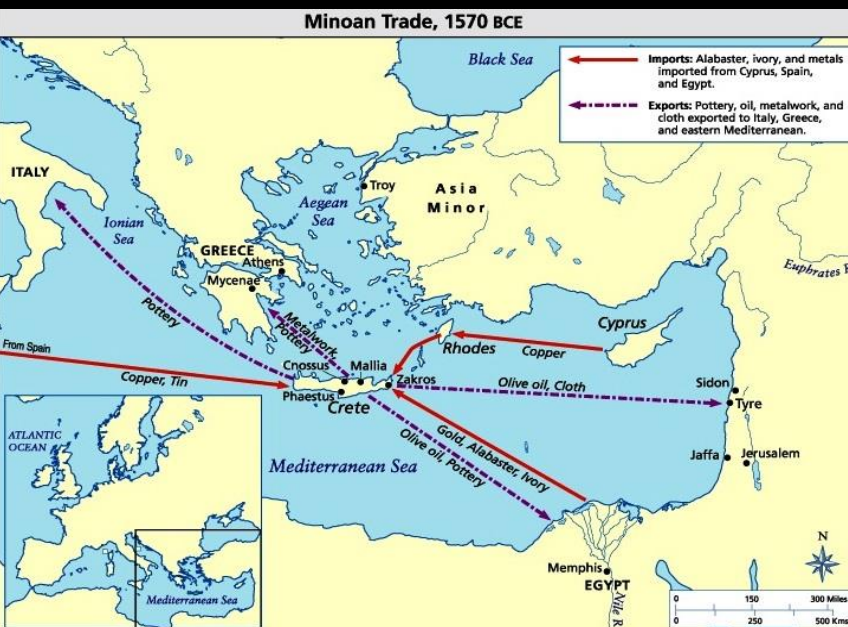
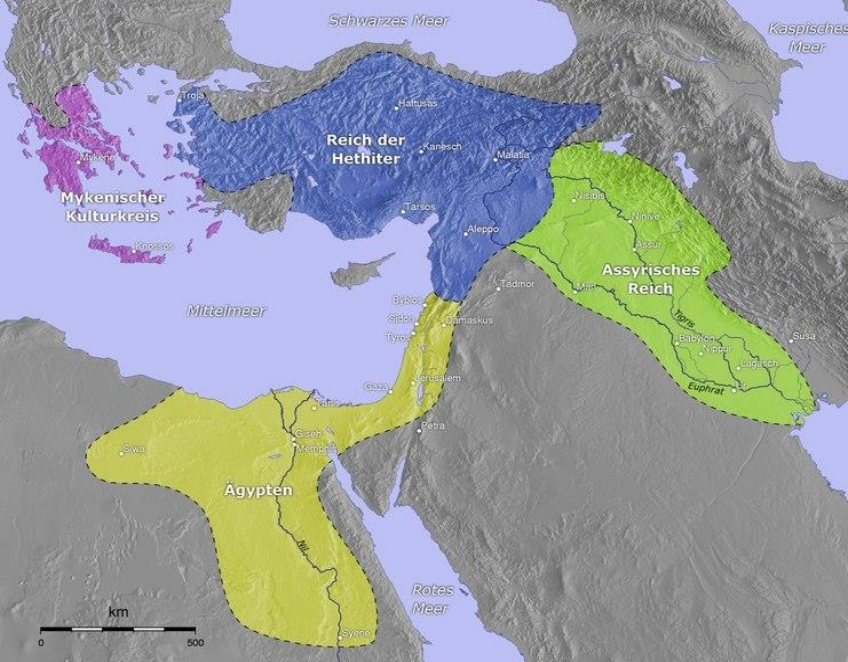
ГЕОГРАФІЧНЕ РОЗТАШУВАННЯ ТА ПРИРОДНІ УМОВИ

У ландшафті островів Егейського моря переважали гірські регіони, де часто відбувалися землетруси

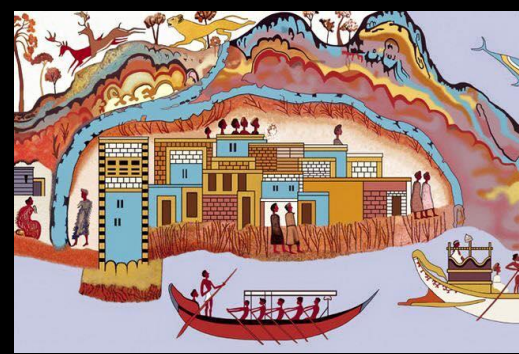
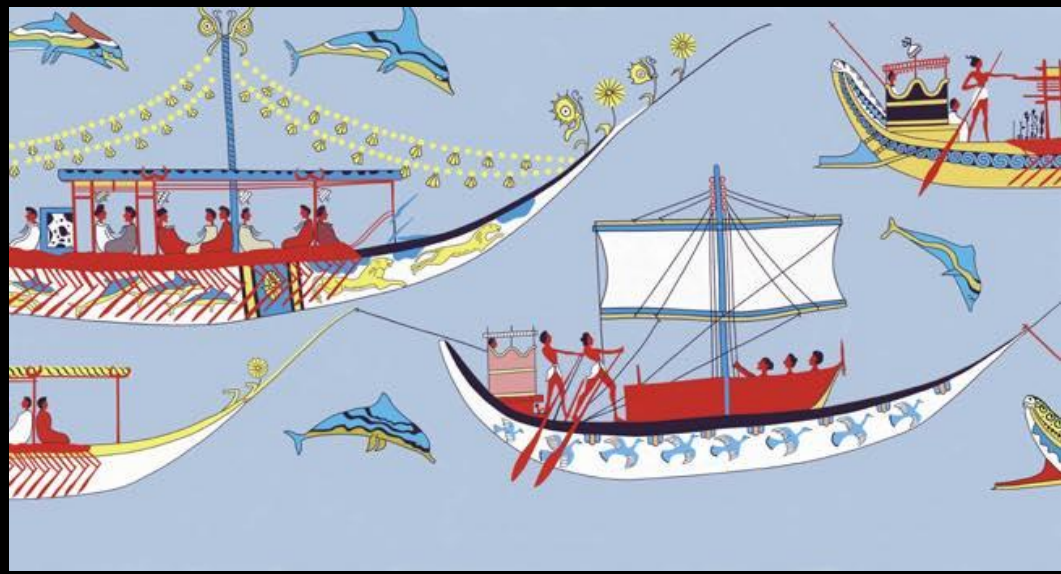
Острівні міста були захищені від ворогів морем, тому не мали оборонних стін, на відміну від міст Пелопоннесу

Розташування Криту в Середземному морі зумовило розвиток мореплавства і контролювання торгівельних шляхів, що пролягали між Азією, Африкою і Європою

Егейська культура розвивалася одночасно з єгипетською та месопотамською, зазнала певного їхнього впливу та стала з'єднувальною ланкою між мистецтвом Стародавнього Сходу й античної Греції

Карта Давніх цивілізацій
Торгівельні шляхи міноїців

Фреска з мінойськими мореплавцями
Акротірі, острів Фера.
Промальовка фрески, моделі кораблів

ПЕРІОДИЗАЦІЯ ЕГЕЙСЬКОГО МИСТЕЦТВА

1. МІНОЙСЬКЕ МИСТЕЦТВО

(острів Крит) близько 2200 – 1050 рр. до н. е.:

- період «старих палаців»
2200 – 1700 рр. до н. е.

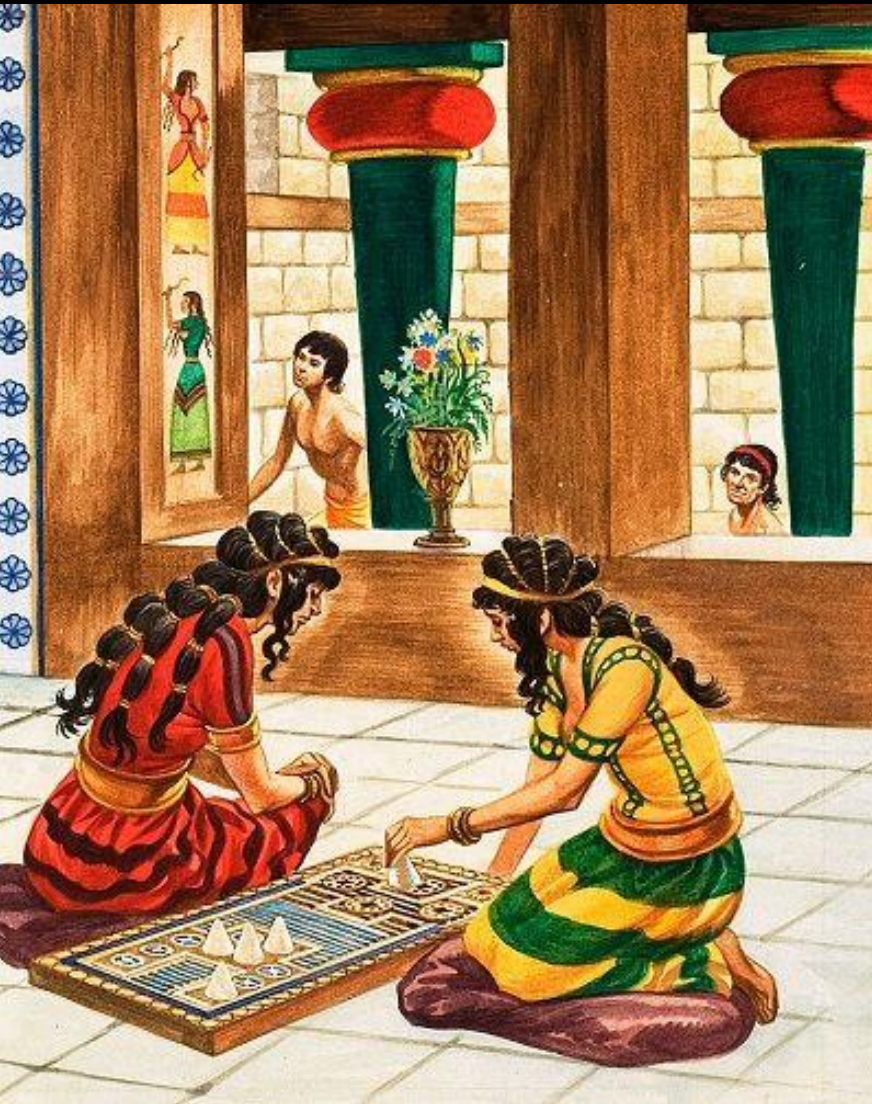
Близько 1700 р. до н. е. сильний землетрус зруйнував старі палаці;

- період «нових палаців»
1700 – 1450 рр. до н. е.

На фундаментах старих палаців відбудовують палаці більших розмірів. Це період розквіту мінойського мистецтва. Завершується період виверженням вулкану на острові Фера;

- післяпалацовий період
1450 – 1050 рр. до н. е.

Розпад мінойської культури,
завоювання ахейцями

Реконструкція мегарону цариці.
Кносський палац

Основні міста мінойської культури: Кносс, Фест, Маллія, Като-Закро, Агія-Тріада поблизу Феста

Близько 1450 р. до н. е. стався сильний землетрус та виверження вулкану на острові Фера (Тіра) та цунамі, що призвело до занепаду мінойської культури

Острів Фера (Тіра), сучасний острів Санторіні

ПЕРІОДИЗАЦІЯ ЕГЕЙСЬКОГО МИСТЕЦТВА

2. АХЕЙСЬКЕ МИСТЕЦТВО

(м. Мікени), 1800 – 1100 рр. до н. е.:

- 2000 – 1580 рр. до н. е. – розквіт поселень материкової Греції. Міста Мікени, Тиринф, Пілос стають центрами в Егейському басейні;

- 1700 – 1200 рр. до н. е. – розквіт ахейської культури. Посилюється могутність Мікен. **У цей період відбувається Троянська війна** (XIII ст. до н. е.);

• наприкінці періоду з півночі Греції приходять дорійські племена та руйнують осередки егейської культури

Реконструкція мегарону в Мікенському палаці, карта Греції Мікенської доби

ЕГЕЙСЬКЕ МИСТЕЦТВО

Мінойський період
(острови Крит
та Фера)

СВІТОГЛЯД МІНОЙЦІВ

Люди Егейського світу поклонялися силам природи: Сонцю, воді, рослинам, тваринам, які уявлялись у безперервному русі та циклічності

Ритм, мінливість, рух, подібні морським хвилям, гармонія з природою отримали прояв в архітектурі та образотворчому мистецтві

Кольорова гама творів мистецтва пов'язана з образами природи, де переважають синій/блакитний (вода) та червоний (Сонце)

Найпоширенішими мотивами в образотворчому мистецтві були спіраль як символ води та розвитку і сонячний зооморфний образ бика

За мотивами грецького міфу
«Викрадення Європи»

АНТИЧНІ МІФИ ПРО ОСТРІВ КРИТ

Фрагмент давньогрецької античної вази
«Викрадення Європи»

Після занепаду Егейської культури настали «темні віки» – період близько XII – X ст. до н. е., після якого розпочнеться історія античної Греції

Саме в античний період (I тис. до н. е.) складеться міфологічна картина світу давніх греків, і, зокрема, з островом Крит будуть пов'язані деякі міфи:

- «Народження Зевса»;
- «Викрадення Європи»;
- «Тесей і Мінотавр»

Дослідники припускають, що ці міфи є відголоском світогляду мінойців, що жили на Криті та островах Егейського моря

МІФ «ВИКРАДЕННЯ ЄВРОПИ»

Міф розповідає про фінікійську царівну Європу, у яку закохався Зевс, в образі бика викрав її та перевіз через Егейське море на острів Крит

Там у Зевса і Європи народився син Мінос, який став царем Криту

Мінос одружився на Пасіфаї, у них народилося четверо дітей, серед яких була донька Аріадна

Одного разу бог моря Посейдон подарував Міносу божественного бика і наказав принести його в жертву, але цар схитрував і поклав на жертвник звичайного бика

За це Посейдон покарав Міноса – навів безумство на його дружину Пасіфаю, і вона народила від божественного бика чудовисько **Мінотавра** – напівлюдину з головою бика

Фрагменти давньогрецьких ваз «Народження Мінотавра», «Мінотавр»

МІФ «ТЕСЕЙ І МІНОТАВР»

Щоб приховати Мінотавра від людських очей, **Мінос наказав архітектору Дедалу збудувати лабіринт для чудовиська**

Мінотавр харчувався людським м'ясом, і кожні 7 років йому приносили в жертву 7 юнаків та 7 дівчат

Прийшла черга Афінам відправляти корабель з жертвними юнаками і дівчатами на Крит

В Афінах тоді правив **цар Егей (іменем якого буде назване Егейське море)**, його син Тесеї зголосився також плисти на Крит, щоб вбити Мінотавра

Богиня мудрості та війни Афіна дала Тесею обладунки, а Аріадна дала клубок з нитками, за допомогою яких Тесеї знайшов вихід з лабіринту, коли переміг Мінотавра

Дві сторони античної монети з Криту із зображенням Мінотавра і лабіринту.
Фрагмент давньогрецької античної вази «Тесеї і Аріадна»

Іменем царя Міноса археолог Артур Еванс назвав мінойську культуру на Криті

Символіка міфу:

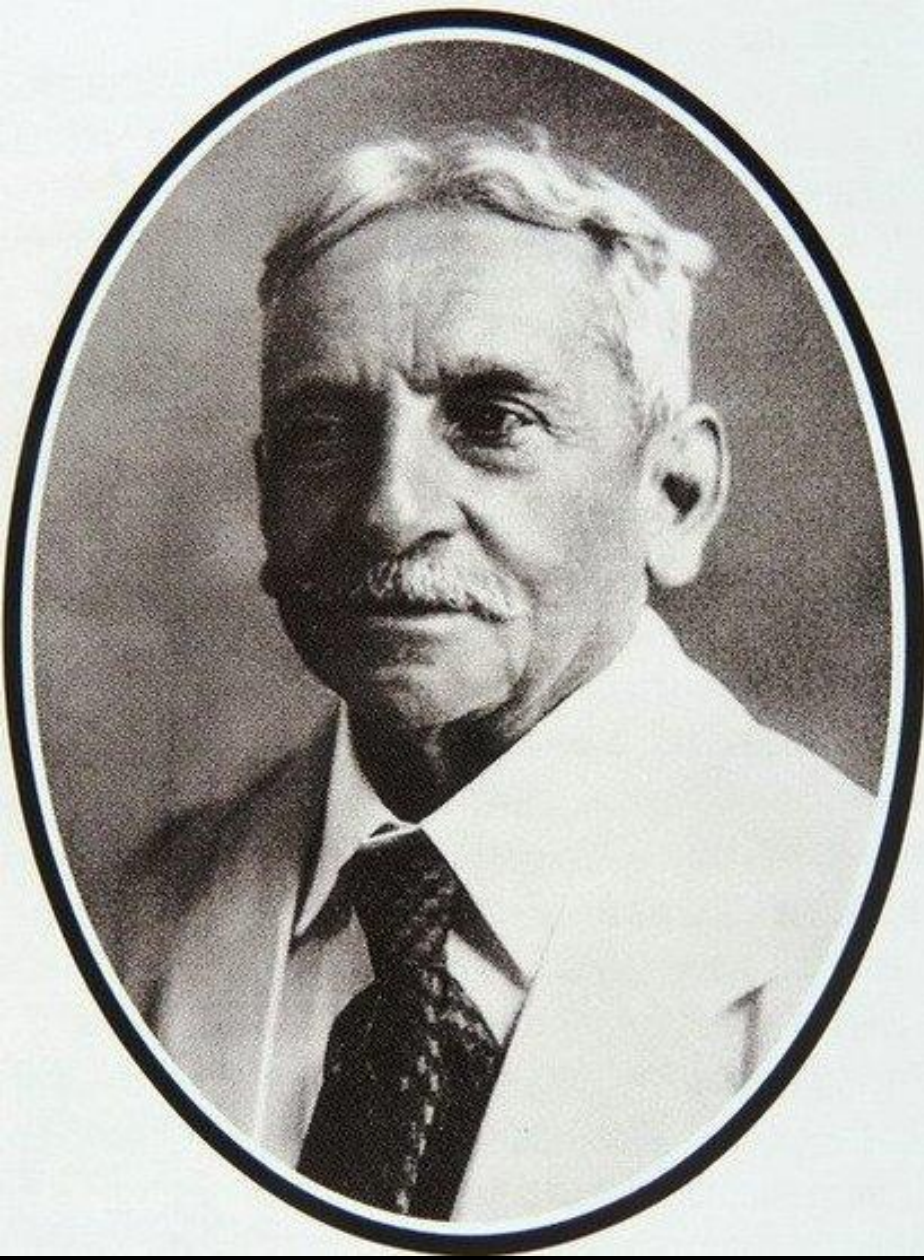
образ Європи пов'язується з водною стихією, а Зевса в образі бика – із Сонцем, яке вмирає у воді та перероджується в новій іпостасі – царі Міносі;

ім'я Мінотавра складається з двох слів: **Мінос (цар) і тавр (бик)**; існує гіпотеза, що цар Криту міг виконувати ритуали, одягаючи маску-голову бика;

лабіринт символізує образ води, в якій перероджується зимове сонце на весняне (образи Тесея і Мінотавра)

Фрагменти давньогрецьких ваз «Афіна, Тесей і Мінотавр», «Тесей і Мінотавр»

ВІДКРИТТЯ МІНОЙСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

КНОССЬКИЙ ПАЛАЦ, острів Крит

Після занепаду егейської культури близько 1000 р. до н. е., усі відомості про неї були забуті

Про доантичний період грецького мистецтва світ дізнався лише у 1900 році, коли англійський археолог **Артур Еванс** почав розкопки в Кноссі на Криті

Він відкрив **Кноський палац**, який нагадав йому міфічний палац царя **Міноса** та лабіринт **Мінотавра**

Еванс дав назву жителям Криту бронзової доби **«мінойці»** за іменем міфічного царя

Артур Еванс (1851 – 1941)

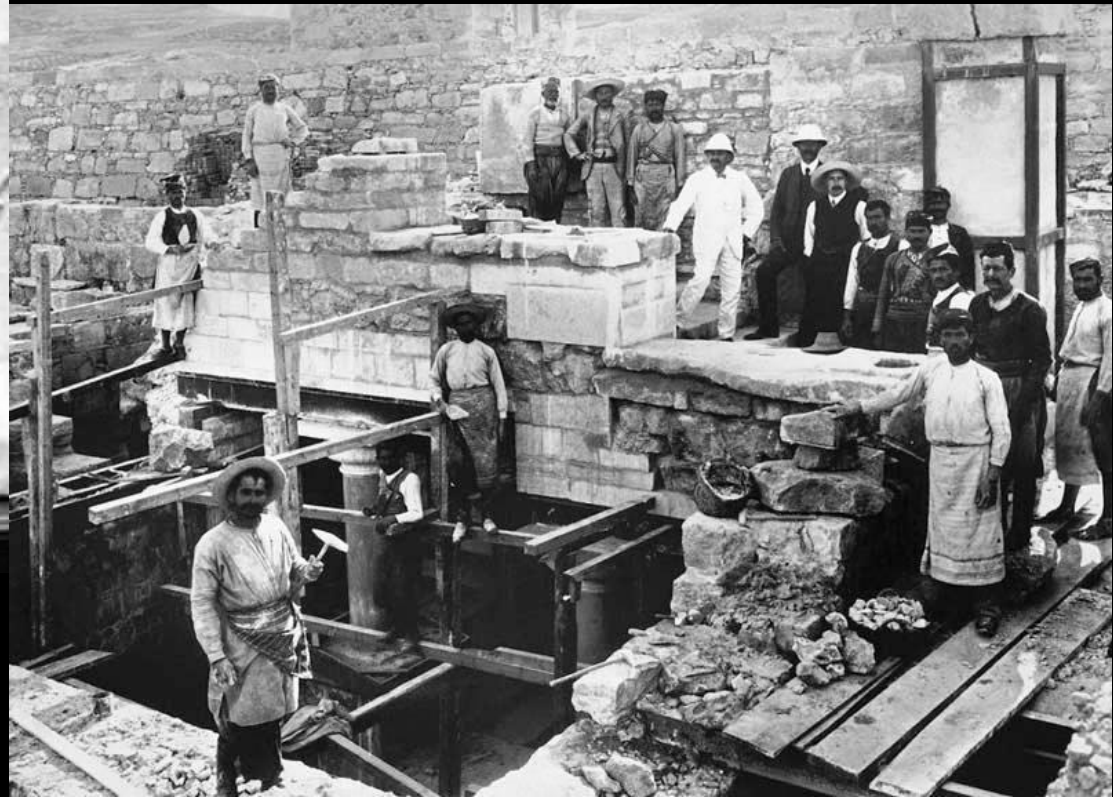
Проводив розкопки Кноського палацу
у 1900 – 1914, 1920 – 1932 рр.

Розкопки Артура Еванса поклали початок дослідженню Егейської культури

Основними пам'ятками, за якими ведуться дослідження, є архітектура (переважно палаци), фрески, статуетки і керамічний розписний посуд

Археолог Артур Еванс (1851 – 1941)
Фото з розкопок Кноського палацу

Писемні джерела мінойців дійшли у вигляді глиняних табличок з надписами, зміст яких полягав у веденні підрахунку запасів, урожаю, виготовлення ремісниками продукції тощо

У період «старих» і «нових палаців» мінойці користувалися трьома видами письма: критські ієрогліфи, згодом з'явилося лінійне письмо "А" (ним користувались приблизно до 1400 р. до н. е.) та лінійне письмо "В" (поширилось з материкової Греції)

Вчені розшифрували лише тексти пізнього лінійного письма "В"

Фестський диск, близько 1700 р. до н. е.
(критські ієрогліфи)

Табличка з лінійним письмом "А"

Циліндрична печатка з лінійним письмом "А", лінійне письмо "В"

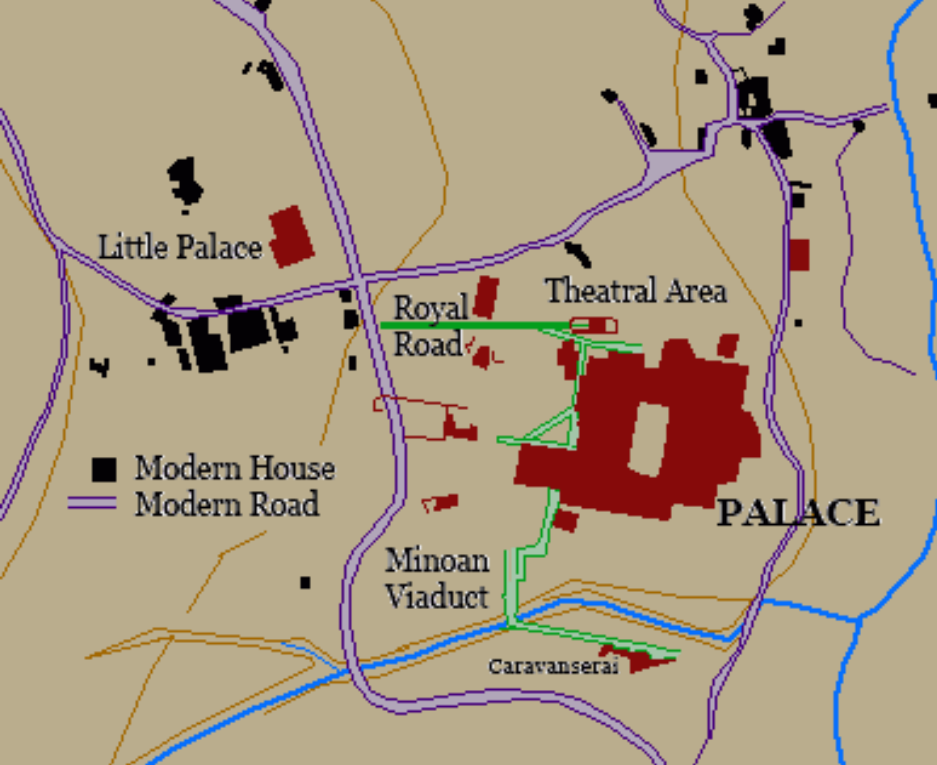
МІНОЙСЬКІ ПАЛАЦИ

Близько 2000 р. до н. е. на Криті склалася соціальна ієрархія і це сформувало структуру міст

Міста мінойців були неукріпленими

Домінуючою будівлею мінойського міста був **центральный палац**

Архітектура гармонійно вписувалась у навколишній ландшафт, що відображало ідею гармонії з природою, де людина була частиною природи, включена в колообіг природного життя

Палаці були центрами світської та релігійної влади. Мали розвинену інфраструктуру: містили житлові, громадські та культові приміщення, господарські та ремісничі квартали

До палаців вели перші в Європі кам'яні мощені дороги, існували каналізація та водопостачання

Інтер'єри палаців були прикрашені фресками із зображенням ритуальних сцен та містили культові предмети, через це дослідники припускають, що палац відігравав роль храму

Карта місцевості навколо палацу в Кноссі

Реконструкція Кносського палацу та околиць

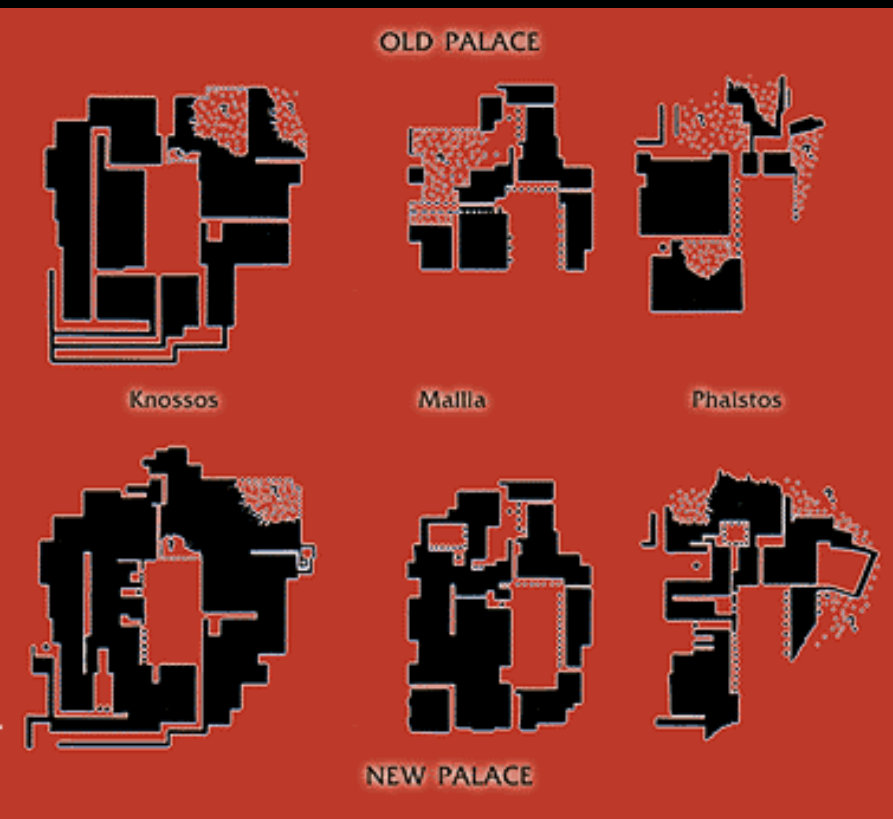

Розміри палаців були дуже великими, одним з найбільших був Кносський палац, який мав **близько 22 000 кв.м та 1400 кімнат**

Розташовувались палаці за сторонами світу, **мали чотири основні входи**

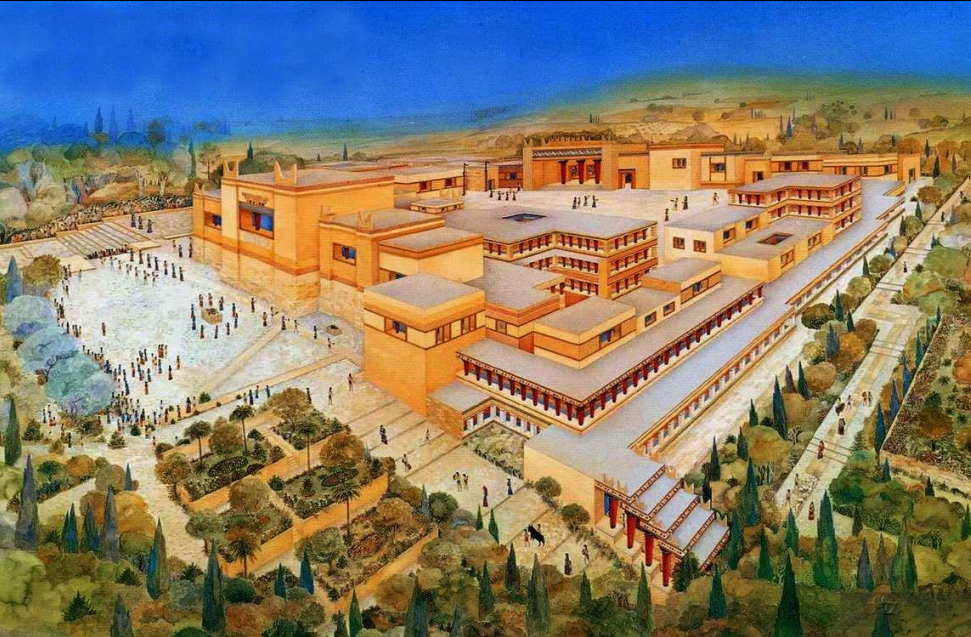
Палаці мали заплутану структуру приміщень, що **нагадувало лабіринт**

Весь внутрішній простір палацу був організований навколо центрального прямокутного ритуального подвір'я

Руїни палацу в Малії

Плани палаців періоду «старих палаців» і «нових палаців» у Кноссі, Малії, Фесті

Реконструкції Кносського палацу

Кількість поверхів у палацах була від двох до чотирьох і могла змінюватися залежно від нерівностей ландшафту

Дахи були пласкими чи ступінчастими

Заплутаність плану і хвилеподібний абрис поверхів створювали відчуття простору, що перетікає та розкривається в процесі руху за годинниковою стрілкою

Заплутана конструкція і ритуали, пов'язані з воскресінням природи навесні та культом родючості (образи бика, змії), породили в античних греків міф про лабіринт Мінотавра

ОСОБЛИВОСТІ АРХІТЕКТУРИ МІНОЙСЬКИХ ПАЛАЦІВ

Перевага простору над масою

Вписуваність у ландшафт – **гармонія людини і природи**

Простір, що перетікає, створює відчуття динаміки, вічного руху і нескінченності часу

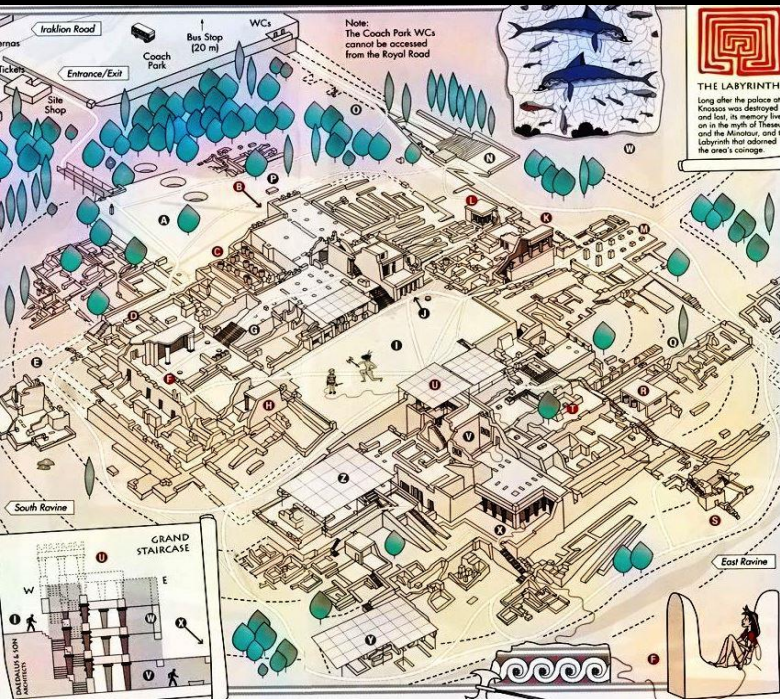
Асиметрія і заплутаність плану палацу

Ритм відкритих прямокутних подвір'їв, обрамлених архітектурою

Багаторярусні будівлі, плоскі або ступінчасті дахи, **колони і пілони різноманітних форм**. Особливі колони, що розширюються догори

Критський **мегарон** – головна зала палаців

Руїни та план Кносського палацу

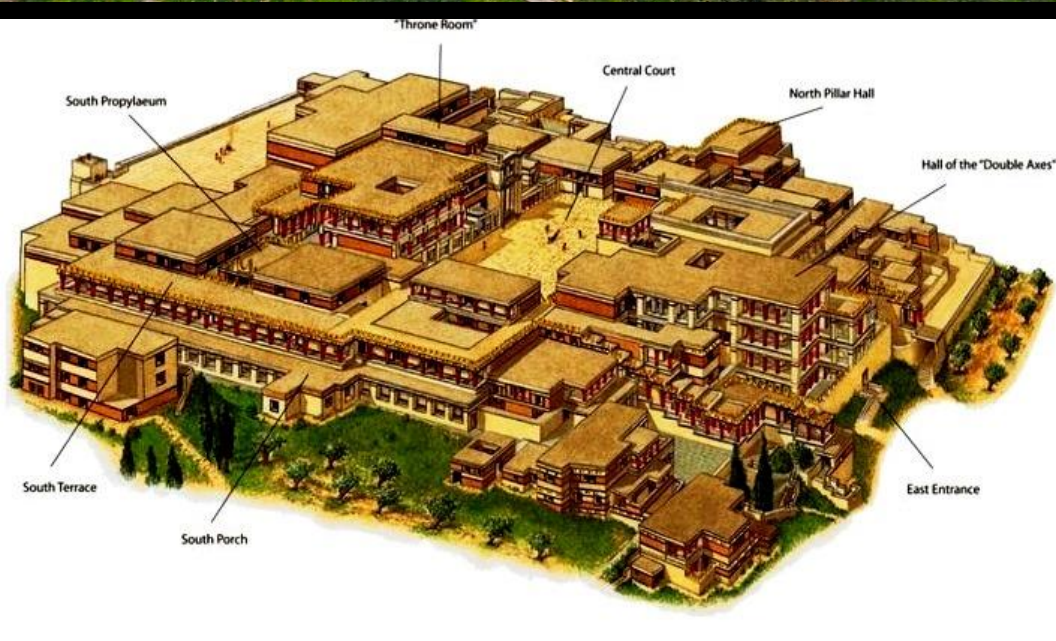

КНОССЬКИЙ
ПАЛАЦ
Острів Крит

КНОССЬКИЙ ПАЛАЦ 2000 – 1500 рр. до н. е.

Найбільшим з усіх палаців був палац у Кноссі: його розміри 130 на 180 м, висота сягала 14 м, площа – понад 10 тис. кв.м, мав 2–4 поверхи, сотні кімнат, з яких збереглось близько 300 на першому поверсі зі сходами

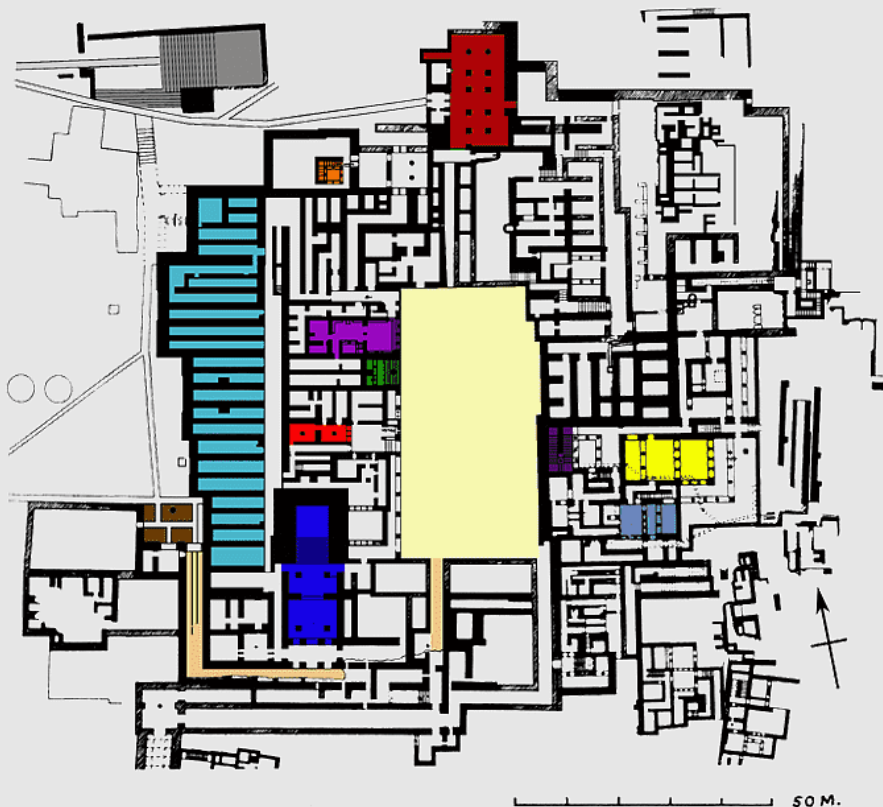
Композиційним центром ансамблю було велике внутрішнє подвір'я, до якого вели чотири входи з чотирьох сторін палацу, орієнтованих за сторонами світу

Приміщення палацу з'єднувалися коридорами, сходами, пандусами, галереями, лоджіями

Руїни та реконструкція Кносського палацу

Руїни Кносського палацу

West Portico	Grand Staircase
Corridor of Processions	Hall of the Double Axes
Propylea & Staircase	Queen's Hall
Monumental Staircase	North Pillar Hall
Central Court	North Lustral Area
Pillar Crypts	Theatral Area
Throne Room Suite	Royal Road
Magazines	

План Кносського палацу

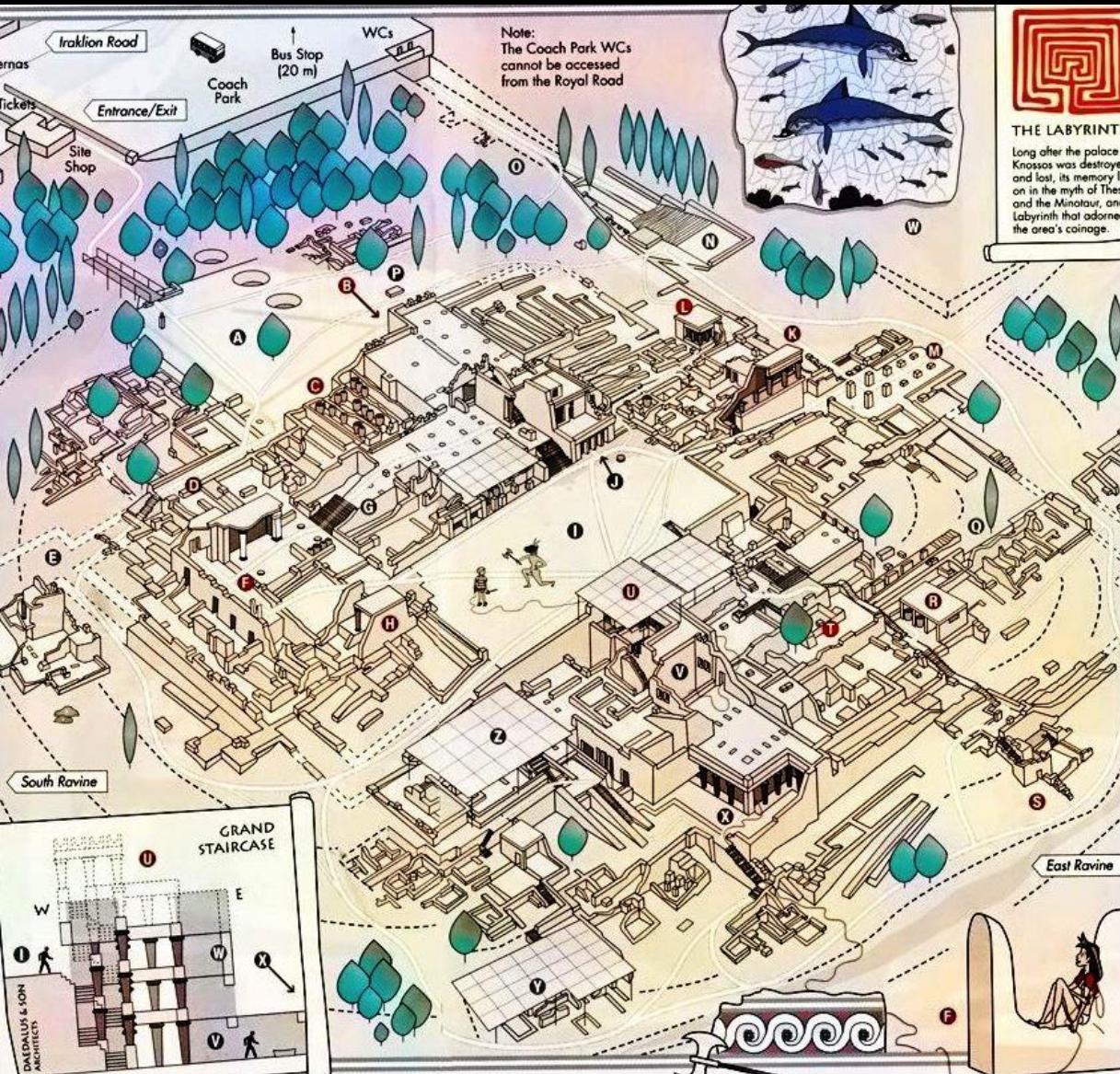
З півночі до палацу йшла **царська дорога**, поруч з якою знаходився **театральний майданчик для ритуалів**, у північній частині знаходилися **адміністративні приміщення**

З півдня розташовувалися **колонні сходи**, які йшли від моста над річкою, **коридор процесій та південні пропілеї**

У західній частині палацу розміщувалися **парадні та культові приміщення** (Тронна зала, Велике святилище)

У східному крилі – **житловий квартал**, що включав офіційні зали (царський мегарон, мегарон цариці, ванна та вбиральня цариці, зал подвійних сокир, зал щитів, басейни)

Вздовж західної стіни та в північно-східному куті розташовувалися **складські та господарські зони з ремісничими майстернями**

- A – західне подвір'я
- B – колонна зала
- C – західні крамниці
- D – західний портик (вхід у палац) і коридор процесій
- F – південні пропілеї (прохід)
- H – коридор центрального подвір'я
- I – центральне подвір'я
- J – тронна зала
- K – північний вхід
- L – люстральний басейн
- N – західне подвір'я, театр
- Q – квартал прислуги
- R – комори з піфосами
- S – східний вхід
- U – парадні сходи
- V – царський квартал
- X – царські апартаменти
- Z – святилище подвійних сокир
- W – фреска «Дельфіни»

Реконструкція Кносського палацу

КНОССЬКА ДОРОГА Театральний майданчик

Частина Царської дороги
(Дорога процесій), що вела до
Кносського палацу

Дорога процесій
продовжувалася на захід від
Театру через частину міста

Схема будівництва Царської дороги,
Кносс

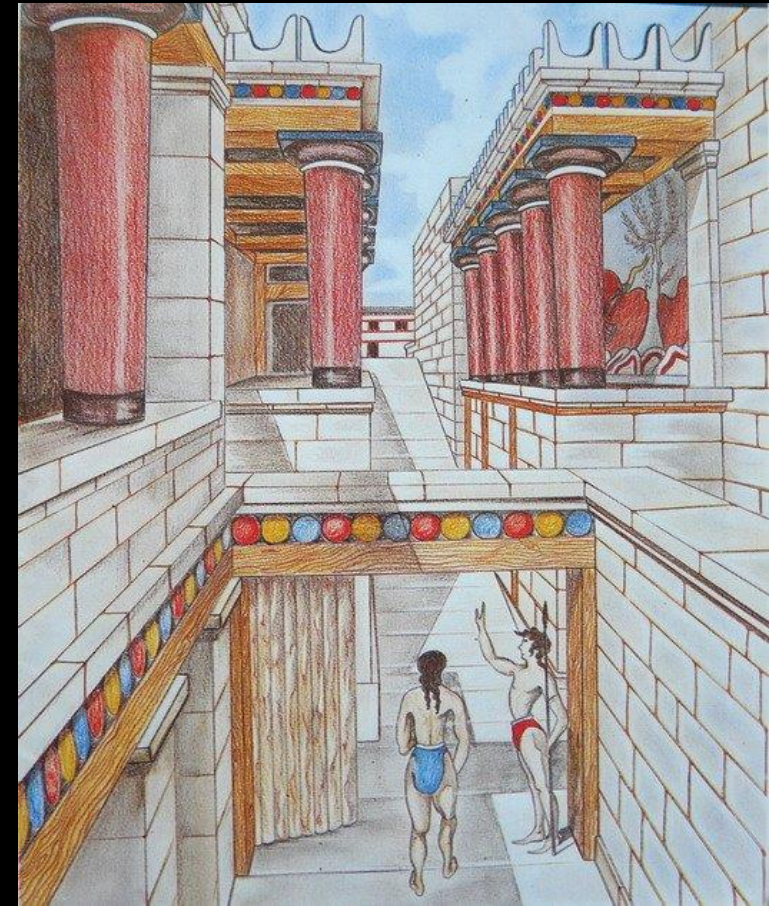

Театральний майданчик
перед Кносським палацом

Західний підхід
до театрального майданчику.
Попереду і праворуч були сходи, які
вели до Кносського палацу

ПІВНІЧНИЙ ВХІД

Портик Північного входу
(пропілей)

Реконструкція Північних пропілей,
Кносський палац

Фреска «Бик та оливкове дерево»
Реконструкція і фрагмент фрески
з Археологічного музею в Іракліоні

Фреска «Бик та оливкове
дерево», Кносський палац,
1450 – 1400 рр. до н. е.

Фреска прикрашала стіну
портика північного входу
до Кносського палацу

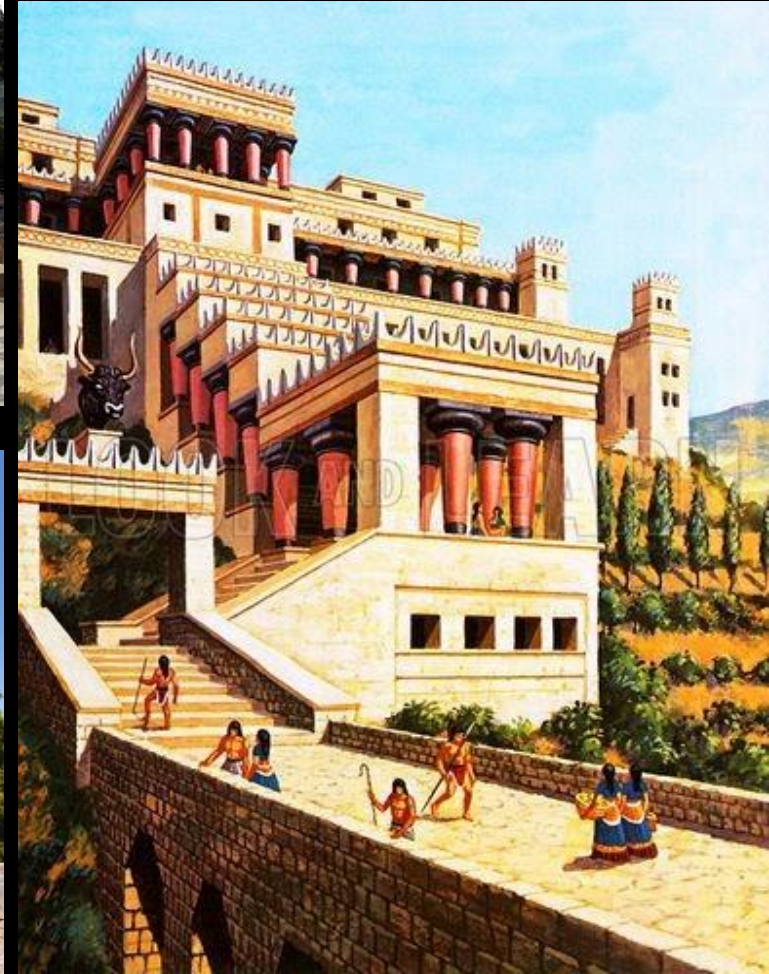
Техніка фрески поєднана
з рельєфом. Частина фрески, яка
збереглась, імовірно, була
частиною сцени полювання на
бика: на інших фрагментах
зображені частини тіл двох биків
та кінцівки чоловічої і жіночої
фігур

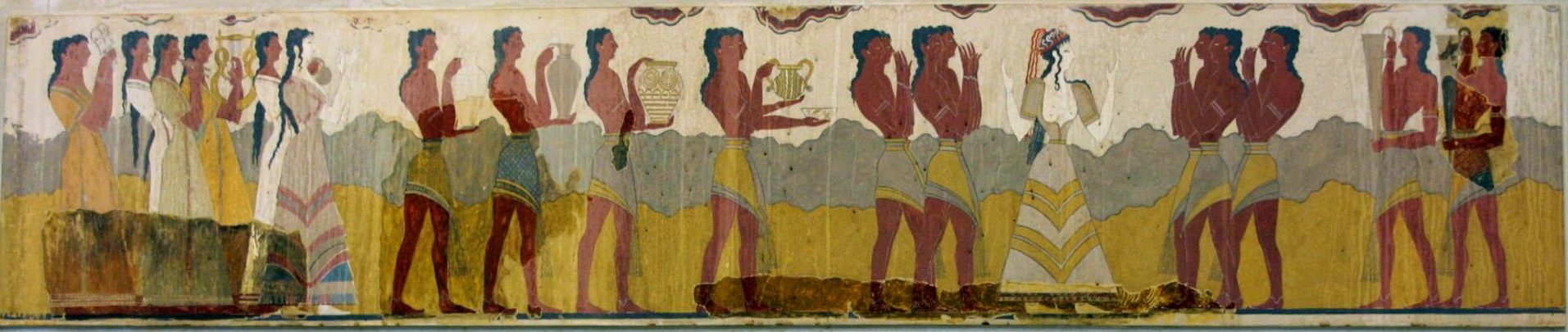
ПІВДЕННИЙ ВХІД

Відновлені фрагменти фрески
«Процесія з підношеннями»
Стіна Південних пропілей Кносського палацу

Південно-західний колонний
портик зі сходами та міст біля
південного входу до Кносу,
реконструкція

Фреска «Процесія з підношеннями», стіна Південних пропілей. Кносський палац, 1450 – 1400 рр. до н. е.

Фреска «Процесія з підношеннями»
Кносський палац, 1450 – 1400 рр. до н. е.

Фреска «Виночерпій» (або «Юнак з блакитною вазою») є частиною фрески «Ходи з підношеннями», яка прикрашала стіну Південного пропілея (входу в палац)

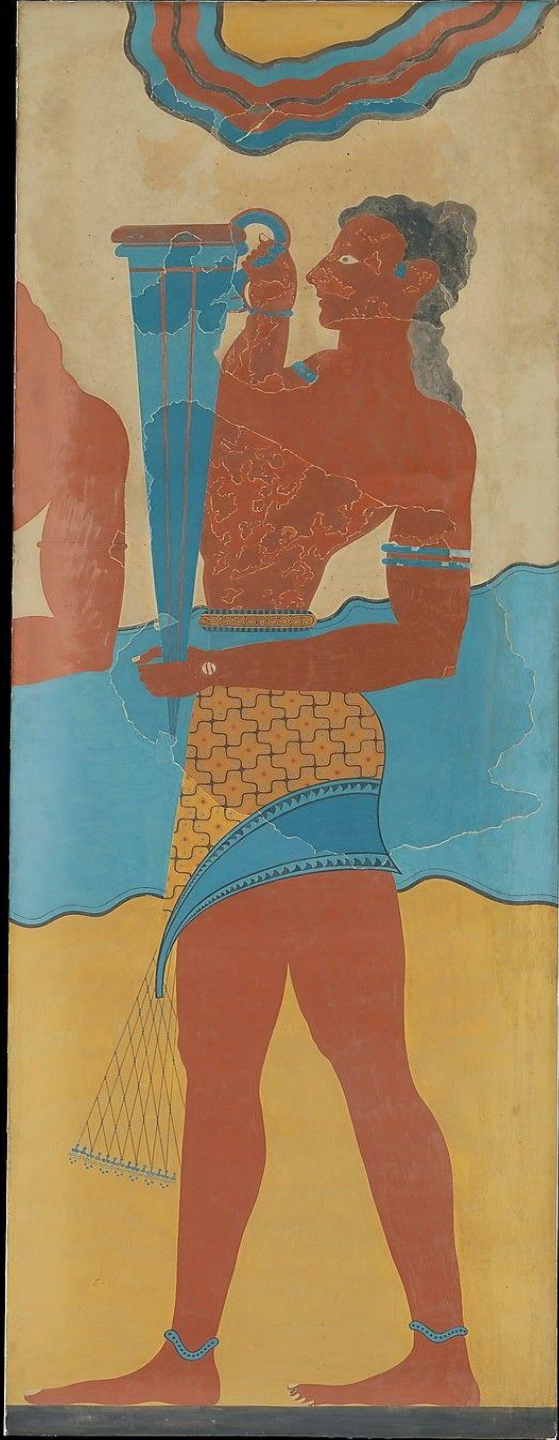
Юнак зображений у повний зріст, у стилістиці періоду «нових палаців», з темно-коричневою шкірою, на стегнах у пов'язці з візерунками, що містять сонячно-водну символіку

Фігура розвернута в профіль (відчувається вплив єгипетського мистецтва), має тонку талію і широкі плечі, браслети на руках і ногах

Юнак несе велику конічну посудину ритон, імовірно, срібну з позолоченими деталями

«Юнак з блакитною вазою»

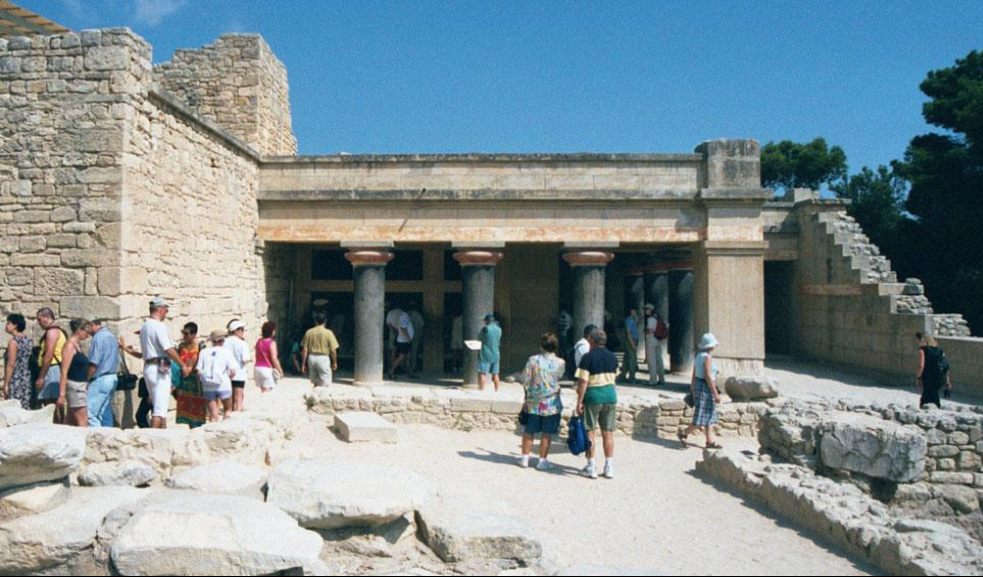
фрагмент фрески «Хода з підношеннями»,
стіна Південних пропілей у Кносському палаці

Фреска «Хода з підношеннями», фрагмент стіна Південних пропілей, Кносський палац, 1450 – 1400 рр. до н. е.

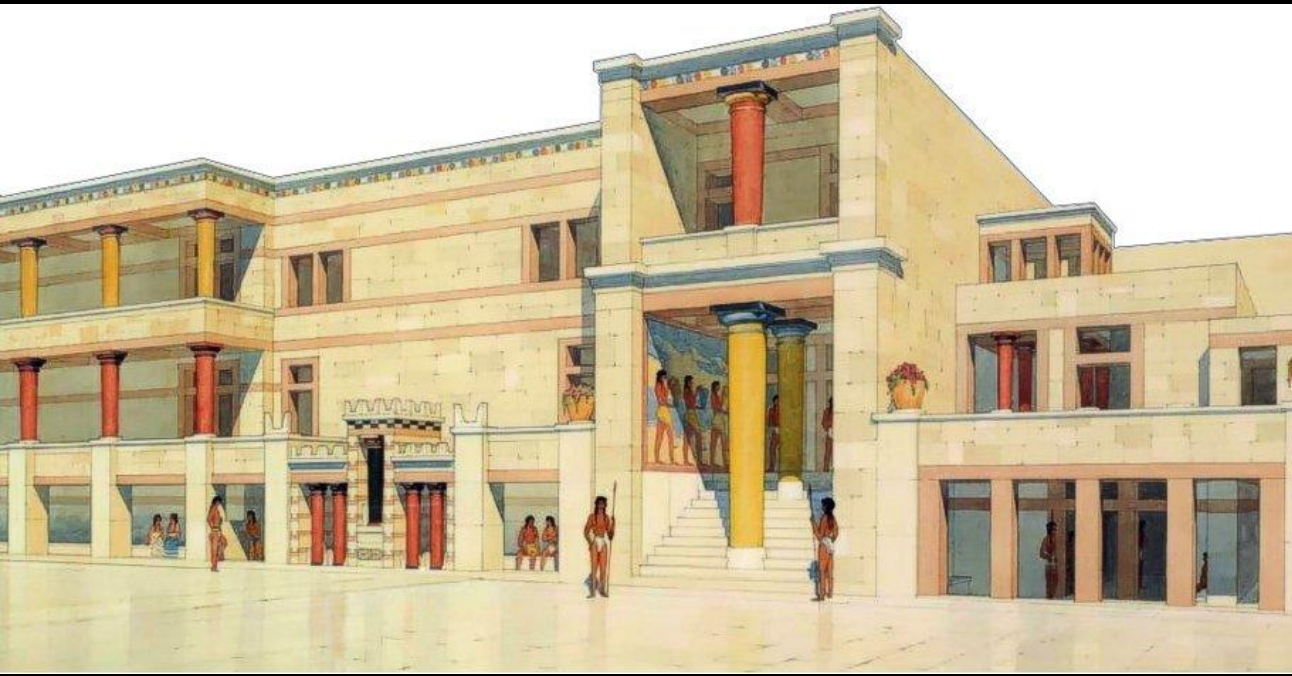
ЦЕНТРАЛЬНЕ ПОДВІР'Я

Руїни споруд центрального подвір'я
Кносського палацу

Більшість головних приміщень виходили до центрального подвір'я

Реконструкція західного фасаду будівель центрального подвір'я Кносського палацу

**Фреска «ІГРИ З БИКОМ»
Кносський палац,
1450 – 1400 рр. до н. е.**

Ця фреска найкраще збереглася в порівнянні з іншими чотирма з таким самим сюжетом, що знайдені у східному крилі Кносського палацу, вони прикрашали кімнату на верхньому поверсі

Сюжет акробатичних стрибків через бика зустрічається в мінойському мистецтві у фресках, скульптурі, печатках, і вказує на те, що такі змагання були реальною подією

Фреска «Ігри з биком», Кносський палац
Руїни приміщення, де знайдено фреску, фото 1930 р.

На фресці «Ігри з биком» зображено юнака, який робить сальто, перестрибуючи через бика

Одна дівчина утримує бика за роги, інша простягла руки, щоб спіймати юнака

У мінойському мистецтві, подібно до єгипетського, існував канон у зображенні кольору шкіри: у чоловіків темніший, у жінок – світлий

Фрагмент скульптурної групи «Стрибання через бика», слонова кістка

Бронзова статуетка «Бик, що стрибає», Кносський палац

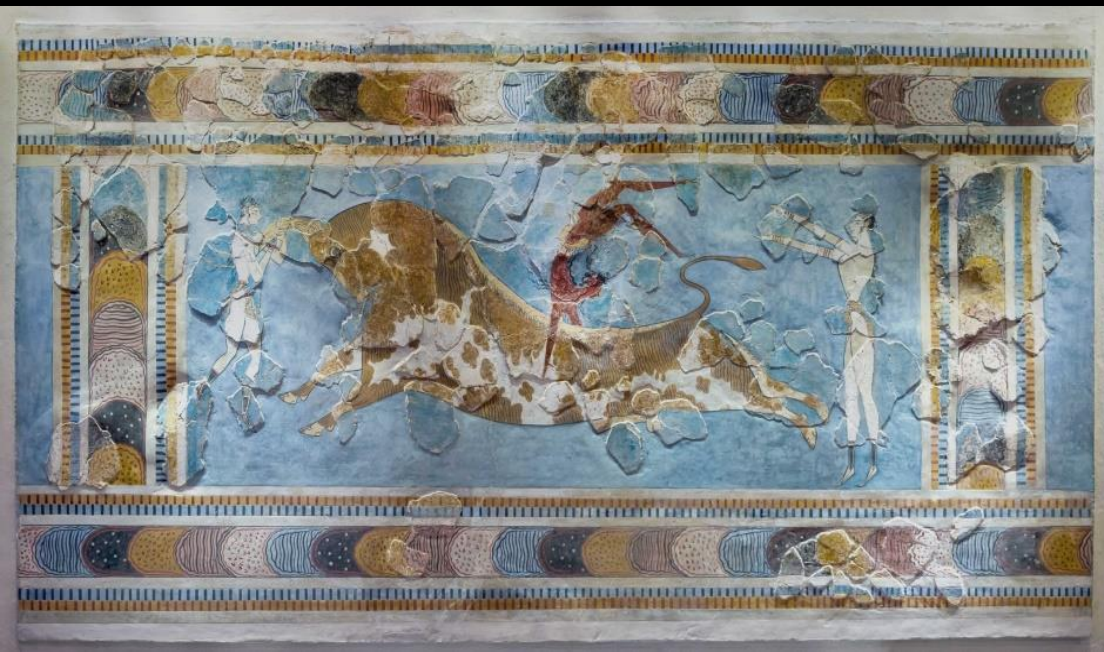
Фреска «Ігри з биком»
Кносський палац, 1450 – 1400 рр. до н.е.

Фрагменти фрески «Ігри з биком»
Кносський палац, 1450 – 1400 рр. до н. е.

Центральне ритуальне подвір'я Кносського палацу

Ритуальні «ігри з биком» відбувалися на центральному подвір'ї палацу щороку в день весняного рівнодення

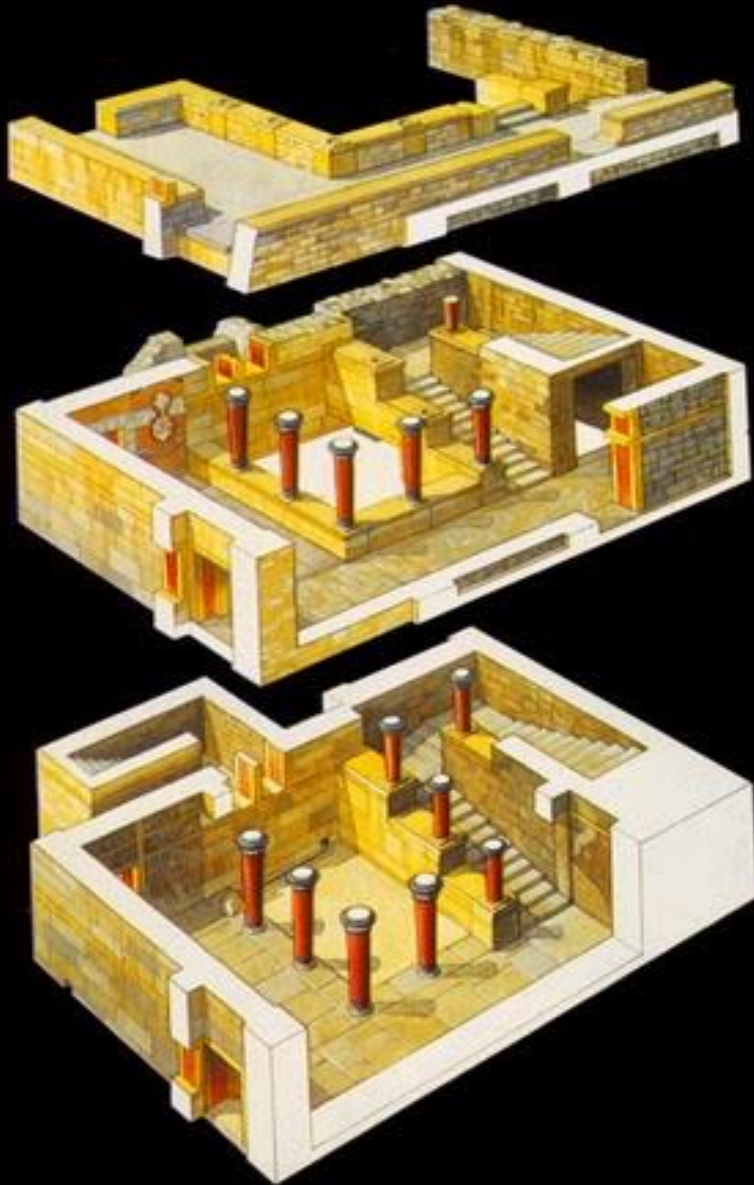
Символіка фрески:

- блакитний фон фрески та жіночі образи символізують воду;
- образи бика і юнака – символи сонця, що занурене у воду;
- перестрибування нагадує сонцеворот;
- пірнання у воду символізує вмирання і відродження Сонця у воді, трансформацію осінньо-зимового на весняно-літнє Сонце

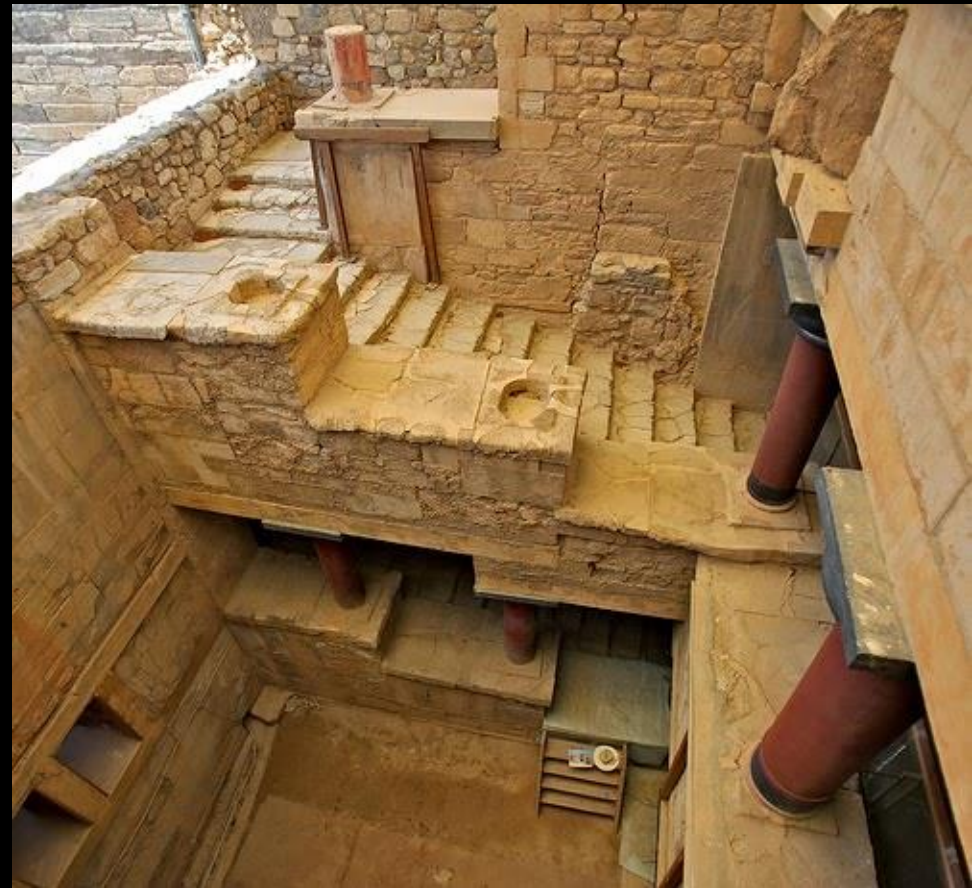
Фреска «Ігри з биком»,
1450 – 1400 рр. до н.е.

ПАРАДНІ СХОДИ СХІДНОГО КРИЛА

Парадні сходи у східному крилі
Кносського палацу спускалися на
чотири рівні й вели до Зали Подвійних
сокир, мегарону цариці (Святилище
дельфінів)

Реконструкція і руїни парадних сходів
у Кносському палаці

ПАРАДНІ СХОДИ
СХІДНОГО КРИЛА

Частина східного крила
Кносський палац

Палацові парадні сходи в східній частині двору, що веде на нижній рівень до культового приміщення. Кносський палац

ЛЮСТРАЛЬНІ БАСЕЙНИ

У палаці розміщувалися люстральні басейни для ритуальних омовінь (від лат. *Lustratio* – очищення, очисний обряд)

Північний люстральний басейн був найбільшим і найглибшим

Відреставрований Північний люстральний басейн, Кносський палац

Був побудований з блоків вапняку, вкритих попелом, з гіпсовими плитами на стінах і гіпсовим покриттям

КОЛОНИ КНОССЬКОГО ПАЛАЦУ

Колони мали незвичну форму – звужувались донизу і розширювались догори

Стовбур колони (фуст) був дерев'яний, база і капітель – кам'яні

Колони фарбувались у червоний, чорний і білий кольори

Символіка колон:

форма колон, імовірно, містила символіку ідеї росту;

кольори могли символізувати смерть, життя і відродження сонця;

з урахуванням того, що весь палац нагадував образ води, то форма колон могла нагадувати промені сонця, що відроджується з води

«СВІТЛОВІ КОЛОДЯЗИ»

У палацах існувала система внутрішніх подвір'їв – «світлових колодязів», навколо яких розміщувались приміщення «Світлові колодязі» використовували для освітлення та вентиляції внутрішніх приміщень

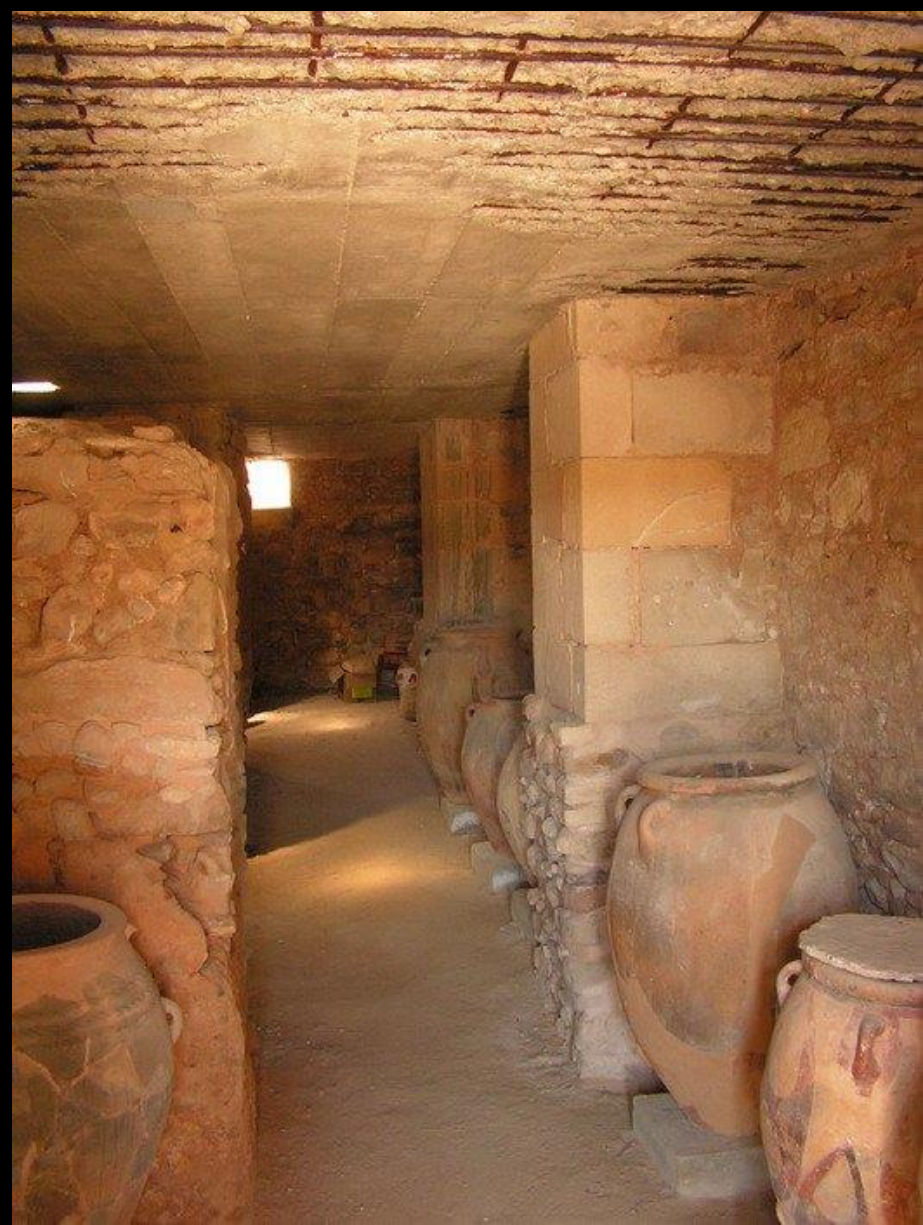

«СВІТЛОВІ КОЛОДЯЗІ»

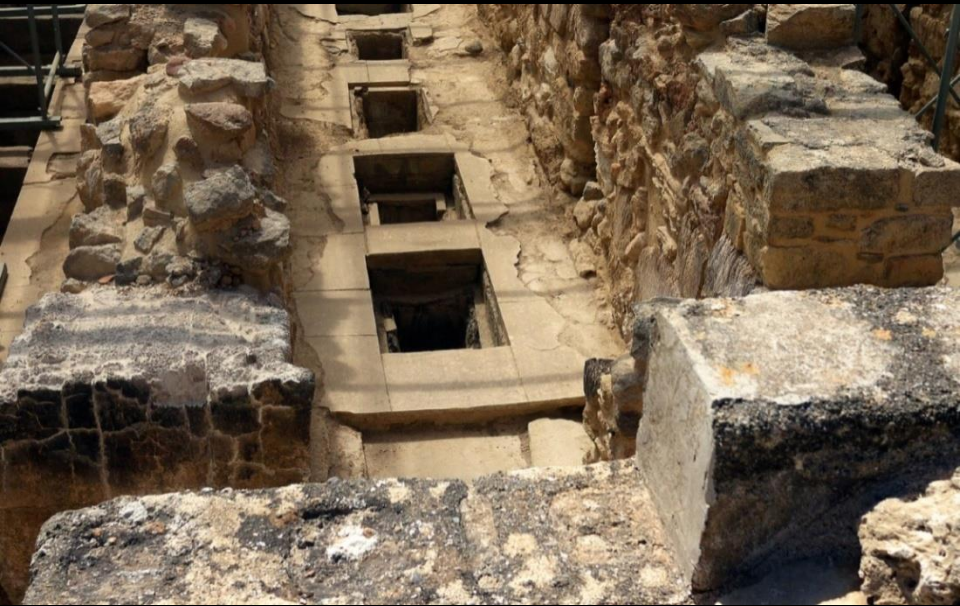

«Світлові колодязі» та реконструкція.
Кносський палац

КОМОРИ З ПІФОСАМИ

КОМОРИ З ПІФОСАМИ

У заглибленнях під піфосами був знайдений скарб з коштовним камінням, привезеним з Єгипту

ПОСУДИНИ ПІФОСИ

Великі піфоси були основним типом посудин для зберігання сільськогосподарської продукції, їх знаходили в коморах палаців та вілл

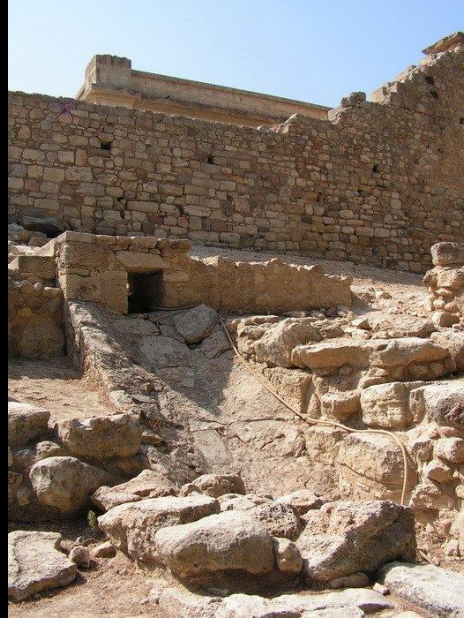
Зазвичай вони прикрашені рельєфними стрічками, мають ручки для зручності транспортування та кріплення кришок

Піфоси могли містити написи з інформацією про тип, кількість або походження товарів, які в них знаходились

Піфос з Агіа-Тріада
Археологічний музей Іракліону

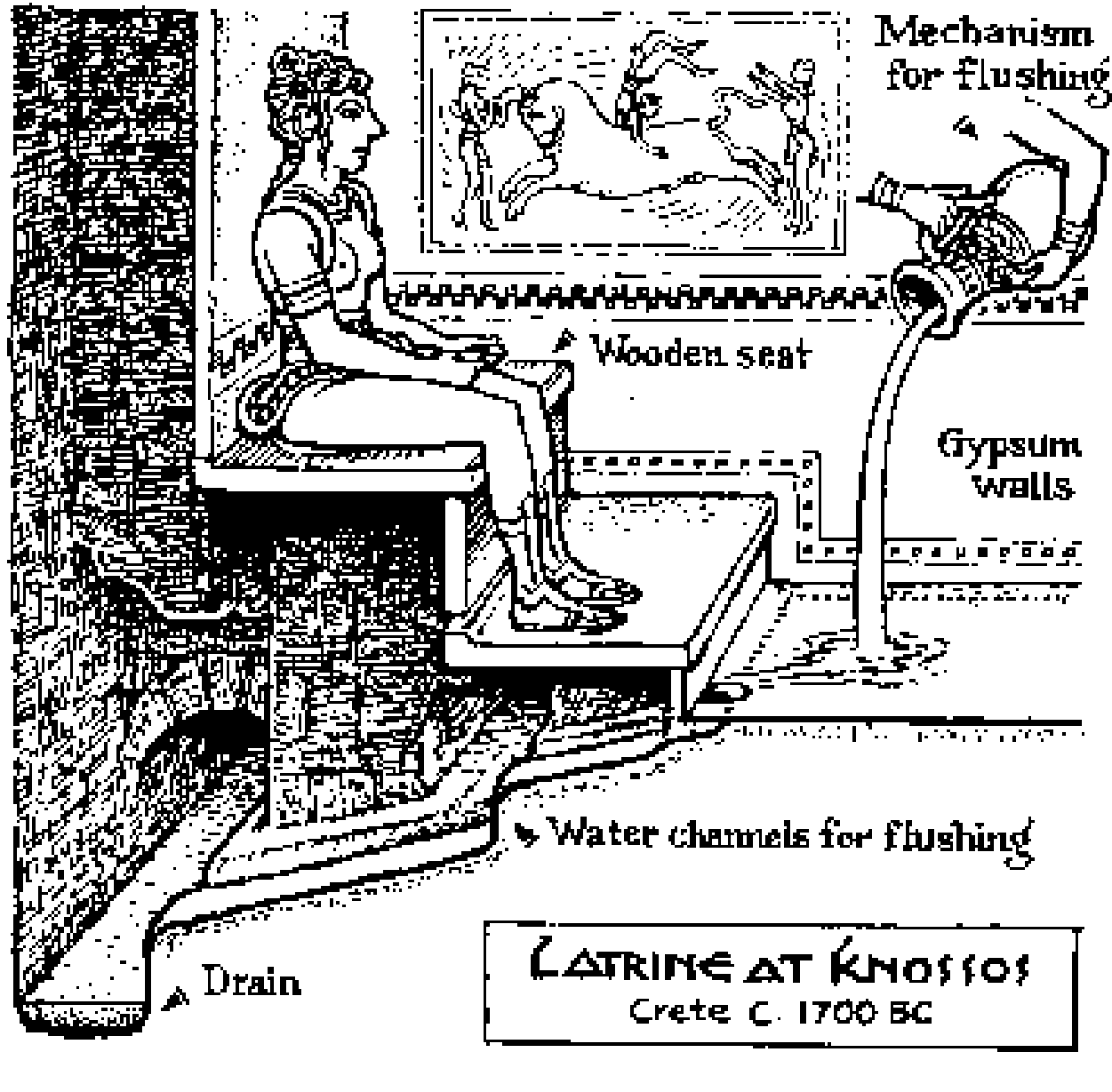
ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА КАНАЛІЗАЦІЯ

Дощова вода збиралася у цистерни (їх будували з водостійкої штукатурки) і далі розподілялася у ванни і туалети палацу, а звідти – у великі **кам'яні колектори**, які виводили нечистоти за межі палацу

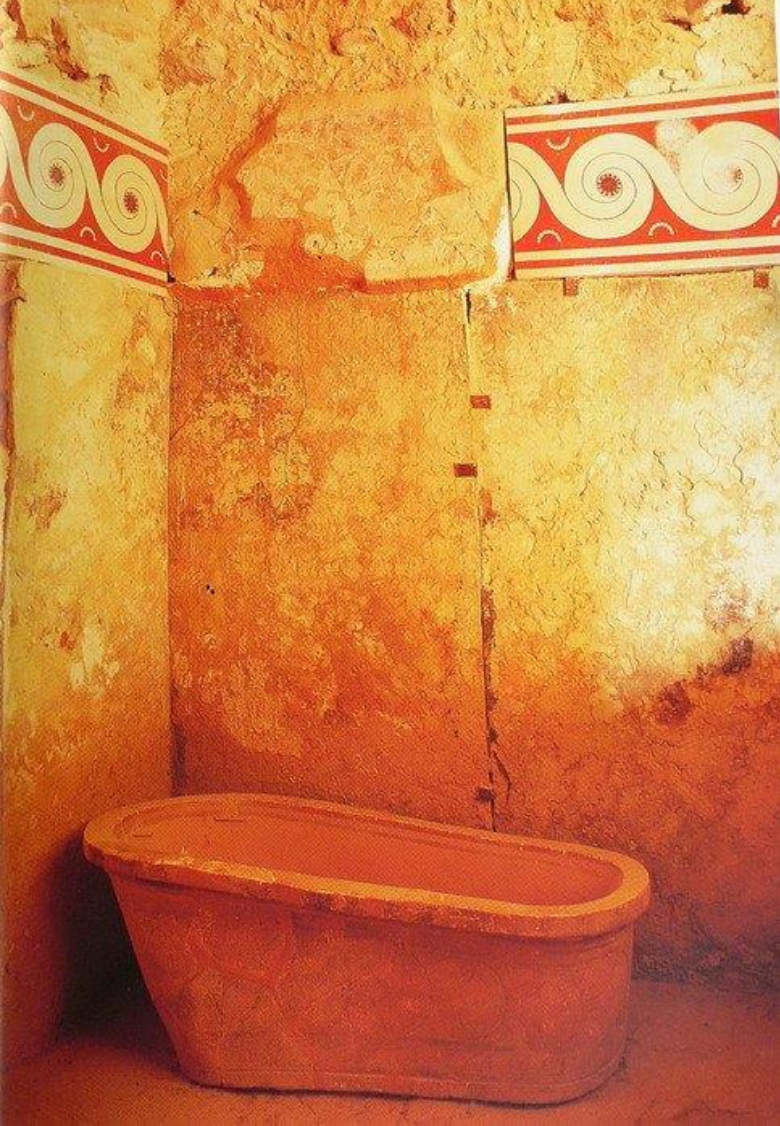
Теракотові труби для води закопувалися в землю

Труби, дренажні канали, випуск каналізації на зовнішній стіні палацу

Малюнок змивного туалету
Кносський палац

Сидіння туалету.
Глиняна ванна
Кносський палац

Ванна кімната цариці,
реконструкція Кносський палац

Ванна кімната цариці примикала до святилища з дельфінами (мегарону цариці) та її вбиральні

У ній знаходились теракотова ванна, глеки для води, умивальник

У підлозі проходив жолоб, який з'єднувався з основним водостоком

ЛАРНАК (саркофаг)

Ларнаки – великі посудини у формі скрині або ванни з пластинчастими або двосхилими кришками, які в основному використовувалися як саркофаги, до 1 м довжиною, **призначені для поховання в скорченому положенні або вторинного поховання**

У післяпалацьовий період на Криті (1300 – 1100 рр. до н. е.) глиняні ларнаки були **прикрашені символічними темами**, зазвичай зображуючи церемоніальну подорож померлих і присутність богині, яка править не тільки світом, живих, але також і світом мертвих

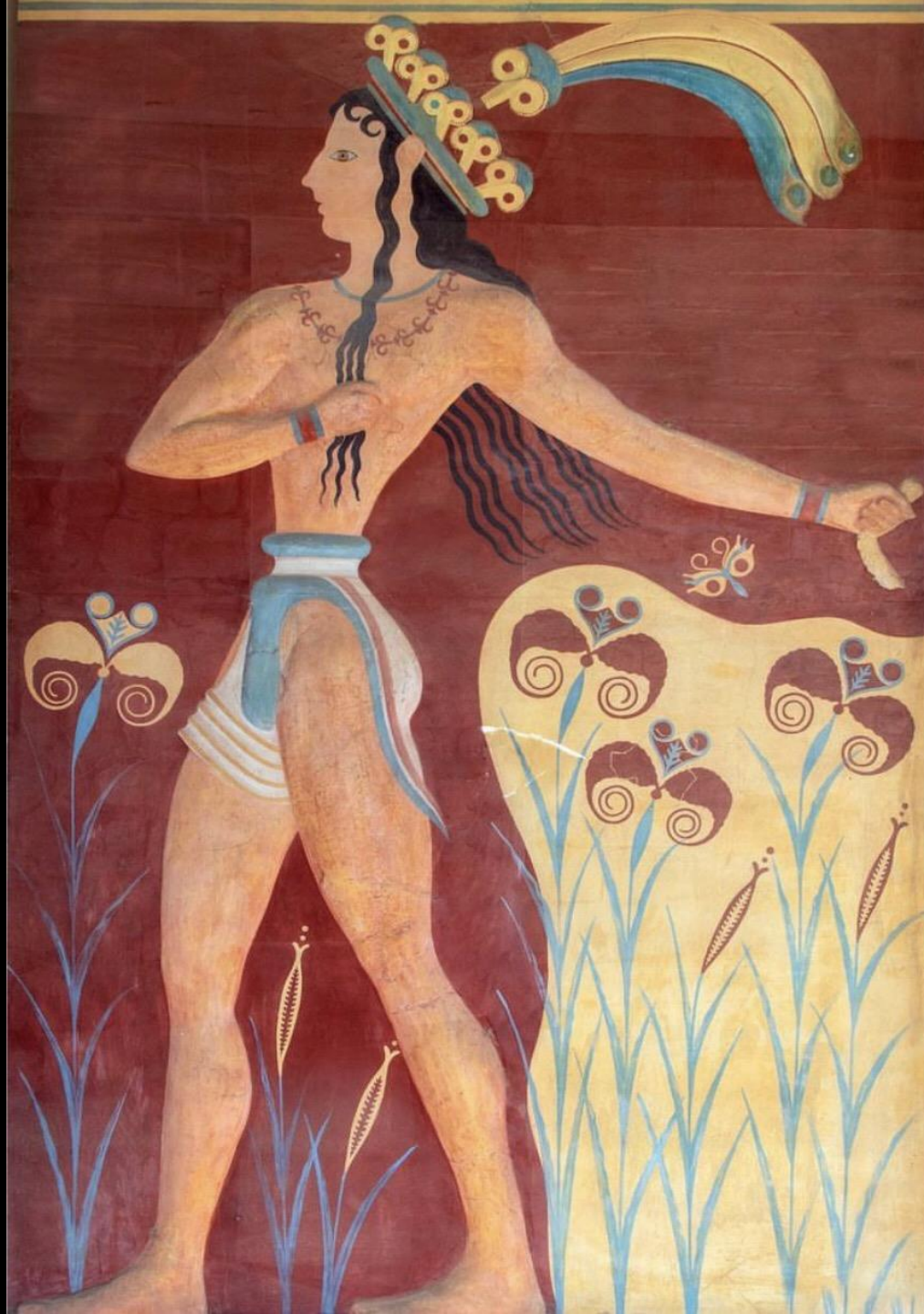
Ларнаки – поховальні саркофаги у вигляді ванн, 1370 – 1300 рр. до н. е., Крит, Археологічний музей Іракліону

Модуль 3.1.
Урок 18.

План уроку:

1. **Егейське мистецтво (Крито-Мікенська культура). Розписи палаців і скульптура**
Фрески Кносського палацу
Образи людей і природи
Статуетки жриць і биків
2. **Вазопис мінойців (острів Крит)**
Стилі вазопису: камарес, морський, палацовий

ЕГЕЙСЬКЕ
МИСТЕЦТВО
МІНОЙСЬКИЙ
ПЕРІОД
Розписи палаців
Скульптура

МІНОЙСЬКИЙ ЖИВОПИС

Розписи палаців

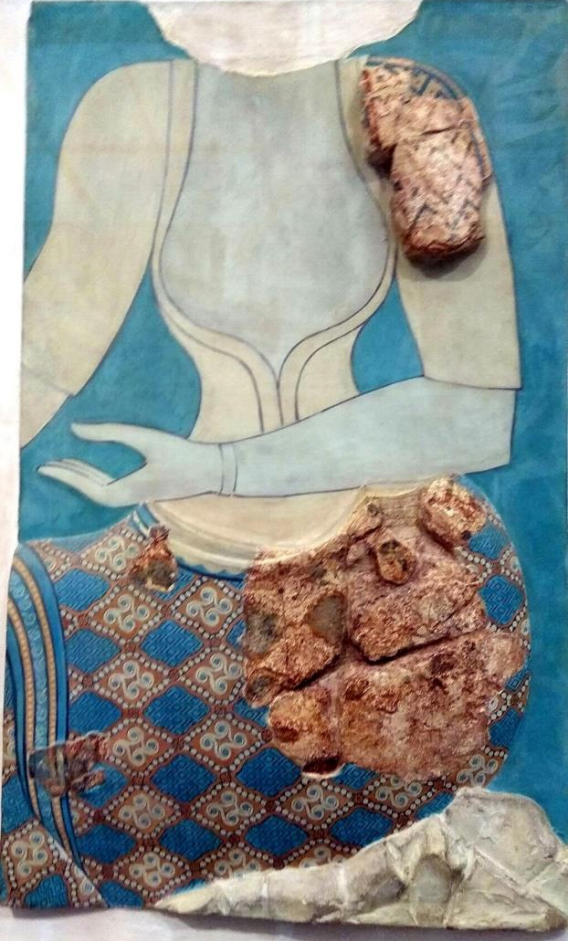
ТЕХНІКА ФРЕСКИ

Мінойці створювали **поліхромні (багатоколірні) розписи** стін, стель, підлог та предметів декоративного мистецтва (посуд, статуетки, поховальні скрині, ритуальні предмети тощо)

Інтер'єри палаців прикрашались фресковими розписами, які виконувались по вологій та сухій вапняковій штукатурці: зображувались декоративні орнаменти та сюжетні сцени (образи природи, людей, ритуали)

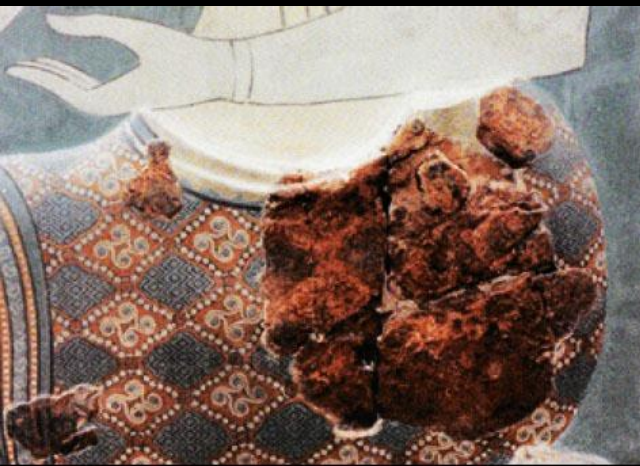

«Зала щитів», Кносський палац

Фрески дійшли до нашого часу лише у 5–10% збереженості, реставратори їх консервують, відновлюють, створюють реконструкції

Більшість фресок перенесені в музеї для збереження і дослідження, у палацах зроблені їхні копії

Реконструкції фрагментів мінойських фресок, Археологічний музей в Іракліоні

СТИЛЬ МІНОЙСЬКИХ ФРЕСОК

Фрескові розписи іноді мали рельєфні елементи, створені зі штукатурки

Для більш ранніх фресок періоду «перших палаців» характерні натуралізм образів, живописність

У період «других палаців» після відбудови споруд і відновлення розписів, з'являється стилізація образів, площинність

Для мінойських розписів загалом притаманна кольорова гармонія і пластичність образів

Мініатюрна фреска «Річка», Акротірі, острів Фера

Фреска «Грифони», Кносський палац, острів Крит

Фрагмент мініатюрної фрески «Священний гай»,
Кносський палац, Археологічний музей в Іракліоні

Розміри фігур в мінойських фресках могли створюватись у натуральну величину або бути мініатюрними

СИМВОЛІЗМ МІНОЙСЬКИХ ФРЕСОК

Образи рослин, тварин, людей на фресках часто мають сакральне значення і наповнені символізмом

Реалістичність зображень природи має надреальне значення: квіти, що квітнуть у різний період, зображуються одночасно; колір тварин чи людей неприродні (наприклад, блакитні мавпи); часто зустрічаються образи жриць, биків та грифонів

Розташування фресок у певних частинах палацу відповідали ритуалам, які там проводились

Фрагменти фресок «Блакитні мавпи» .
Будинок фресок, Кносс.
В Єгипті мавпи асоціювались з ранковим сонцем: вони вигуками його зустрічають

КОМПОЗИЦІЯ СТІННИХ РОЗПИСІВ МІНОЙСЬКИХ ПАЛАЦІВ

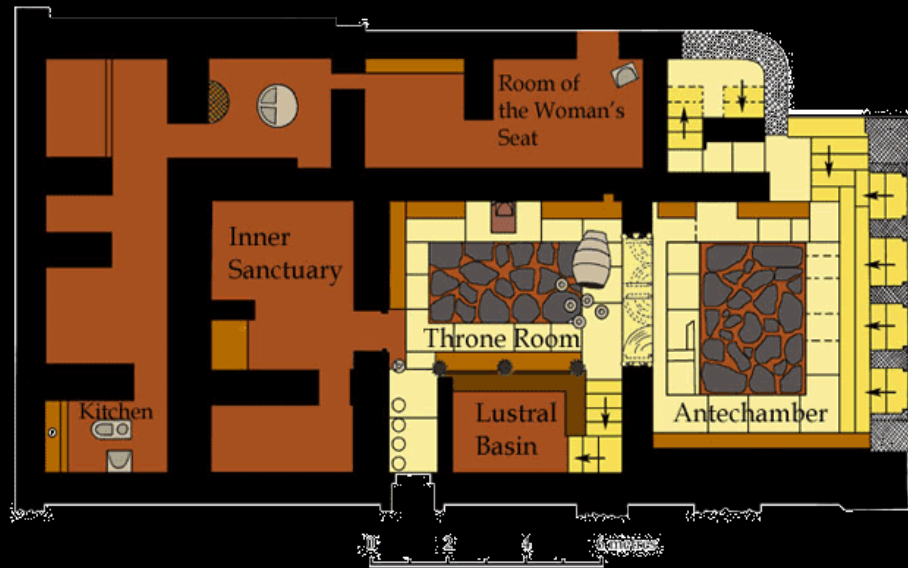
Фрагмент розпису стіни Тронної зали,
Кносський палац

Композиція зазвичай мала розподіл на три горизонтальні смуги (фриз): посередині розташовували сюжетне зображення; ближче до підлоги та до стелі – декоративні фризи

ФРЕСКИ КНОСЬКОГО ПАЛАЦУ

Тронна зала

Фреска «Грифони»

Тронна зала отримала назву через кам'яний трон, який у ній знаходиться

Це було ритуальне приміщення з кам'яними лавами під стінами по обидві сторони від трону, з кам'яною чашею посередині зали для ритуальних омовінь

План Тронної зали та прилягаючих приміщень
(за Артуром Евансом),
3-D модель Тронної зали

Тронна зала
Кносський палац

Навпроти трону в західній стороні знаходився люстральний басейн для ритуальних омовінь

Над басейном був отвір для дощової води, він був одночасно і «світловим колодязем», крізь який в приміщення потрапляли промені сонця

Ліворуч від трону з південної сторони відкривалася панорама

* БЕСІДА

Уявіть себе учасниками ритуалу в Тронній залі

Уявіть себе верховною жрицею чи царем, які прийшли до Тронної зали Кносського палацу

По периметру на кам'яних лавах вже сидять інші учасники ритуалу (в їхніх ролях можуть бути ваші друзі)

У залі є трон (зверніть увагу на форму спинки), чаша, басейн з колонами особливої форми, що розширюються догори (подумайте, що вони нагадують, колони виходять наче з води)

Спробуйте відтворити ритуальне дійство: головними персонажами його мають бути жриця (або цар), Сонце і вода

Припустіть що можуть символізувати весь простір зали і образ грифона (зверніть увагу на його сидячу позу і декоративний мотив на місці, де поєднуються голова орла і тіло лева)?

Фрагмент фрески «Грифони»
Тронна зала, Кносський палац

Символіка простору Тронної зали:

- **верховна жриця** (за іншою версією – цар як сонячний образ) – проводила ритуал відродження Сонця;
- **трон мав хвилеподібну спинку** – той, хто на ньому сидів, символічно перероджувався у воді;
- **басейн з дощовою водою** розташовувався на заході, де сонце помирає, отже у воду потрапляли промені вечірнього сонця;
- **колони** на краю басейну нагадували промені сонця, що піднімаються з води (чорні стовбури колон – ніч, смерть; червоні капітелі – промені)

Фрагмент фрески «Грифони»
Кносський палац

Стиль фресок Тронної зали відноситься до періоду «других палаців», про що говорять стилізовані образи грифонів

Символіка фрески «Грифони»:

- червоний колір (сонце) домінує у фоні, поєднується зі світлими хвилеподібними горизонтальними смугами (вода), крізь які «проростають» стебла з квітами лілій;
- грифон – міфічна тварина з тілом лева (сонце) і головою орла (сонце), зображені в сидячій позі (відродження);
- на місці поєднання голови і тулуба зображена блакитна спіраль (вода), всередині якої квітка (сонце), а ззовні спіралі – опущені донизу напіввідкриті квіти лілій (промені відродженого ранкового сонця)

Фрагмент фрески «Грифони»,
Кносский палац

На фрагменті фрески з Кносського палацу зображені колони палацу, які спираються на стіну та підтримують балку перекриття

Орнамент стіни зображує шаховий візерунок, що символізує переродження, і посередині нього розетки блакитних квітів (сонце, що померло ввечері у воді і має в ній відродитися)

Червоні колони подібні до променів сонця, що сходять над лінією горизонту моря

Фрагмент фрески, Кносський палац

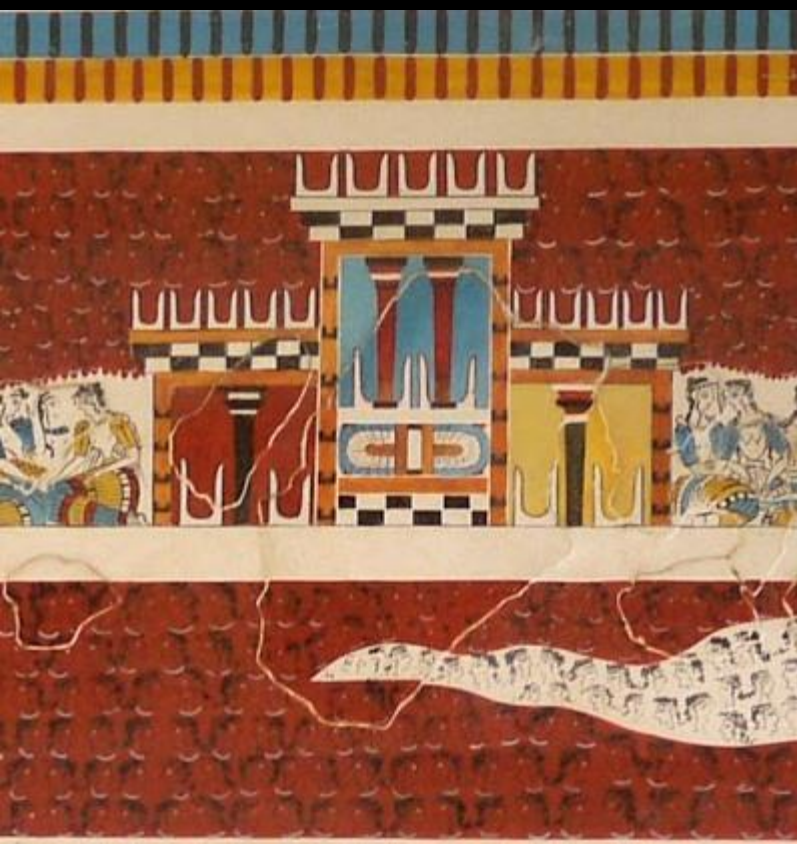
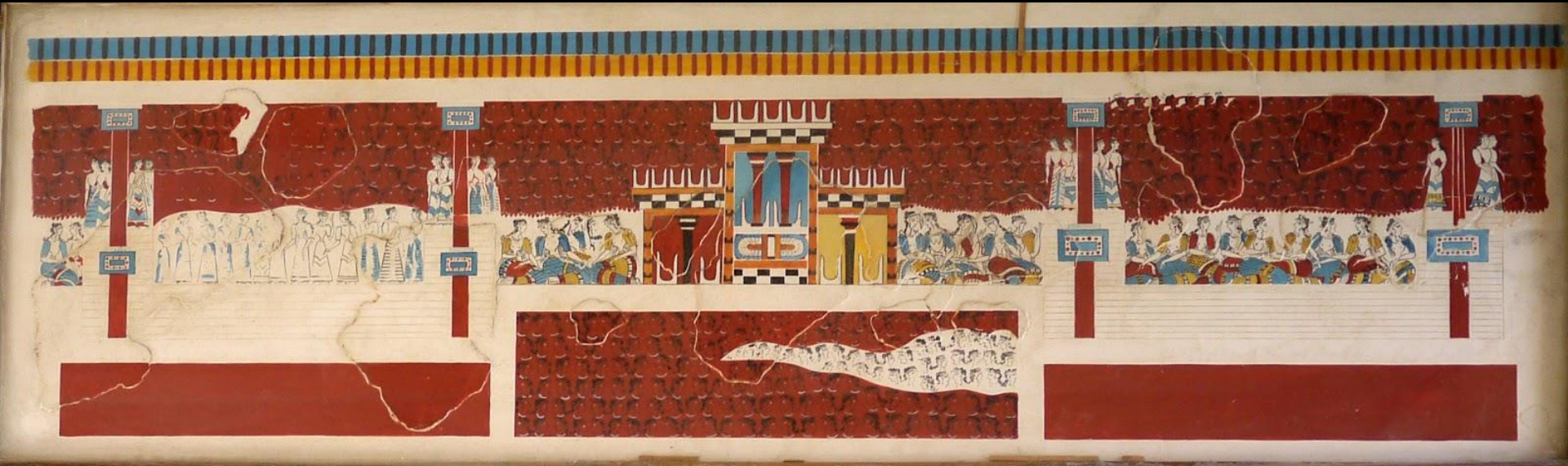

Фреска «Тричастинне святилище», Кносський палац

Разом з фресками «Священний гай» і «Танцювальна фреска» ця фреска прикрашала стіни усипальниці на верхньому поверсі біля північного входу до Центрального подвір'я палацу

Фреска отримала назву від зображення тричастинної будівлі по центру, яка увінчана священними рогами і представляє собою **тричастинне святилище**, подібне до того, що зберіглося в західному крилі Кносського палацу. З обох боків від святилища сидять жіночі фігури у вишуканих вбраннях та зачісках і ведуть жваву бесіду; центральна сцена обрамлена платформами з колонами, на яких сидять або стоять інші групи жінок

Сцена також включає в себе великий натовп чоловіків і жінок (знизу по центру), які, імовірно, спостерігають за подіями або церемонією

Фреска
«Тричастинне
святилище»,
фрагменти
фрески.
Кносський
палац

На фресці можна побачити, що **карнизи** **пласких дахів** **Кносського палацу** **були** **прикрашені** **священними рогами**

Під карнизом з рогами зображений **фриз з шаховим узором**, а під ним **колони червоного і чорного кольорів**

Символіка святилища Кносського палацу:

- **роги і колони** – символи сонячних променів;

- **шаховий чорно-білий узор** – символ переродження (перехідного стану між днем і ніччю, життям і смертю);

- **блакитний колір** – символ води, де вмирає і відроджується сонце;

- **червоний і жовтий колір** – символ сонця;

- **сидяча поза жриць** – символ відродження (перехідний стан між лежанням і стоянням)

Роги з карнизу Кносського палацу
Реконструкція
Тричастинного святилища

МЕГАРОН ЦАРИЦІ
Кносський палац
Фреска «Дельфіни»
1600 – 1450 р.р. до н. е.

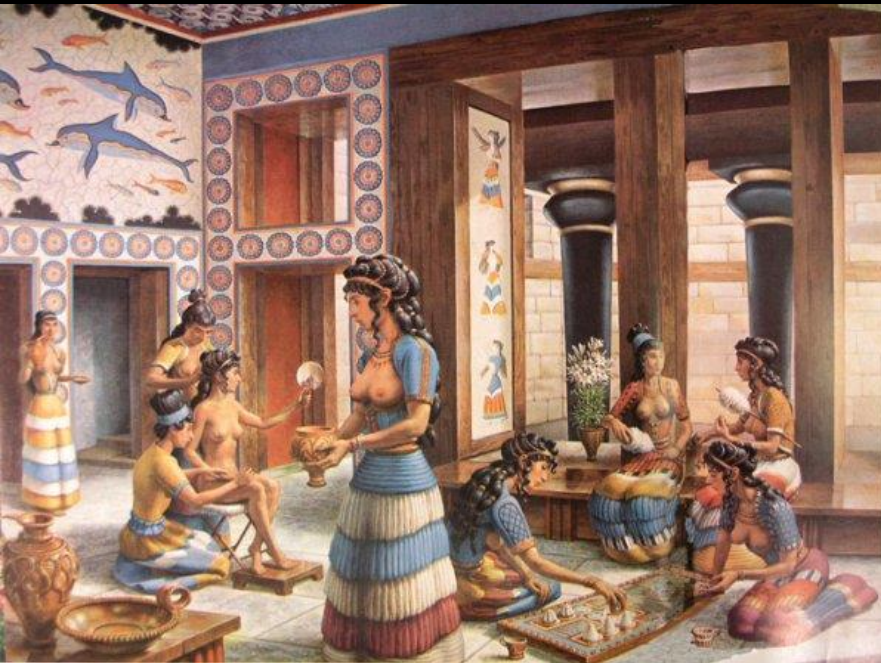
Фрагменти фрески були знайдені у світловому колодязі у східній частині Мегарона цариці в Кносському палаці

Артур Еванс вважав, що вона прикрашала стіну над входом

Інша інтерпретація цих розкопок полягає в тому, що фреска, імовірно, прикрашала підлогу верхнього поверху, а не стіну

Фреска відноситься до періоду «нових палаців»

Мегарон цариці був ритуальною кімнатою, де цариця виконувала функції жриці

Фреска «Дельфіни» у мегароні цариці,
Кносський палац

Реконструкція мегарону цариці

МЕГАРОН ЦАРИЦІ Фреска «Дельфіни»

Фреска «Дельфіни» зображує морський пейзаж з дельфінами, які плавають серед маленьких синіх, жовтих і рожевих рибок, на дні зображені чорні морські їжаки

Світло-блакитне тло з темно-блакитним сітчастим візерунком представляє райдужну поверхню моря

Символіка фрески «Дельфіни»:

- дельфіни виступають символом сонця (в античні часи дельфін – одна з іпостасей бога сонця Аполлона), вони пірнають і виринають з моря, наче сонце, яке опускається ввечері у воду, і, поєднавшись з матір'ю-водою, зранку відроджуються знову;
- голки чорних морських їжаків нагадують мертве сонце, що опустилося на дно моря, і потім в образі дельфіна відродиться

Фреска «Дельфіни»
з мегарону цариці, Кносський палац.
Фрагмент фрески, Археологічний музей
в Іракліоні

Фреска «Дельфіни» у мегароні цариці,
Кносський палац

ФРЕСКА «ДАМИ В БЛАКИТНОМУ» Кносський палац

На фресці зображені три молоді жінки з обличчями в профіль, з піднятими руками в танцювально-ритуальному жесті підношення молитов

Вишукані зачіски чорного волосся переплетені перловими намистами та мають хвилясті пасма, що нагадують водну стихію, про це говорить і блакитний фон

Корсети з відкритими грудьми символізують родючість, вказують, що перед нами образи жриць

Фреска «Дами в блакитному»,
Кносський палац

Фреска «Дами в блакитному»,
Кносський палац

ФРЕСКА «ТАНЦЮЮЧА ЖРИЦЯ» Кносський палац

Одним з найпоширеніших образів мінойського мистецтва було зображення жінок-жриць, учасниць ритуалів

Характерною їхньою ознакою було вбрання: корсети-жилетки з відкритими грудьми та багатоярусні спідниці

Жриці уособлювали собою водну стихію, здатну давати, забирати і відроджувати життя

Реконструкція і фрагмент фрески
«Тюнцююча жриця», Кносський палац

Фрагмент фрески «Жриці»

Мінойська жіноча спідниця

ФРЕСКА «ПАРИЖАНКА»
1400 – 1350/1300 рр. до н. е.
Кносський палац

Це **один з найвідоміших жіночих образів в Егейському мистецтві**

На фресці зображена молода жінка в профіль, з білою шкірою, великими чорними очима, червоними губами, пишною хвилястою зачіскою

Під час розкопок **Артур Еванс дав назву цій фресці «Парижанка»** через подібність жінки до паризьких елегантних дам початку ХХ ст., яких можна було побачити в модному журналі «La Parisienne»

«Парижанка», фрагмент фрески
1400 – 1350/1300 рр. до н. е.
Кносський палац

На фресці «Парижанка» зображена **жриця**, вона має на спині характерний **«сакральний вузол»** – довга стрічка, зав'язана в петлю, що зустрічається в ритуальних сценах

Це фрагмент фрески, що зображує чоловіків і жінок у сцені церемоніального бенкету

«Парижанка», фрагмент фрески «Церемоніальний бенкет», Кносський палац

СТАТУЕТКИ БОГИНЬ-ЖРИЦЬ «БОГІНІ ЗІ ЗМІЯМИ» Кносський палац

Образи богинь-жриць зустрічаються і в скульптурі у вигляді невеликих статуєток

Ці статуєтки використовувались разом з іншими ритуальними предметами в Центральному палацовому святилищі Кноссу, яке розміщувалось у західному крилі палацу

Після руйнацій від землетрусу близько 1600 р. до н. е., предмети були розміщені як священні реліквії в скрині в храмових сховищах

«Велика богиня зі зміями»
Кносський палац, бл. 1600 р. до н. е.
Археологічний музей Іракліону, Крит

СТАТУЕТКИ БОГИНЬ-ЖРИЦЬ «БОГИНІ ЗІ ЗМІЯМИ» Кносський палац

Фігурки виготовлені з розписного фаянсу, окремі елементи поєднані проволокою

Вони одягнені у мінойські багатоярусні спідниці з воланами, тканий або вишитий фартух і корсаж, який обтягує торс і залишає відкритими груди, що символізує родючість

У руках жінки тримають змій (символи родючості), в однієї богині на голові тварина з родини котячих (сонячний образ)

«Мала богиня зі зміями»

Кносський палац, близько 1600 р. до н. е.

Археологічний музей Іракліону, Крит

Фото з розкопок святилища у Кносському палаці
Група ритуальних предметів
1600 – 1500 рр. до н. е.

Статуетки мінойських жриць зі зміями:
«Велика богиня» і «Мала богиня»
1600 – 1500 рр. до н. е.
Репліка 1903 – 1906 рр.

СТАТУЕТКИ БОГИНЬ-АДОРАНТОК

Окрім образів богинь-жриць, на Криті створювали глиняні статуетки типу, відомого як «богині з піднятими руками» або адорантки

Їхні фігури відрізняються традиційним молитовним жестом піднятих рук і різними релігійними символами на головах: птахів, макових голівок, рогів биків тощо

Статуетки адоранток були знайдені в громадських святилищах постпалацових критських поселень XIII ст. до н. е.

Статуетки мінойських богинь (адоранток) 1200 р. до н. е.
Археологічний музей Іракліону, Крит

СТАТУЕТКИ БОГИНЬ-АДОРАНТОК

Фігури адоранток стилізовані, у довгих циліндричних сукнях, на тілі небагато деталей, окрім невеликих конічних грудей і простого шийного орнаменту

Обличчя сильно підкреслене, з рисами, що нагадують маску

Статуетки мінойських богинь (адоранток), 1200 р. до н.е.
Археологічний музей Іракліону, Крит

СТАТУЕТКА АДОРАНТКИ «МАКОВА БОГИНЯ»

Статуетку, відому як «Макова богиня», було знайдено у винограднику в Газі, це призвело до розкопок місця та відкриття святилища, де знайшли п'ять фігурок богинь з піднятими руками та інші церемоніальні об'єкти

Свою назву фігурка отримала від голівок маку, які прикрашали діадему навколо її голови.

Імовірно, макові голівки з насінням символізували родючість і цілющу силу

Статуетка мінойської богині (адорантки) «Макова богиня», 1300 – 1200 рр. до н. е. Археологічний музей Іракліону, Крит

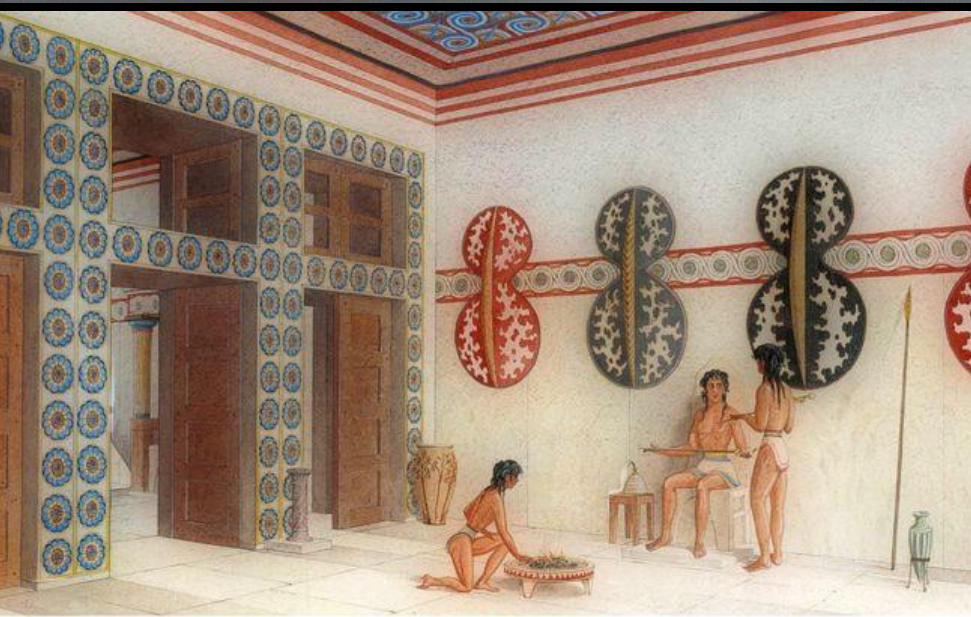
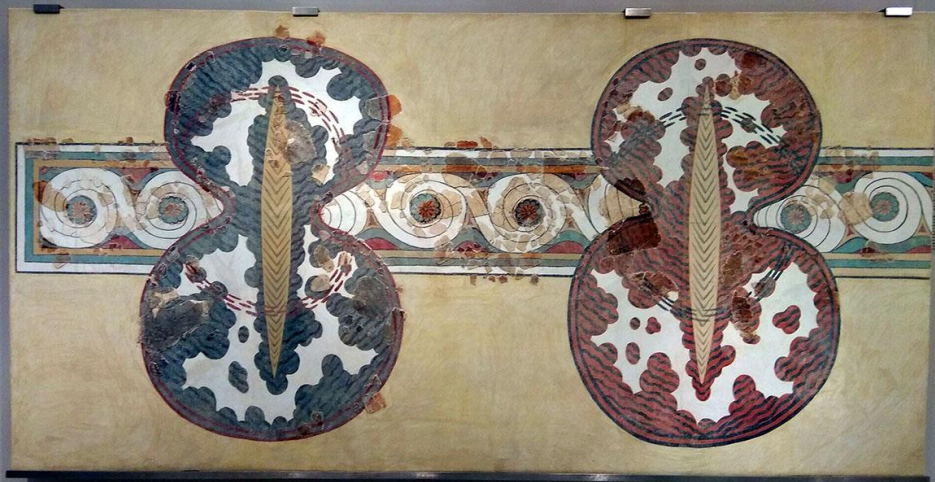
«ЗАЛ ПОДВІЙНИХ СОКИР» Кносський палац

Інша назва подвійної сокири – **лабріс** (імовірно, від цього слова пов'язують назву «лабіринт»)

Це було одне з важливих ритуальних приміщень Кносського палацу

Стіни зали прикрашала **фреска**, на якій були зображені щити з бичачої шкіри, які наче висять на стіні, розміщені поверх орнаментальної стрічки з мотивами спіралей, всередині яких квіткові розетки

Символіка фрески: **щити з бичачої шкіри** – мертве сонце, яке розміщене на фоні води (спіралі), в якій вмирає і відроджується сонце (розетки)

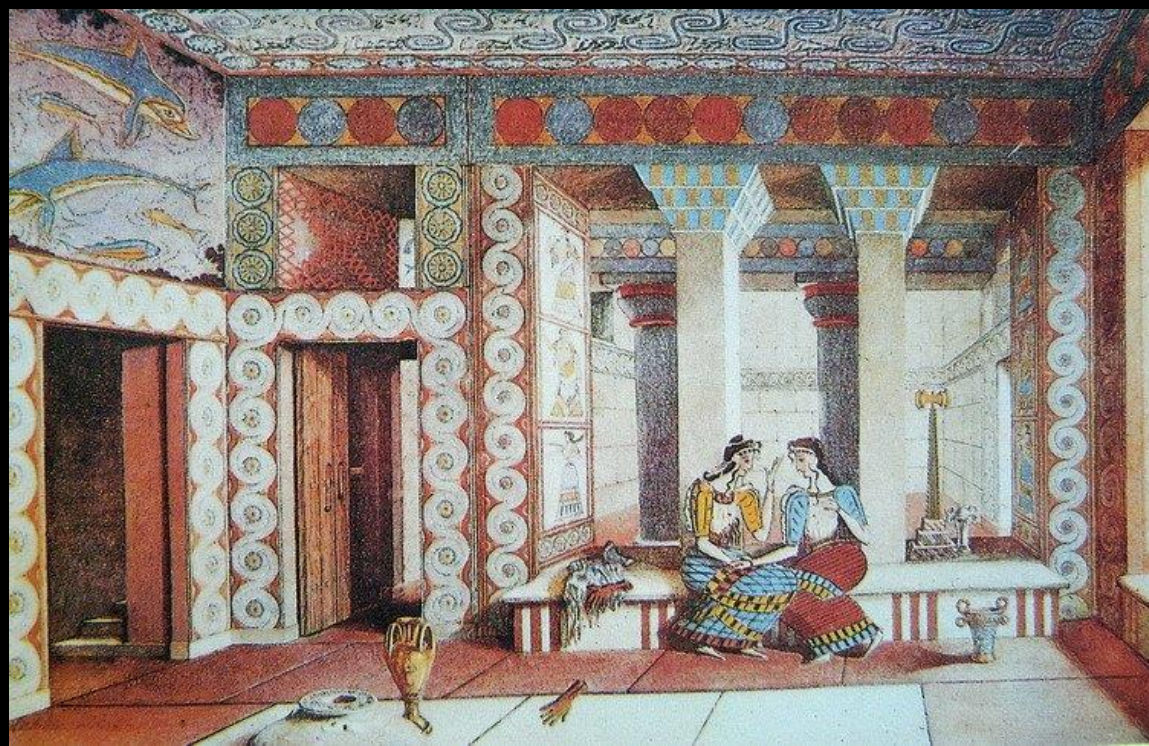
Фрагмент фрески «Щити»
із Зали подвійних сокир, Кносський палац.
Реконструкція Зали подвійних сокир

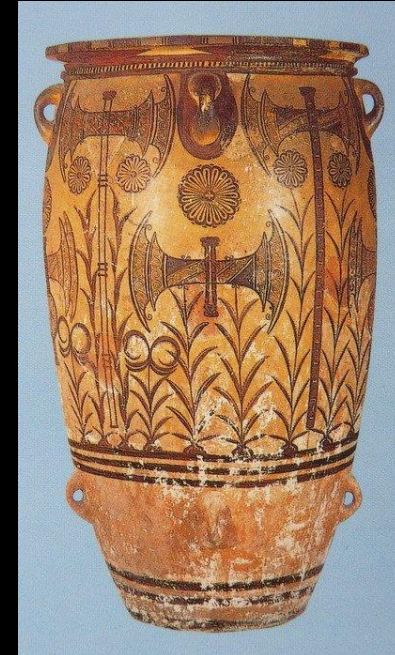
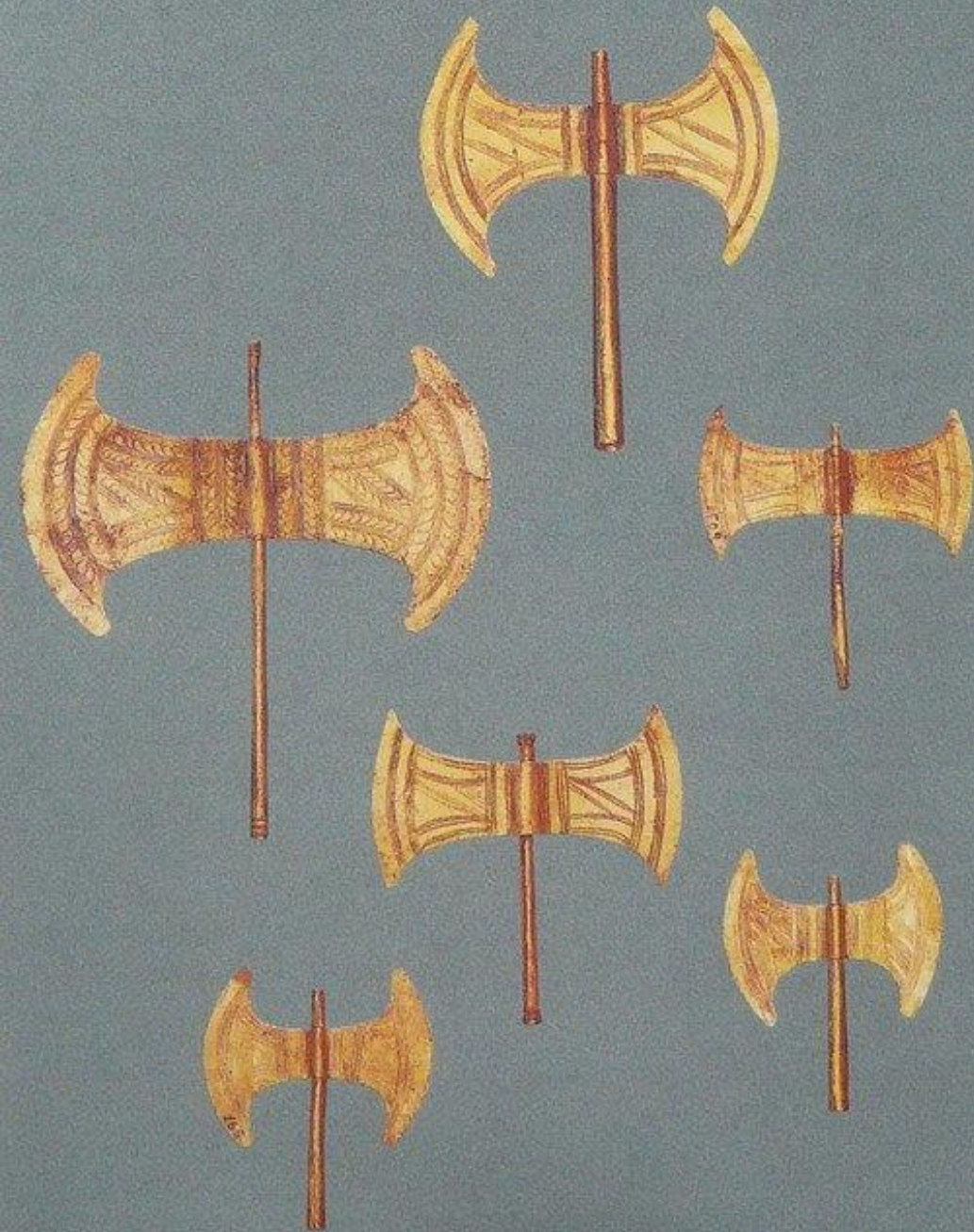

Ритуальні лабріси,
Кносський палац

Реконструкція приміщень
Кносського палацу
з лабрісом в інтер'єрі

Лабріс (двосічна сокира) зустрічається в палаці як ритуальний предмет, часто виготовлений із золота, пов'язаний з ідеєю відродження – його леза нагадують крила метелика, який проходить три життєві стадії: хробак (життя), кокон (смерть), метелик (відродження)

Золоті лабріси
Зображення лабрісів на ритуальних
предметах: між рогами бика або серед
квітів (символ відродження сонця)
Кносський палац

РИТОН
У ВИГЛЯДІ ГОЛОВИ БИКА
1600 – 1450 р.р. до н. е.
Малий палац, Кносс

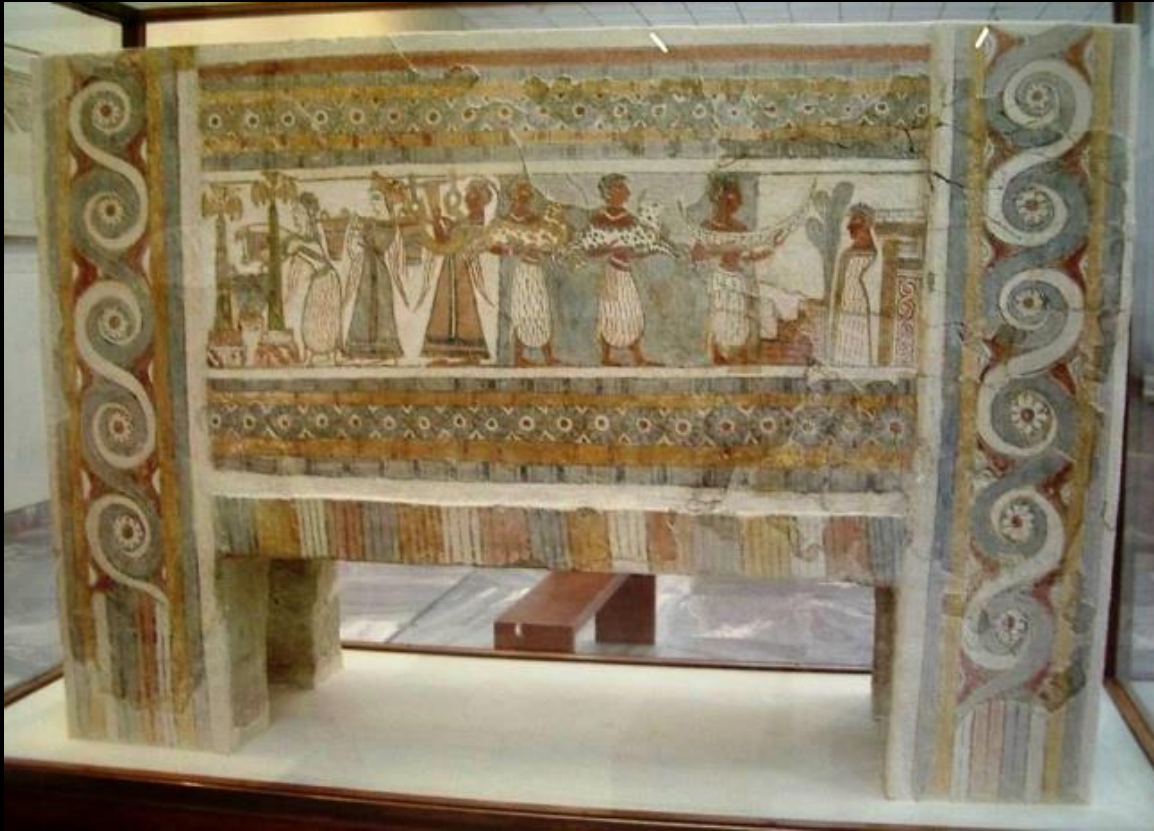
Посудина зроблена у вигляді голови бика, вирізана з чорного каменю стеатиту, роги – з позолоченого дерева, очі інкрустовані гірським кришталем та яшмою

Ритон – це **ритуальна посудина**, що використовувалася **для жертвних проливань**: рідина заливалася в задній частині шиї і витікала через отвір у роті бика

Імовірно, такі ритуальні проливання були пов'язані з ідеєю родючості та відродження Сонця у вигляді бика

Ритон у вигляді голови бика
1600 – 1450 рр. до н. е.
Малий палац, Кносс

**САРКОФАГ
З АГІА-ТРІАДА
1370 – 1320 до н. е.**

Саркофаг з Агіа-Тріада,
1370 – 1320 рр. до н.е.
Археологічний музей Іракліону

Кам'яний саркофаг-скриня був знайдений у поховальній будівлі поблизу вілли Агіа-Тріада (Святої Трійці) італійським археологом Роберто Парібені в 1903 році

Саркофаг належав високопоставленому чиновнику Криту в період мікенської доби

Зовнішня поверхня саркофага вкрита тонким шаром штукатурки і розписана в техніці фрески

САРКОФАГ З АГІА-ТРИАД 1370 – 1320 рр. до н. е.

На центральному фризі зображений поховальний обряд: померлий одягнений у довгу білу туніку, стоїть перед своєю могилою та отримує підношення у вигляді моделей телят і човна від процесії чоловіків

Ліворуч жриці наливають воду у велику посудину, розміщену між подвійними сокирами лабрісами

Символіка розпису:

стояча фігура померлого символізує життя і відродження;

чоловіки, бики уособлюють Сонце, яке має відродитись у воді;

жінки, вода у посудині між лабрісами уособлюють воду і відродження;

гра на 7-струнній арфі – відродження

Фрагменти розпису саркофага з Агіа-Триада

Саркофаг з некрополя Агіа-Тріада, близько 1370 – 1320 рр. до н. е.
Археологічний музей Іракліону

САРКОФАГ З АГІА-ТРІАДА 1370 – 1320 рр. до н. е.

На іншій стороні саркофагу:
жертвоприношення бика та
безкровні підношення на вітар
перед святилищем зі священним
деревом під музичний супровід,
а також птахи

На боковій стороні зображена
колісниця зі жрицями, запряжена
грифоном

Фрагменти розпису саркофага
з Агіа-Тріада,
Археологічний музей Іракліону

**ФРЕСКА «ПРИНЦ ЛІЛІЙ»
або «ПРИНЦ-ЖРЕЦЬ»
1600 – 1450 рр. до н. е.**

**Одна з найвідоміших фресок,
виконана в поєднанні з гіпсовим
рельєфом**

На думку археолога Артура
Еванса, на фресці зображений
правитель Кносса, який
уособлював світську та релігійну
владу

Фреска знайдена у південному
крилі Кноського палацу,
імовірно, **була частиною
зображення ритуальної ходи
в коридорі процесій**

Фреска «Принц лілій»
Археологічний музей Іракліону

**ФРЕСКА «ПРИНЦ ЛІЛІЙ»
або «ПРИНЦ-ЖРЕЦЬ»
1600 – 1450 рр. до н. е.**

Фреска «Принц лілій»,
реконструкція.
Археологічний музей
Іракліону

Фігура юнака зображена майже в натуральну величину, одягнена в стегову пов'язку і пояс, у короні, прикрашеній квітами лілій та павичевими пір'ями, у намисті у вигляді квітів лілій

На червоному тлі зображений умовний пейзаж з квітами лілій та метеликом

Колір шкіри юнака неканонічний – поєднує темний чоловічий і світлий жіночий кольори

Елементи одягу, стебла квітів зображені блакитним кольором, хвилясте волосся та хвилеподібний абрис фону лілій нагадують воду

Червоний колір, корона і голова юнака пов'язані з символікою сонця

Квіти лілій нагадують метеликів і символізують відродження сонця у воді

Фреска «Лілії», вілла в Амнісосі,
острів Крит

**ФРЕСКА «ЛІЛІЇ»,
вілла в Амнісосі,
острів Крит
1600 – 1450 рр. до н. е.**

Фреска з ліліями є частиною більшої фрескової композиції, яка прикрашала кімнату на верхньому поверсі вілли в Амнісосі

На ній зображено білі лілії, що виростають перед ступінчастою стіною саду

Техніка настінного розпису особливо цікава, оскільки вона поєднує типову фрескову техніку мінойського настінного розпису з **технікою in cavo**: зображення (стебел та квітів лілії) зішкрябано загостреним інструментом до контуру, щоб зробити борозну, яку заливали густою білою фарбою

ФРЕСКИ АКРОТІРІ острів ФЕРА

У ході багаторічних розкопок на острові Фера в місті Акротірі, яке було зруйновано під час виверження вулкану, археологи відкрили в приватних і громадських будинках настінні фрескові розписи

Для фресок Акротірі характерна живописність та переважають образи природи: геометричні і рослинні мотиви, фігури людей та тварин

Фреска «Лілії» («Папіруси»),
Будинок дам, Акротірі, о. Фера

ФРЕСКА «ВЕСНА»
Комплекс будівель Дельта,
кімната 2
Акротірі, острів Фера

Одна з характерних фресок
Акротірі із зображенням
природи – **три настінні розписи,**
які отримали назву фреска
«Весна»

На цій фресці зображений
різнокольоровий скельний
ландшафт, в якому **панують два**
мотиви: квітучі лілії та ластівки

Фреска «Весна», близько 1600 р. до н. е.
Комплекс будівель Дельта, кімната 2,
південна, західна, північна стіни,
Акротірі, острів Фера

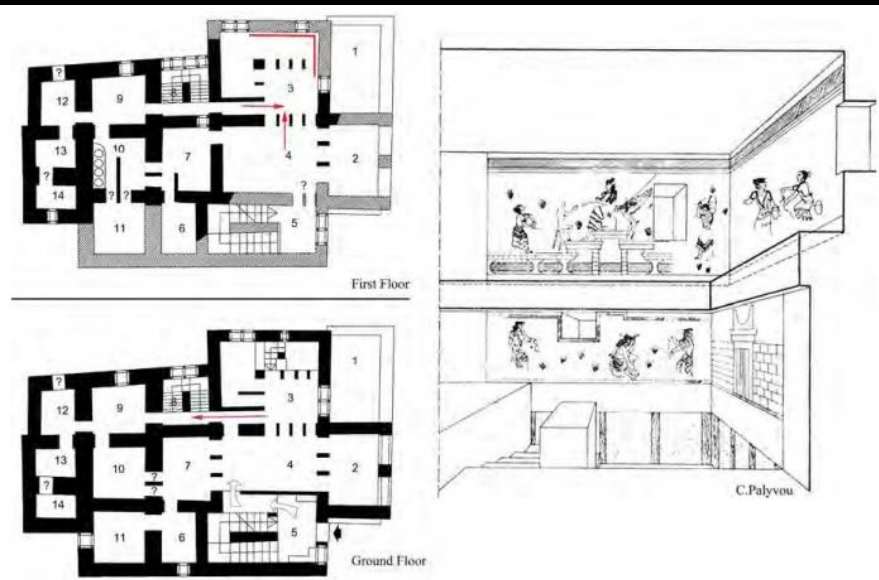

ФРЕСКИ БУДИНКУ КСЕТЕ 3, Акротірі, острів Фера

Будівля Ксесте 3 в Акротірі мала два поверхи, 15 кімнат, частина навколо службових сходів була триповерховою

Парадні сходи прикрашали фрески із зображенням гірських пейзажів

Приміщення цієї будівлі використовувалися для публічних ритуальних церемоній

Руїни, план будівлі Ксесте 3,
реконструкція стінних розписів,
Акротірі, острів Фера

ФРЕСКА

«ЗБИРАЧКИ ШАФРАНУ»

будинок Ксесте 3, кімната 3а,
східна стіна Акротірі,
острів Фера

«Збирачки шафрану» та
«Повелителька тварин»
прикрашали ритуальну
кімнату на першому поверсі
будинку Ксесте 3, яка
отримала назву «Святилище
крокусів»

Майже усі розписи
присвячені зриванню
крокусів (шафрану) та
підношення їх жінками
головній жриці

Фреска «Збирачки крокусів (шафрану)»

2,44 x 2,66 м

Святилище крокусів, Акротірі, острів Фера

Фрагменти фрески «Збирачки шафрану»
Будівля Ксесте 3, 1-й поверх, східна стіна
Акротірі, острів Фера

ФРЕСКА «АДОРАНТКИ»

будинок Ксесте 3, кімната 3, люстральний басейн,
північна стіна, Акротірі, острів Фера

Зображені три жінки: найстарша з намистом; посередині – сидить
засмучена з пораненою ногою; наймолодша – в одязі у горошок,
з поголеною головою і двома прядками волосся (ознака юності)

Фреска «Адорантки», близько 1600 р. до н.е.
Акротірі, острів Фера

Фрагменти фрески «Адорантки»
Будівля Ксесте 3, святилище,
північна стіна над люстральним басейном.
Акротірі, острів Фера, близько 1600 р. до н. е.

ФРЕСКА
«ПОВЕЛИТЕЛЬКА ТВАРИН»
будинок Ксесте 3, кімната 3,
люстральний басейн,
північна стіна,
Акротірі, острів Фера

Зображена ритуальна сцена, в якій дівчина і блакитна мавпа збирають і підносять шафран (крокуси) великій фігурі жінки, що сидить на ступінчастому постаменті (імовірно, верховна жриця)

Жриця (чи богиня) має два намиста, одне з качками, інше з мотивом бабки, а на голові – змієподібна пов'язка, поруч з нею сидить грифон

Фреска «Повелителька тварин»
2,30x3,22 м, Акротірі, острів Фера
Реконструкція фрески

Фрагменти фрески «Повелителька тварин»
Акротірі, острів Фера

«Жіноча фігура з оголеними грудьми»
Будинок Дам, кімната 1, північна стіна,
2,25x1,19 м, Акротірі, острів Фера

«Жіноча фігура»
Будинок Дам, кімната 1, південна стіна,
2,20x2,05 м, Акротірі, острів Фера

**Фреска «Антилопи»
Сектор Бета, кімната 1, західна стіна,
2,75х 2 м, Акротірі, острів Фера**

**Фреска «Хлопчики-боксери»
Сектор Бета, кімната 1, південна стіна,
2,75 х 0,94 м, Акротірі, острів Фера**

Фреска «Блакитні мавпи»
Сектор Бета, кімната 6, північна стіна, 2,70х 2,76 м, Акротірі, острів Фера

Фрески «Синій птах»,
«Юнак, що збирає крокуси».
Будинок фресок, Кносс
1600 – 1500 рр. до н. е.

ФРЕСКА «СИНІЙ ПТАХ»
Будинок фресок, Кносс,
1600 – 1500 рр. до н. е.

Ця фреска є частиною фрески «Мавпи і птахи», яка прикрашала стіни кімнати в Будинку фресок у західній стороні Кносського палацу

Це одна з трьох сцен в рамках, що відновлені з великої кількості фрагментів фрески

Три частини фрески склали єдину композицію, яка вкривала стіни приміщення, створюючи ілюзію тривимірності простору

Зображено частину великого ландшафту з горами, річками та різноманітними рослинами (лілії, крокуси, папіруси, миртові дерева)

Фреска «Синій птах»
Будинок фресок, Кносс
1600 – 1500 рр. до н. е.

ЕГЕЙСЬКЕ
МИСТЕЦТВО
МІНОЙСЬКИЙ
ПЕРІОД
Вазопис

У мінойському мистецтві **послідовно розвинулися три стилі ваопису**: перший існував у період «старих палаців», два інших – у період «нових палаців»

1. СТИЛЬ «КАМАРЕС»

Назва стилю походить від **назви печери Камарес**, де вперше були знайдені посудини такого типу

Це розкішні сосуди, які виготовлялись в палацових майстернях, в основному в Кноссі і Фесті, між 1900 і 1700 рр. до н. е.

Вазопис у стилі «камарес»

Для вазипису в стилі «камарес» характерно:

темне тло;

світлі стилізовані узори:

спіралі, завитки,
розетки, пелюстки,
закручені пагони;

**додавання червоного,
пурпурного, оранжевого
кольорів**

Вазипис у стилі «камарес»

Вазопис у стилі «камарес»

Символіка форми і розписів мінойських ваз:
для мінойських ваз характерним були різноманітні **складні форми**, в яких, найчастіше, пропорції **складались з великого кулястого тулубу і невисокого горла**;

подібні пропорції можуть говорити про матриархальний уклад, або **важливість ролі жінки** в суспільстві, адже **нижня частина вази (її тулуб) символізує матеріальний жіночий підводний/підземний світ** (нижче лінії горизонту), де сонце помирає і відроджується;

вази мають **лінію відокремлення** (смуга) між підводним/підземним та надземним світом; **ручка уособлює «портал»**, вхід і вихід між двома світами;

чорний колір асоціюється з ніччю, водою/землею і смертю;

квітка (мотив «розетка») – сонце

Вазопис у стилі «камарес»

КРАТЕР З ФЕСТУ

Ваза в стилі «камарес», виготовлена в палацовій майстерні Фесту в період «Старих палаців»

Подібні великі предмети посуду використовувались на бенкетах правителів, імовірно, належали до «обіднього сервізу», про що говорять подібність декоративних мотивів: шахові узори, спіралі, стилізовані корали

Великий кратер на високій ніжці прикрашений натуралістичними скульптурними квітами

Кратер з Фесту, 1750 – 1700 рр. до н. е.
Вазопис у стилі «камарес»

Розписні вази **найчастіше використовувалися для ритуалів**

Символіка розпису вази: у розписі переважають **водні мотиви: спіралі та корали;**

шаховий узор символізує переродження (протилежності: **день-ніч, життя-смерть**);

пластично створені **квіти (образи сонця)** буквально «**виходять**» з вази, **відроджуються з води**

Кратер з Фесту
1750 – 1700 рр. до н. е.
Вазопис у стилі «камарес»

2. МОРСЬКИЙ СТИЛЬ

Вази в морському стилі **починають виготовляти в період «других палаців»**

Для них характерні розписи з морськими мотивами, що утворені темним кольором на світлому тлі

Образи передаються натуралістично

Вазопис в морському стилі

Вазопис в морському стилі

«ВАЗА З ВОСЬМИНОГОМ»

Фляга з Палаїкастро –
є однією з найвідоміших ваз
морського стилю

На вазі зображений
восьминіг, який наче огортає
щупальцями посуд

Між щупальцями зображені
корали та морські їжаки,
тритони і невеликі камені
з водоростями

Символіка розпису:

- щупальці восьминога нагадують сонячні промені;
- морські їжаки – теж образи сонця, яке вмирає і відроджується у воді

Ваза в морському стилі
з восьминогом, 1500 – 1400 рр. до н. е.

3. ПАЛАЦОВИЙ СТИЛЬ

Палацовий стиль вазопису повторює тематику і стилістику розписів палаців періоду «других палаців»

Для нього характерні стилізація й умовність образів та мотивів

«Ваза з лабрісами»
Вазопис у палацовому стилі

Вазопис у палацовому стилі

Вазопис у палацовому стилі

План уроку:

1. Егейське мистецтво (крито-мікенська культура)

Ахейське мистецтво (місто Мікени).
Особливості ахейських міст та палаців
Мікен, Пілоса, Тиринфа

Фрески палаців

Типи гробниць ахейців.

Поховальний інвентар (золоті маски)

Модуль 3.1.
Урок 19.

ЕГЕЙСЬКЕ МИСТЕЦТВО

АХЕЙСЬКИЙ ПЕРІОД

Міста Мікени
Тиринф, Пілос

АХЕЙСЬКЕ МИСТЕЦТВО (материкова Греція, м. Мікени)

Після занепаду мінойської культури, внаслідок виверження вулкану на острові Фера, **центр розвитку культури переноситься на материкову Грецію, найбільшим політичним та економічним центром стає місто Мікени**

Період з XVI по XI ст. до н. е. в історії Греції називають мікенською добою

Археолог Генріх Шліман у 1871 – 1873 відкрив місто Трою на егейському узбережжі Малої Азії (сучасний Гіссарлик, Туреччина), потім відправився на материкову Грецію і у 1876 році відкрив Мікени та Тиринф

Генріх Шліман (1822 – 1890)
1876 – відкриття Мікен

Генріх Шліман (на стіні праворуч) та інші
в Мікенах біля Левових воріт,
1884 – 1885 рр.

Носіями мікенської цивілізації
були ахейці, які походили,
імовірно, від північних ахейців
з Фессалії

З XVI ст. до н. е. ахейці
переселилися на острів Крит,
острови Егейського моря та
узбережжя Малої Азії

Міста-держави (поліси) ахейців,
що утворилися у XVII – XVI ст.
до н. е., були Мікени, Тиринф
і Пілос

Ахейські міста мали культурні
й торгівельні зв'язки з Критом,
тому відчутний вплив мінойської
цивілізації

Основними центрами полісів були
палаці, проте, на відміну від
критських, вони були укріпленими
цитаделями

АРХІТЕКТУРА АХЕЙСЬКИХ МІСТ: Мікени, Тиринф, Пілос

Містобудування:

укріплені фортифікаційні міста
(розташування на найвищій
гірській вершині);

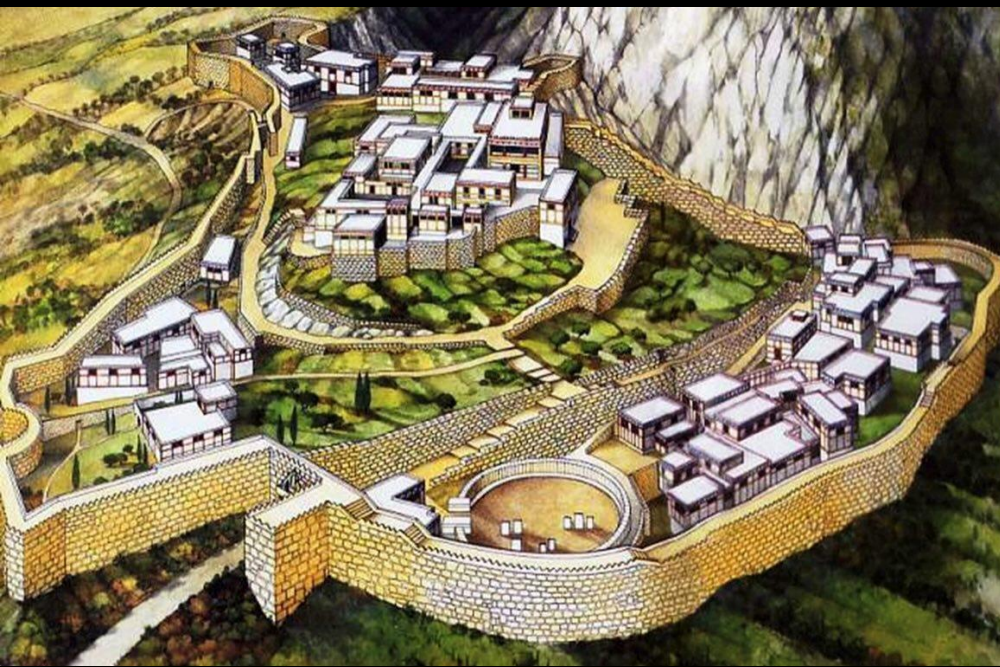
**протиставлення архітектури
і природи;**

«циклопічна» кладка
(будування з великих кам'яних
брил)

Поділ міста на:

верхнє місто – **акрополь**
(розміщувалися палац,
некрополь, будинки верхівки
суспільства);

нижнє місто – **агора** (ремісничі
посади)

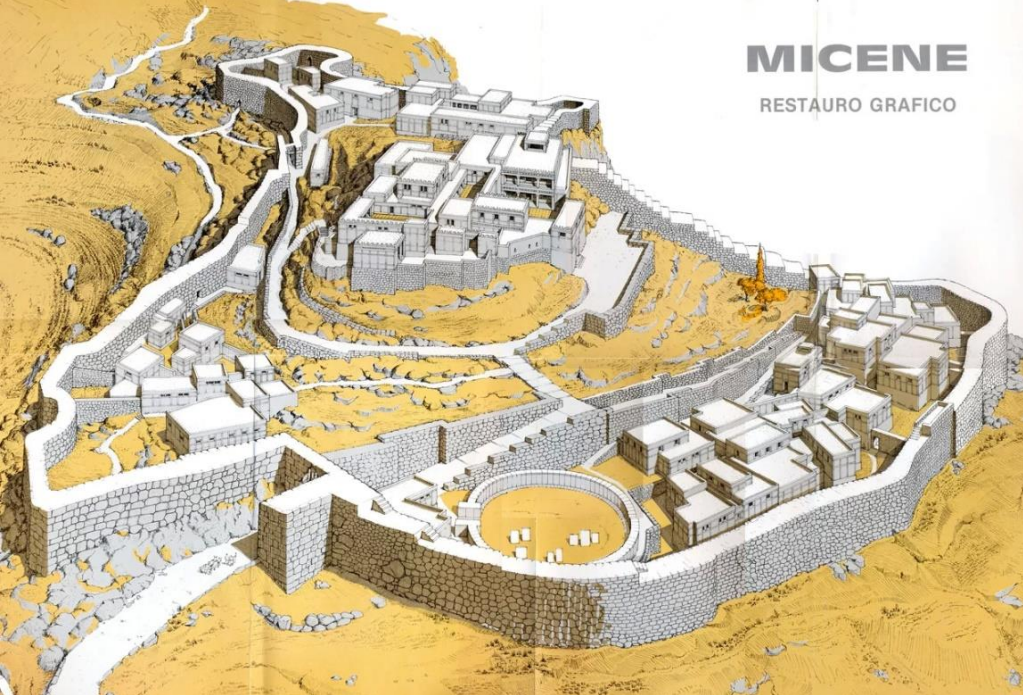

Руїни і реконструкція цитаделі Мікен

Реконструкція і руїни **акрополя** (верхнього міста) Мікен

Реконструкція і руїни **агори** (нижнього міста) Мікен

МІКЕНИ

Найбільший розквіт Мікен припадає на період з 1600 по 1200 рр. до н. е.

За міфами місто збудував син Зевса і Данаї – Персей, було батьківщиною знаменитого царя Агамемнона, який отримав перемогу над неприступною Троєю

Мікени являли собою добре укріплену фортецю, яка розташовувалась на скелястому пагорбі заввишки близько 280 метрів

Акрополь міста оточувала фортечна стіна, довжиною близько 900 м, завтовшки до 8 м, а висота в деяких ділянках перевищувала 8 м

Реконструкція цитаделі акрополя Мікен
Стіна акрополя, вид на нижнє місто агору

1 – Леві ворота
2 – Могильне коло А,
шахові гробниці

6 – Головний мегарон
9 – Малий мегарон
7 – Північні ворота

Реконструкція цитаделі
акрополя Мікен

Левові ворота – вхід до акрополя Мікен
Вигляд зсередини цитаделі

МІКЕНИ

Над кам'яною фортечною стіною у свій час знімалася цегляна стіна

Вага кам'яних блоків, з яких складалася оборонна стіна, перевищувала 10 тон

Ці фортечні мури пізніше елліни назвали циклопічними, бо вважали, що побудувати такі величні стіни могли лише міфологічні істоти-велетні циклопи

Потрапити в місто можна було по мощеній каменем дорозі через Левові ворота, ширина і глибина яких складала близько 3 м

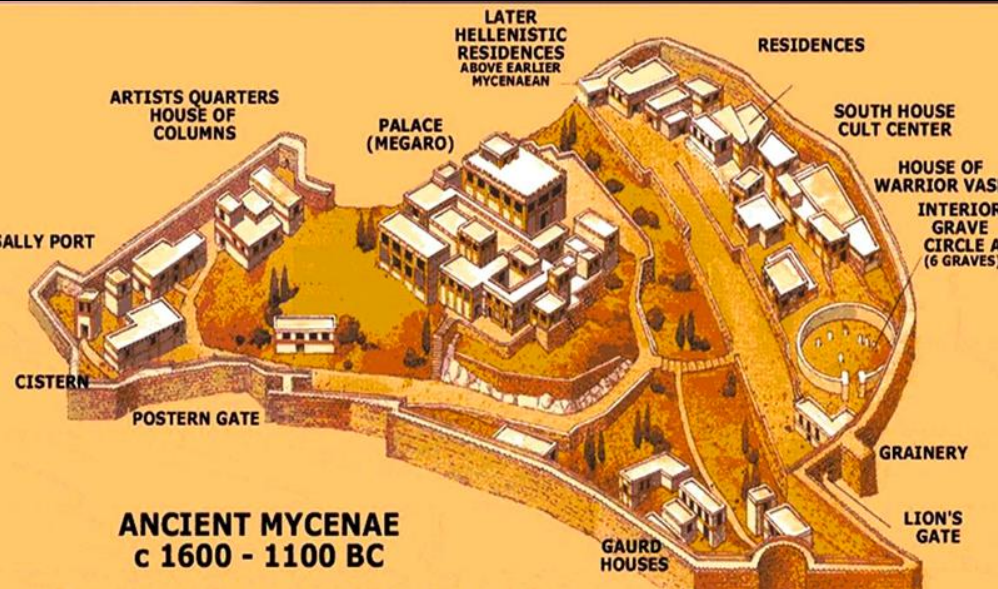
ЛЕВОВІ ВОРОТА, Мікени

Левові ворота в Мікенах датуються XIV ст. до н. е.

Їх звали з трьох великих, вапнякових брил, зверху яких була встановлена трикутна вапнякова плита-фронтон із рельєфними зображеннями двох левиць, що оточують колону критського типу

Блоки стін над брамою утворюють так звану фальшиву арку, поступово звужуючись

Левові ворота
Мікенського акрополя

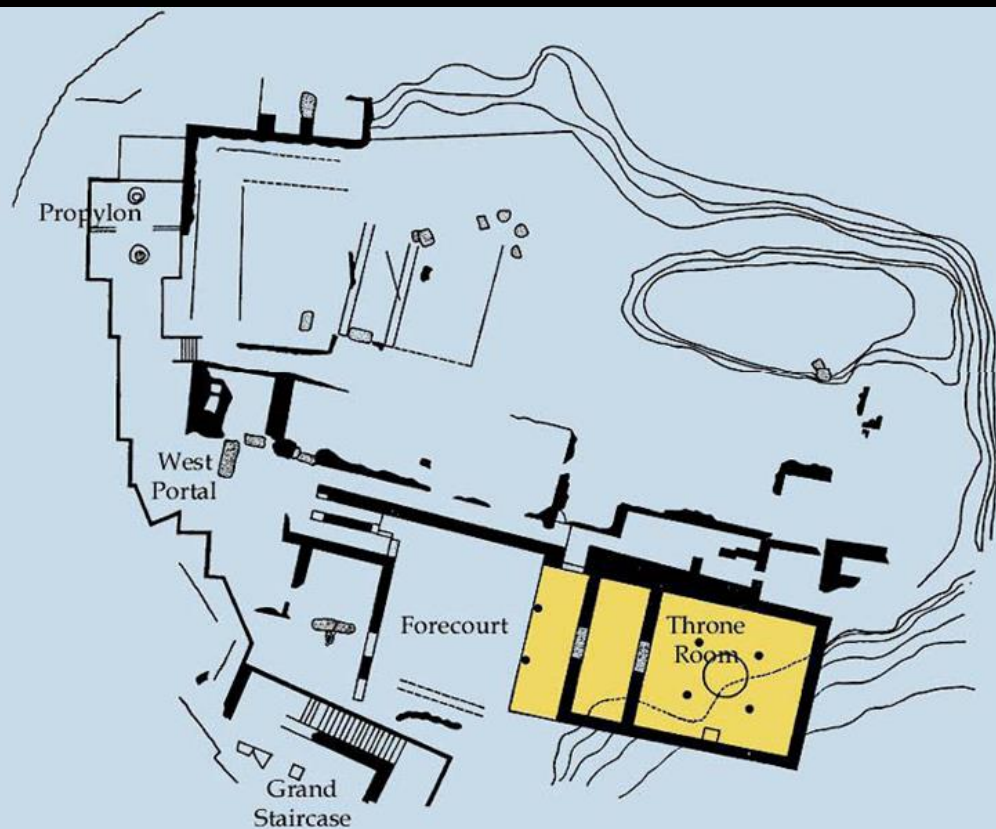

СПОРУДИ МІКЕНСЬКОГО АКРОПОЛЯ

Палац. Мегарон

Композиційним центром ансамблю акрополя в Мікенах був царський палац, який, як і критські палаці, являв собою адміністративний, релігійний і господарський центр міста

Головною залою ахейських палаців був мегарон

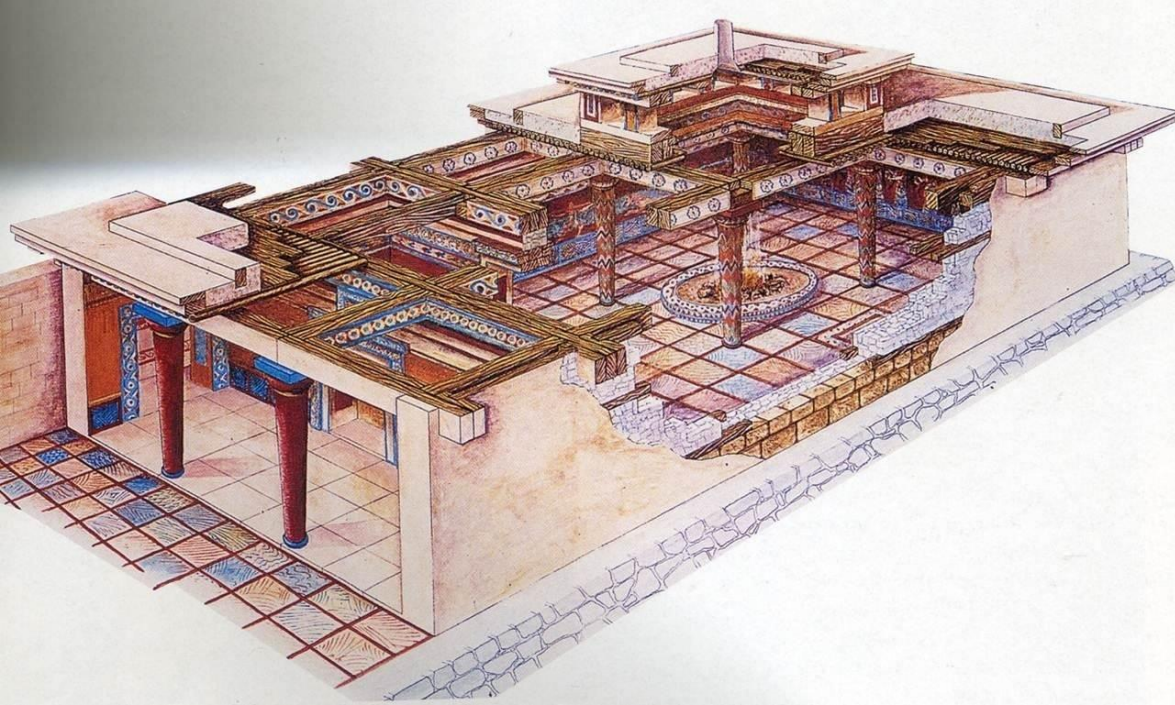
Реконструкція Мікенського акрополя

План Мікенського палацу

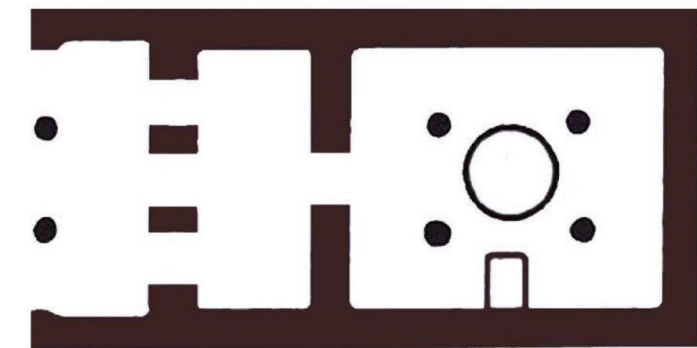
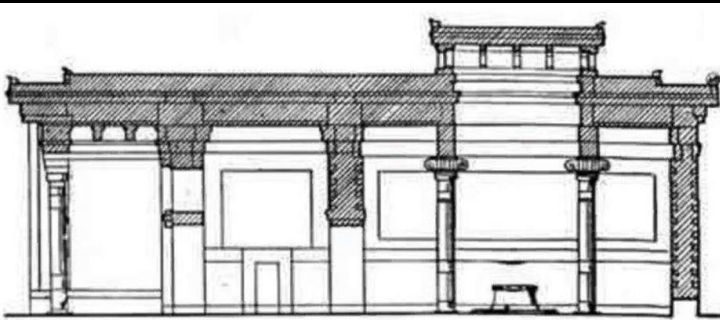
СПОРУДИ МІКЕНСЬКОГО АКРОПОЛЯ

Палац. Мегарон

Мегарон (від грец. «велика зала») – прямокутна в плані споруда з вогнищем посередині, чотирима колонами та отвором у стелі для виходу диму, вентиляції та освітлення, перед входом розташовувався портик в антах (дві колони, оточені по боках виступами стін)

Реконструкція мегарона і двоколонного портика Мікенського палацу

Реконструкція, план і розріз,
руїни мегарону Мікенського палацу

СПОРУДИ МІКЕНСЬКОГО АКРОПОЛЯ

Окрім палацу, на території цитаделі знаходились житлові приміщення, храмові споруди, комори та гробниці, в яких ховали представників правлячих династій

Також на території акрополя знаходилась цистерна та потаємне джерело з питною водою, до якої вниз вів вузький тунель, збудований у вигляді фальшивого склепіння

Цистерна з питною водою в Мікенському акрополі. Прохід до підземного джерела глибиною 18 м, Мікенський акрополь

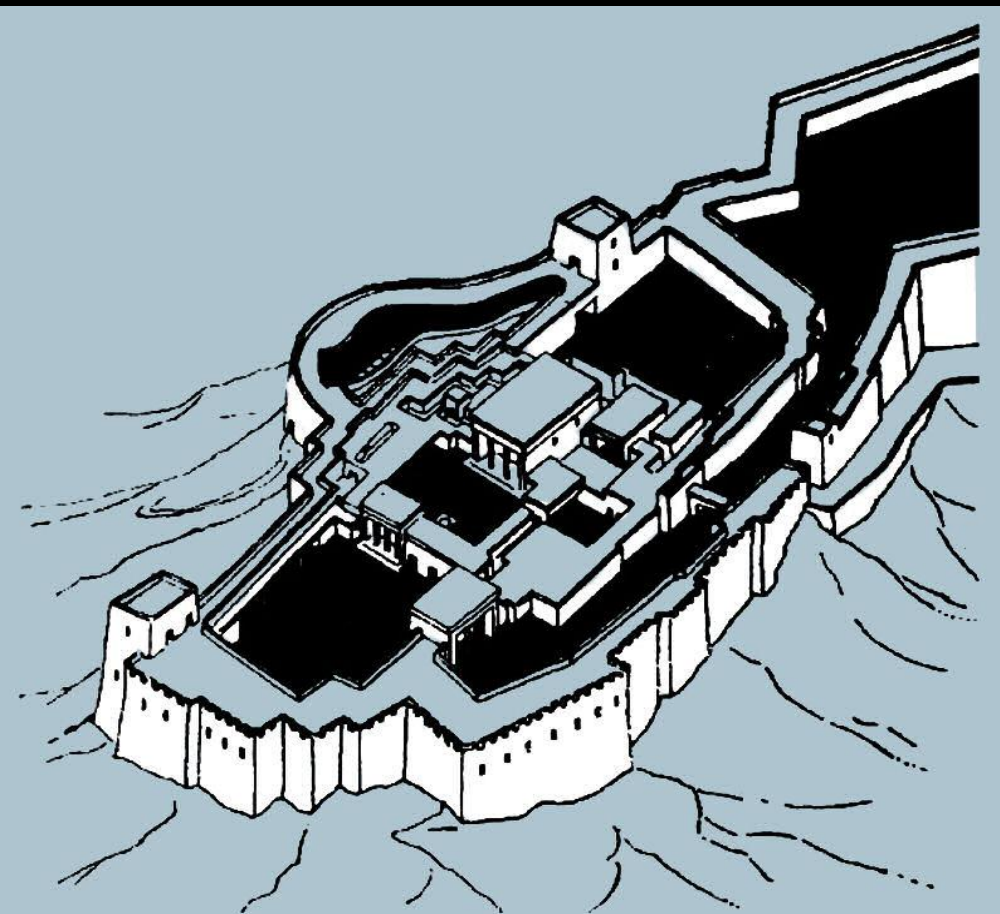

ТИРИНФ

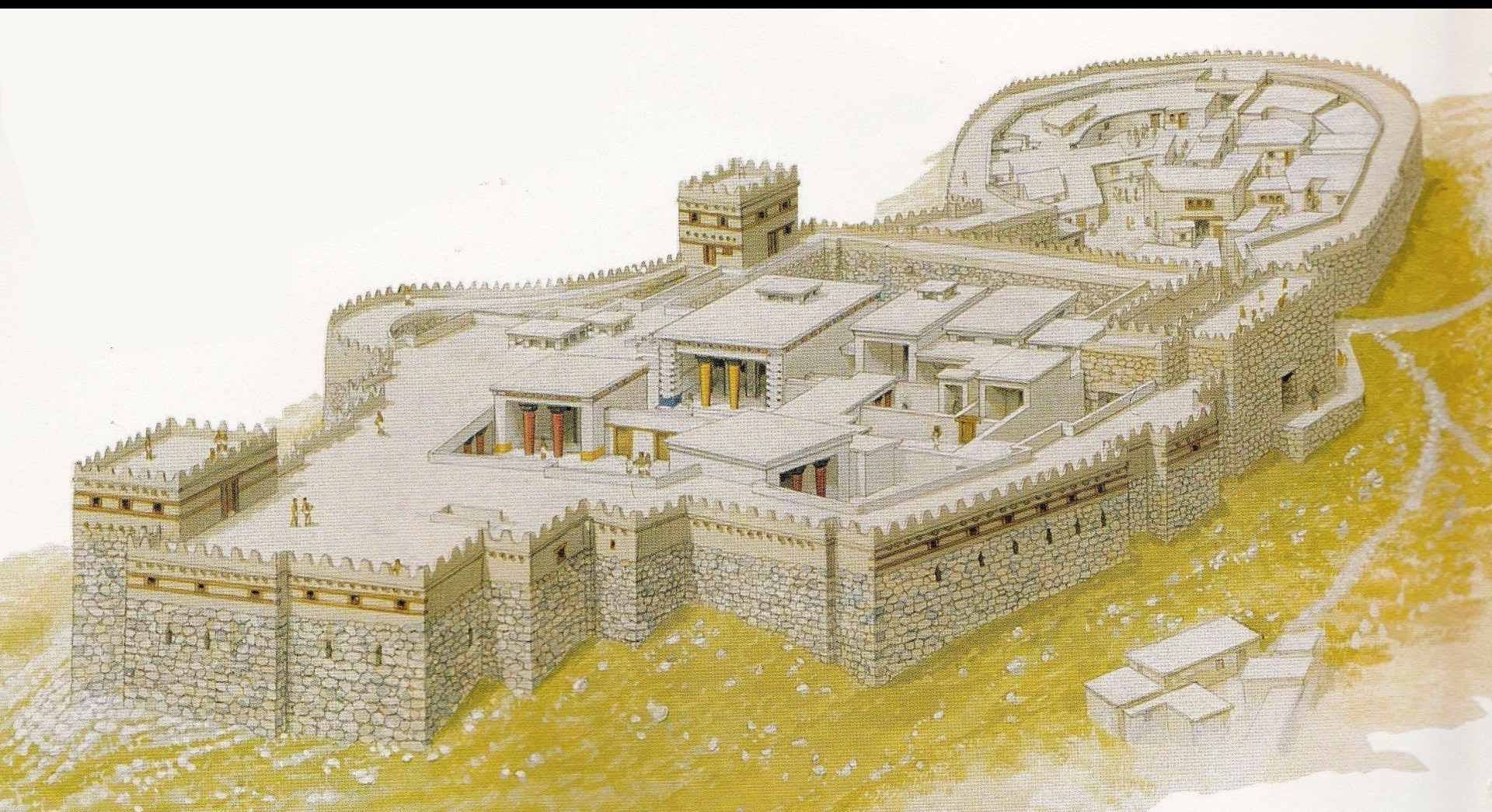
Акрополь Тиринфа тричі зазнав перебудови, остаточний вигляд отримав у XIII ст. до н. е.

Він став найяскравішим зразком фортифікаційного мистецтва: стіни цитаделі муровані циклопічною кладкою без розчину з великих кам'яних брил (сягали 12 т)

Фортечні стіни, як і в Мікенах, мали два панцири з бутовим заповненням завтовшки 4,5 – 17 м

Реконструкції акрополя Тиринфа XIV – XIII ст. до н. е.

Акрополь Тиринфа, XIV – XIII ст. до н. е.

ФОРТИФІКАЦІЯ ТИРИНФА

У південній та південно-східній частинах були влаштовані так звані каземати у вигляді складських приміщень з коридором і галереєю перед входами, що перекривали фальшиві (удавані) склепіння

Фальшиві склепіння галереї казематів, акрополь Тиринфа

ФОРТИФІКАЦІЯ ТИРИНФА

Східний вхід до цитаделі Тиринфа був влаштований так, що коли нападники рухалися вздовж фортечної стіни, вона огинала укріплення, і битися приходилося з оборонцями, повернувшись до них правим боком, без захисту щитом (цю ділянку назвали «коридором смерті»)

Щоб оволодіти цитаделлю, супротивнику потрібно було подолати ще дві укріплені брами і два двори, оточені стінами

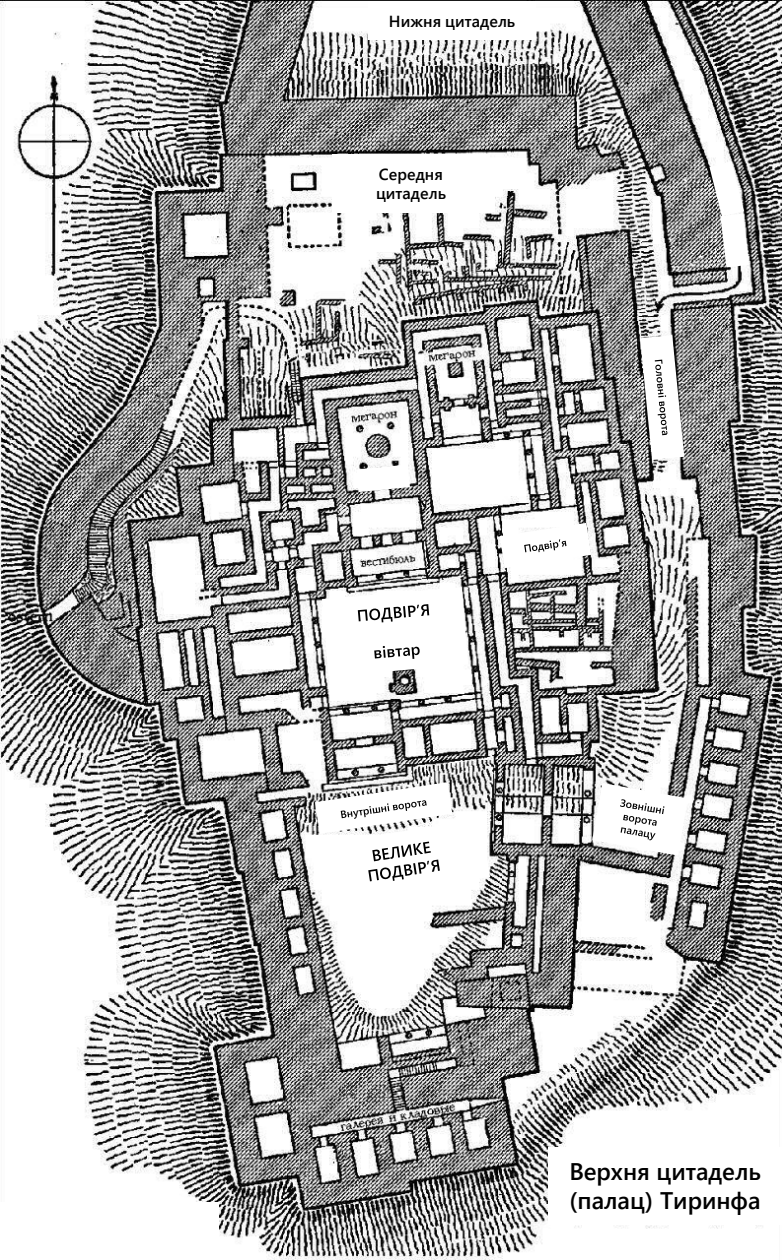
«Коридор смерті»,
Оборонні стіни Тиринфа

ЦИТАДЕЛЬ АКРОПОЛЯ ТИРИНФА

Цитадель акрополя Тиринфа мала гармонійну забудову й більш чіткий план, у порівнянні з мінойськими палацами

Великі пропілеї мали вигляд портиків в антах, були головним входом, що вів у перше велике подвір'я

Такий самий **портик малих пропілеїв був входом у головне подвір'я**, оточене колонадою з трьох боків і розміщеним віттарем навпроти мегарону

План акрополя Тиринфа
Реконструкція головного подвір'я
Тиринфського палацу

«ПАЛАЦ НЕСТОРА» У ПІЛОСІ

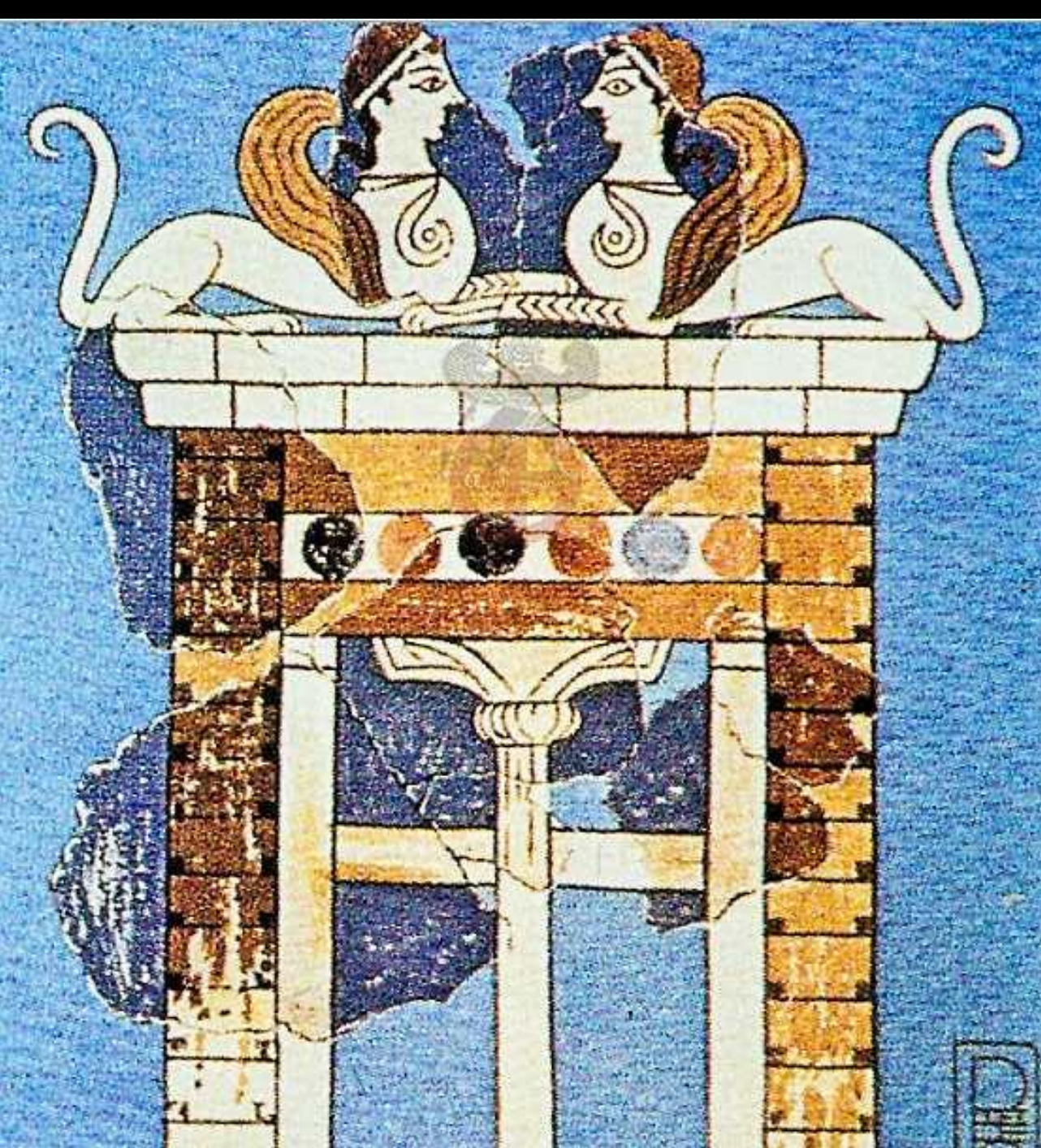
Палацовий ансамбль акрополя в Пілосі складався з таких приміщень:

- **вхід до палацу (ворота сфінксів)** мав вигляд одноколонного портика зі скульптурними фігурами двох сфінксів на фронтоні (на фото **1**),
- ліворуч від пропілеїв (входу) знаходився **архів** (**3**),
- **головний мегарон** (**2**) з тронною залюю,
- **малий мегарон** і кімнати цариці (**7**),
- ванна кімната (**8**),
- **мегарон** старої частини палацу (**10**),
- приватні кімнати (**5**),
- комори (**4, 9**),
- комори для зберігання оливкової олії та пахощів (**6**),
- північно-східний комплекс споруд (**11, 12**)

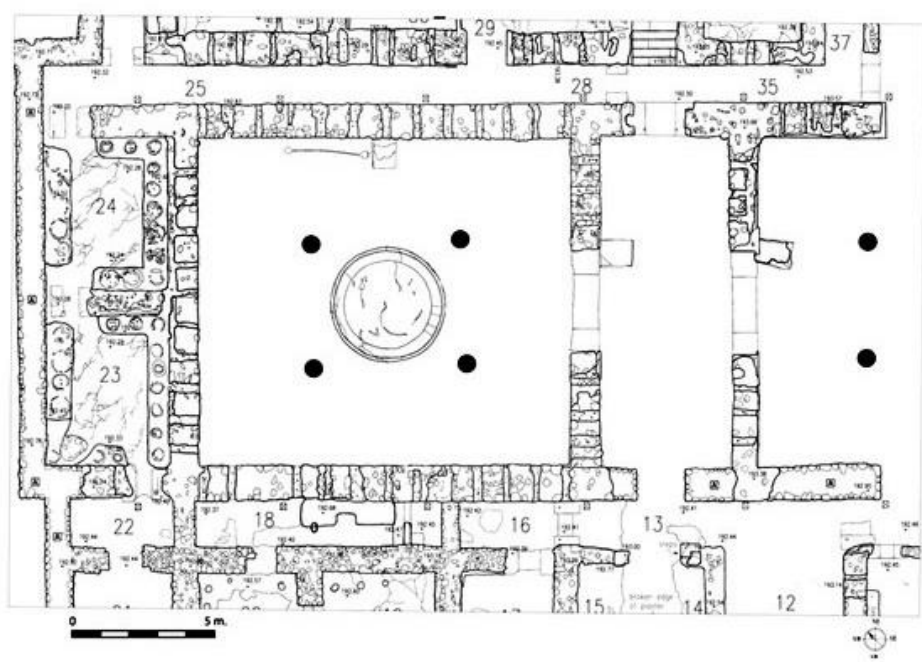
Реконструкція і план

«Палацу Нестора» у Пілосі, XIV ст. до н. е.

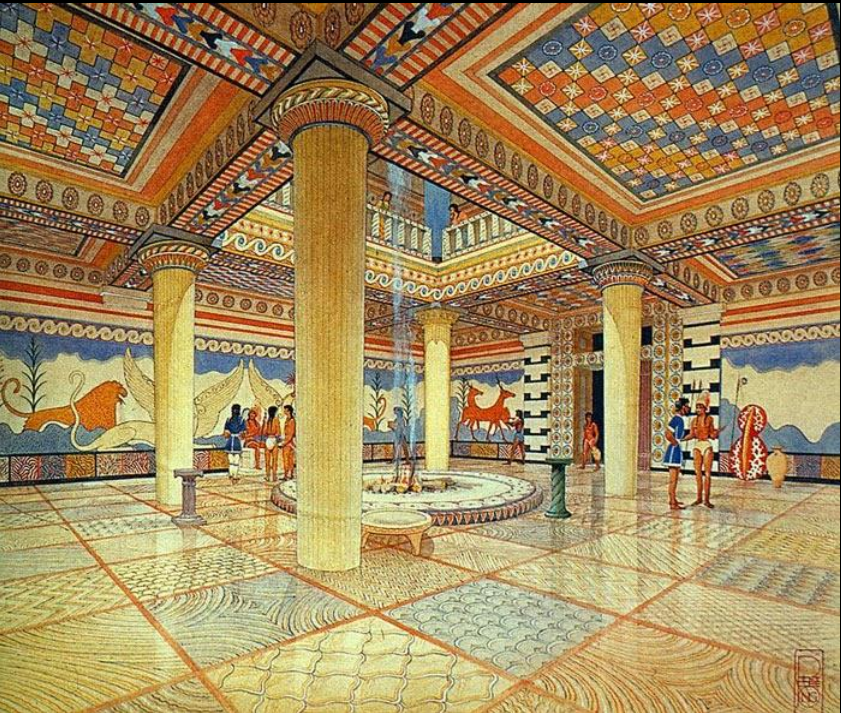

Ворота сфінксів
«Палац Нестора», Пілос

Фреска, яка збереглася на
одній зі стін палацу
(реконструкція)

План, реконструкція і руїни тронної зали Головного мегарона з місцем для вогнища і колон «Палац Нестора», Пілос 1300 – 1200 рр. до н. е.

Реконструкції головного мегарону з тронною залою. «Палац Нестора», Пілос, 1300 – 1200 рр. до н. е.

До Малого мегарона цариці
примикала ванна кімната

Теракотова розписана ванна
була вмурована в кам'яний
цоколь

У палаці існувала система
підземних водостоків

Мегарон цариці і ванна кімната
«Палац Нестора», Пілос

Комори для збереження оливкової олії
«Палац Нестора», Пілос

ЕГЕЙСЬКЕ
МИСТЕЦТВО
АХЕЙСЬКИЙ ПЕРІОД
Фрески палаців

ФРЕСКИ АХЕЙСКИХ ПАЛАЦІВ

Стилістика і тематика фресок була запозичена ахейцями у мінойців з Криту: часто зустрічаються ритуальні сцени

Для ахейських фресок характерні поліхромність та стилізація образів

Композиція розміщення фресок на стіні була подібна до мінойських: у трьох горизонтальних фризах розташовувались декоративні смуги з центральною сюжетною композицією

Підлоги вкривались стуком (гіпсовою штукатуркою) і прикрашались сітчастими узорами

Подвір'я палацу в Тиринфі, реконструкція
Мегарон в Мікенах, реконструкція П. Конноллі

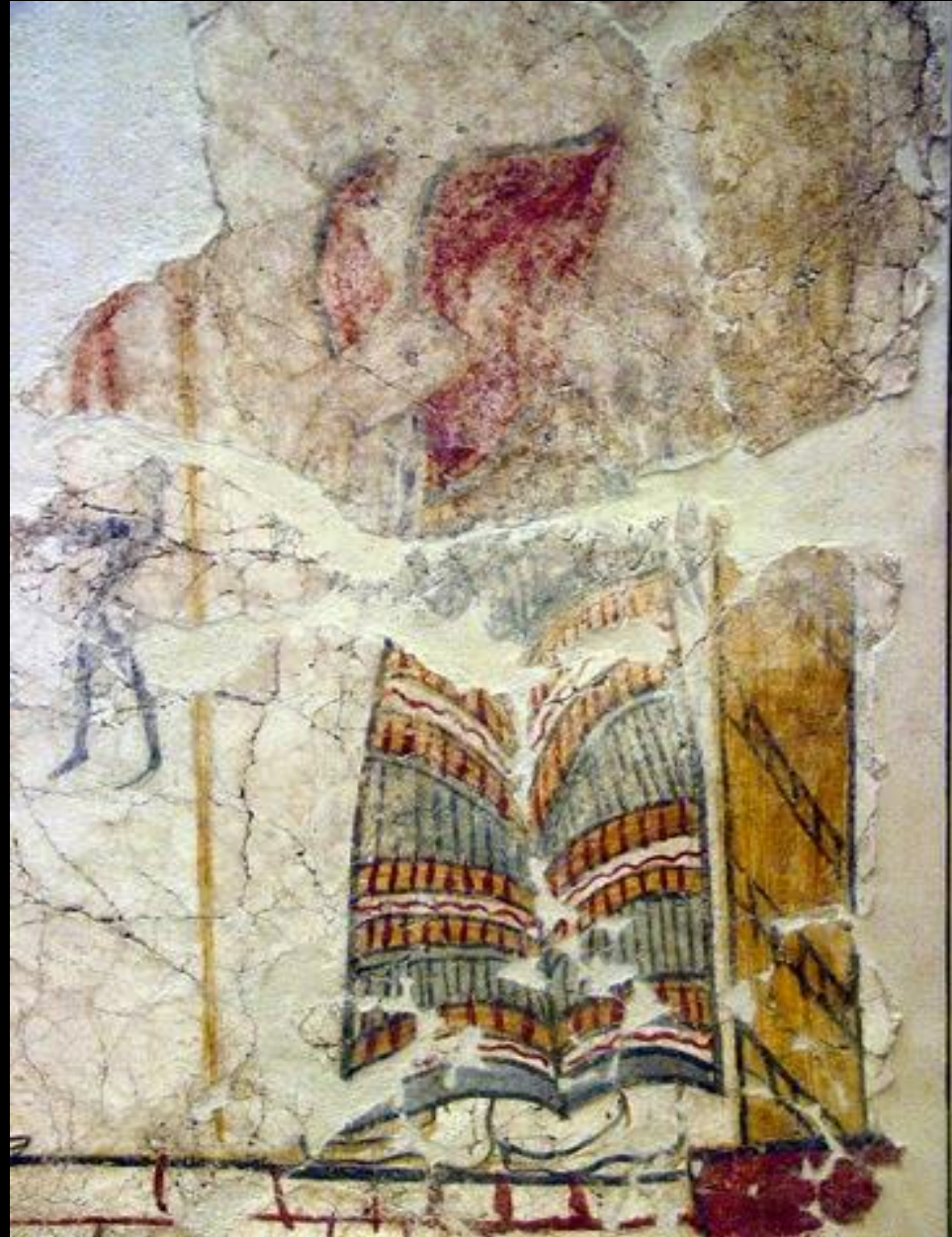
Фреска в Мікенському палаці,
на якій **зображено ритуал:**
жриця в плащі тримає меч,
а інша навпроти неї тримає
спис, між ними дві маленькі
фігурки чоловіків

На нижній панелі жрицю
супроводжує грифон

Фреска з Мікенського палацу,
1400 – 1200 рр. до н. е.

Реконструкція фрески
і приміщення святилища

Фреска з ритуальною сценою,
Мікенський палац, 1400 – 1200 рр. до н. е.
Реконструкція і фрагменти фрески

Фреска із зображенням мікенських жінок,
які несуть дари, 1400 – 1200 рр. до н. е.

Фреска із зображенням мікенської жінки,
1400 – 1200 рр. до н. е.

Фреска із зображенням жриці в процесії.
Тиринф, 1400 – 1200 рр. до н. е.
Реконструкція і фрагмент фрески

Фреска «Гравець на лірі» («Орфей»),
реконструкція «Палацу Нестора» у Пілосі, 1250 р. до н. е.

Особливістю ахейських фресок були сюжети, які не зустрічалися серед мінойських зображень – теми полювання, виїзду на колісницях, сцени війни та битви

Фреска із зображенням полювання на кабана, палац в Тиринфі, 1400 – 1300 рр. до н. е.
Національний археологічний музей в Афінах

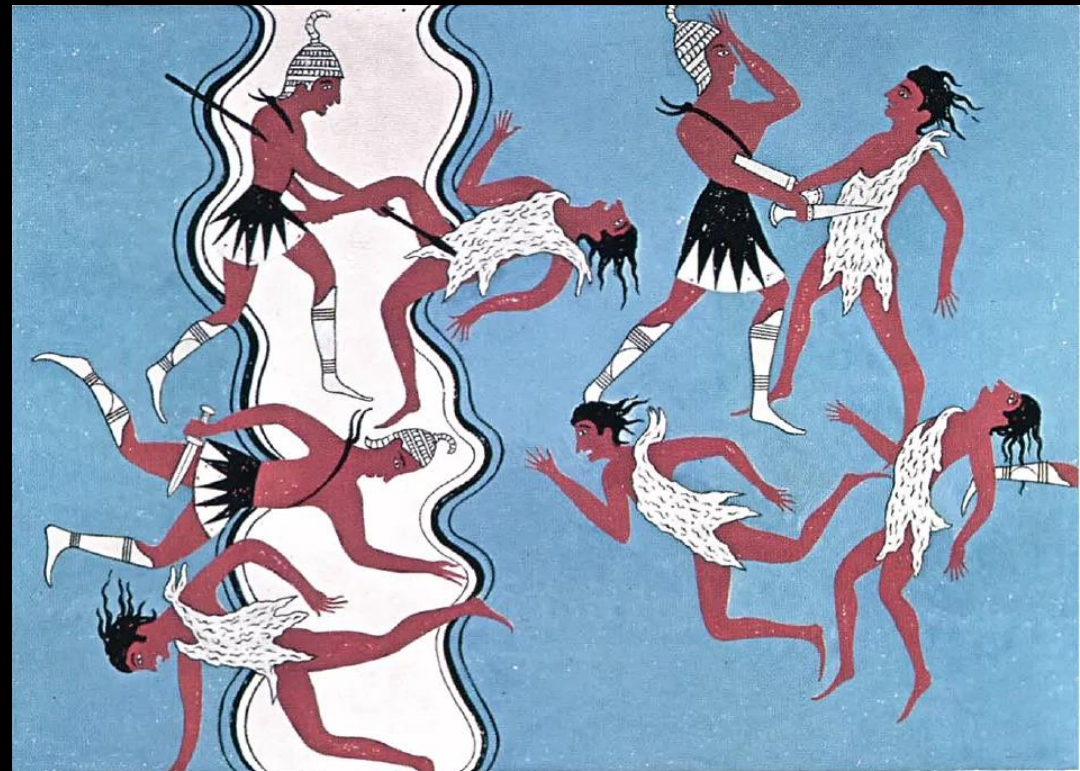

Фрагменти фрески із зображенням жіночих фігур на колісниці та чоловіка, які супроводжують полювання на кабана Палац в Тиринфі, 1400 – 1300 рр. до н.е.

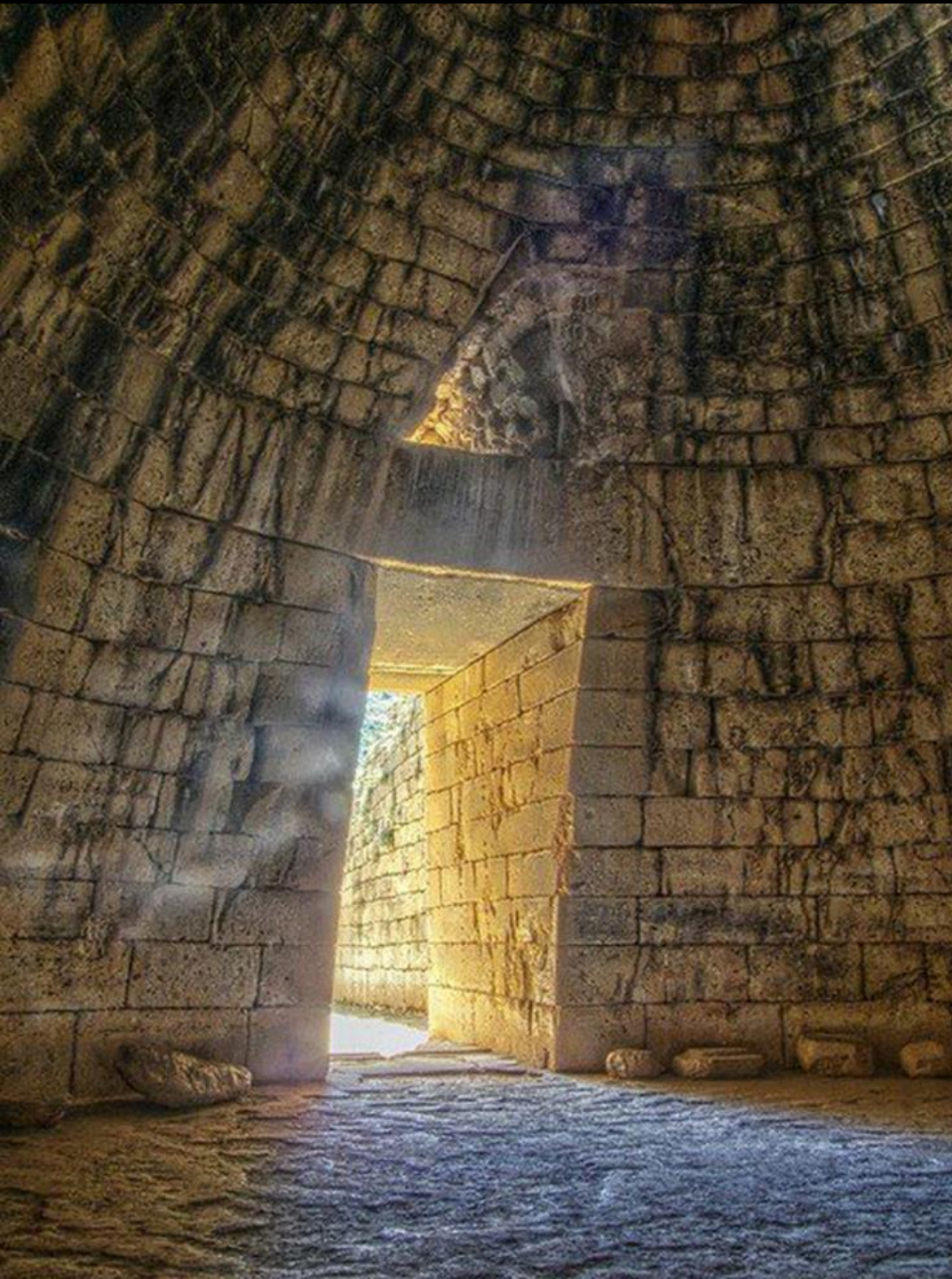

Фреска «Виїзд воїнів на колісниці», палац Нестора в Пілосі

Обладунки ахейців з бронзи і шоломи з ікла кабана, 1450 – 1400 рр. до н. е. Археологічний музей в Іракліоні

Фреска «Битва на річці». Ілюстрація-реконструкція Пітера Конноллі

ЕГЕЙСЬКЕ
МИСТЕЦТВО
АХЕЙСЬКИЙ
ПЕРІОД
Гробниці

АХЕЙСЬКІ ГРОБНИЦІ

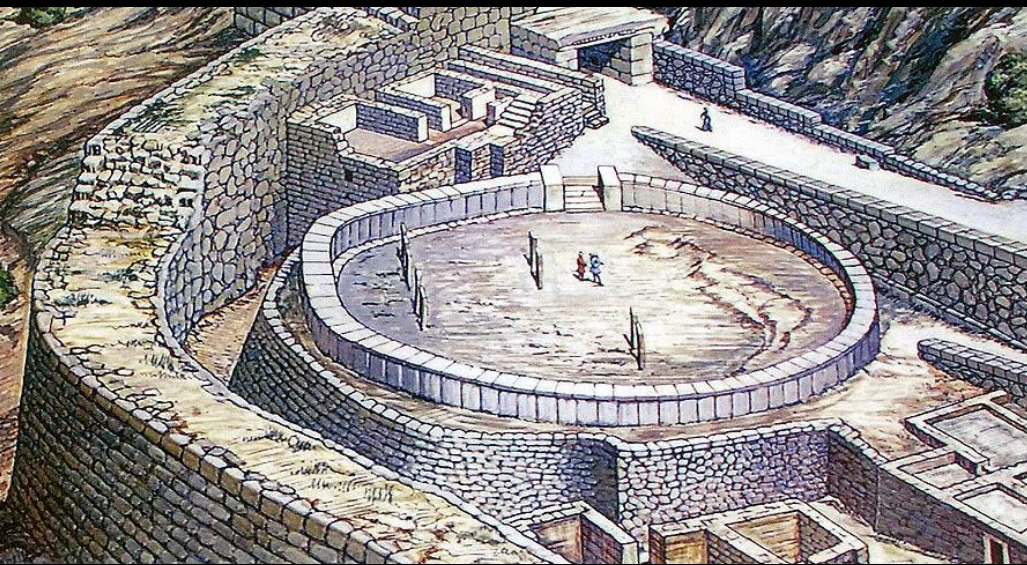
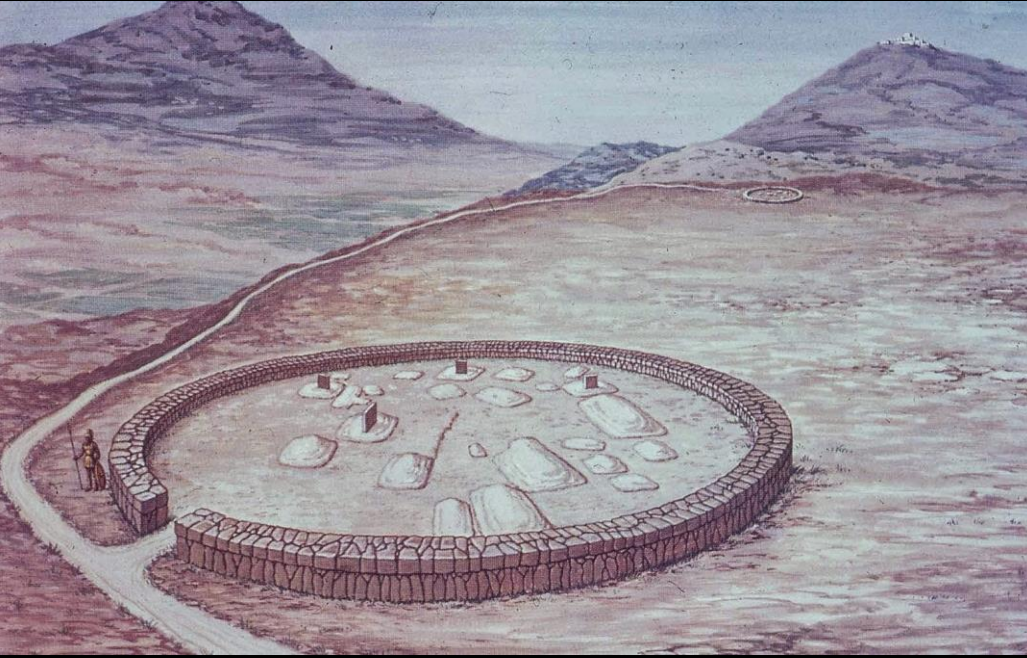
Поховальна архітектура ахейців представлена двома типами споруд:

шахові гробниці;

толоси – купольні гробниці

Гробниці будувалися в техніці «циклопічної кладки»

Більш ранні гробниці – шахові, оточені низькою стіною з каменів вапняку, в яких ховали царів і знатних осіб (могильні кола А і В у Мікенах за межами цитаделі, XVII – XVI ст. до н. е.)

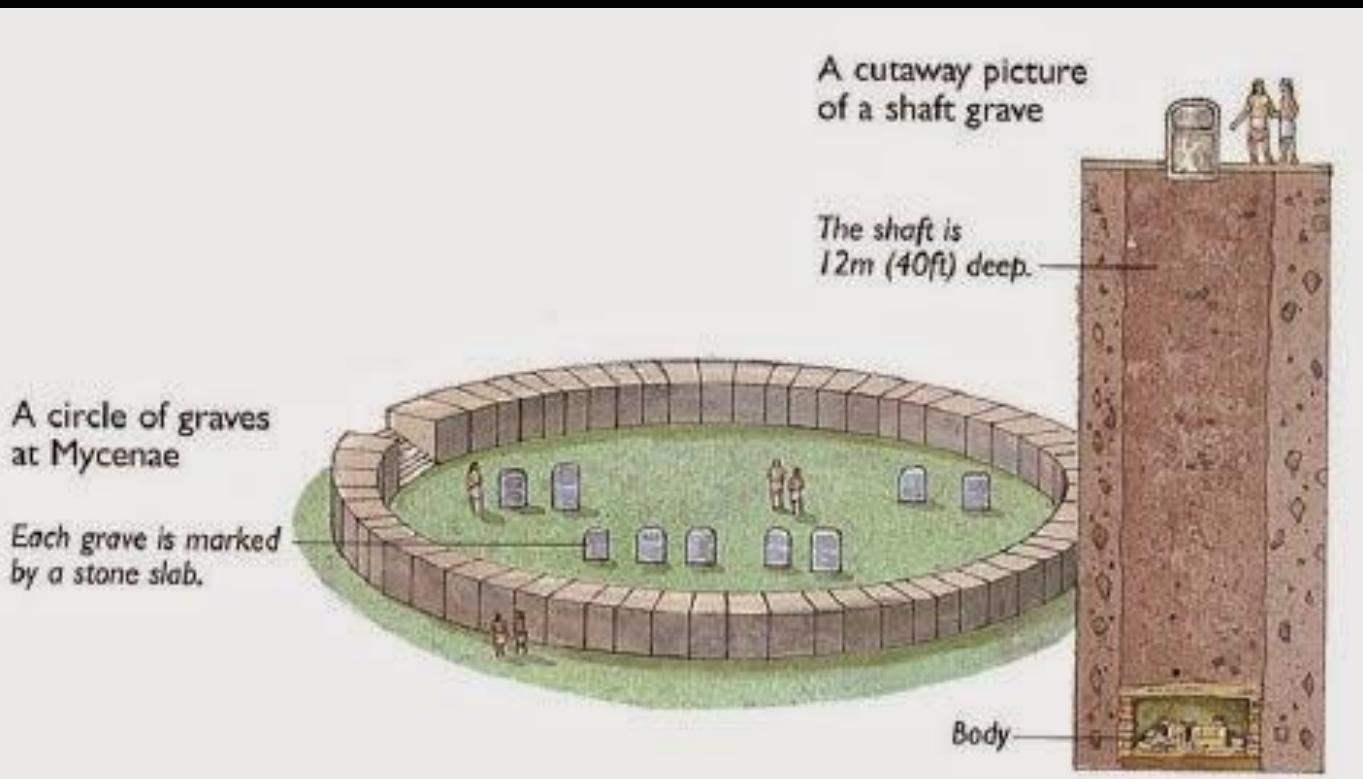

Шахові гробниці в Мікенах:

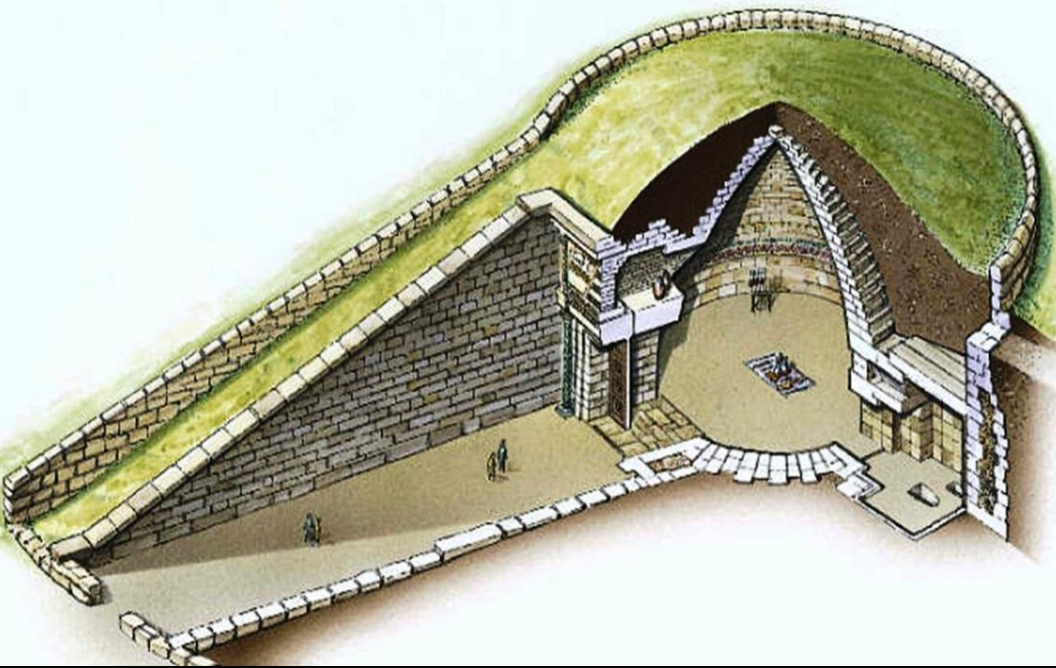
Могильне коло В (1650 – 1550 рр. до н. е.)

Могильне коло А (1600 – 1500 рр. до н. е.)

Реконструкція виконана професором А. Вейсом

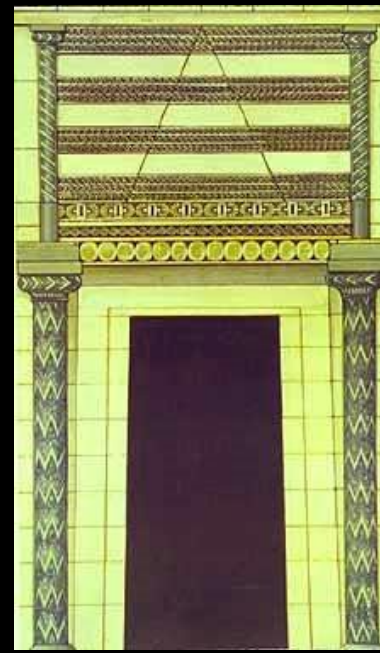

Руїни і реконструкція шахтових гробниць у Мікенах, Могильне коло В (1650 – 1550 рр. до н. е.)

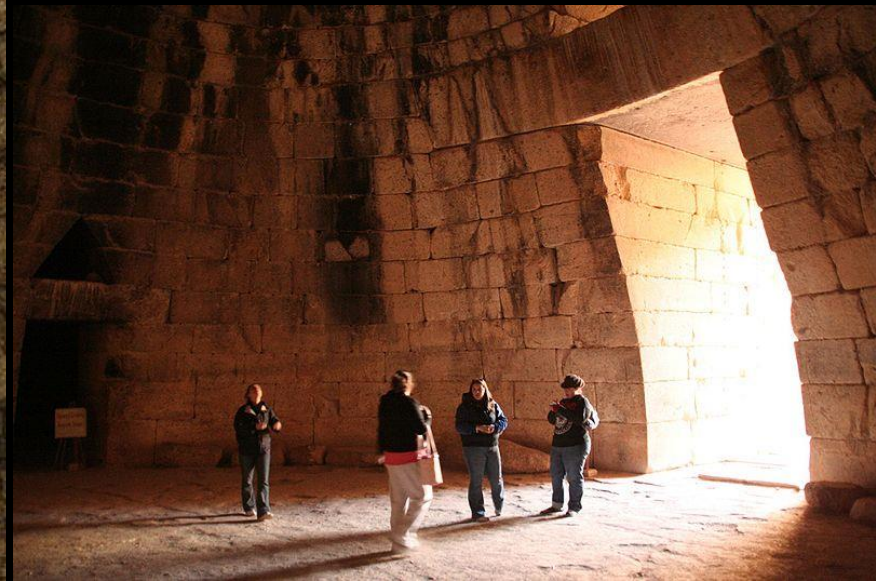
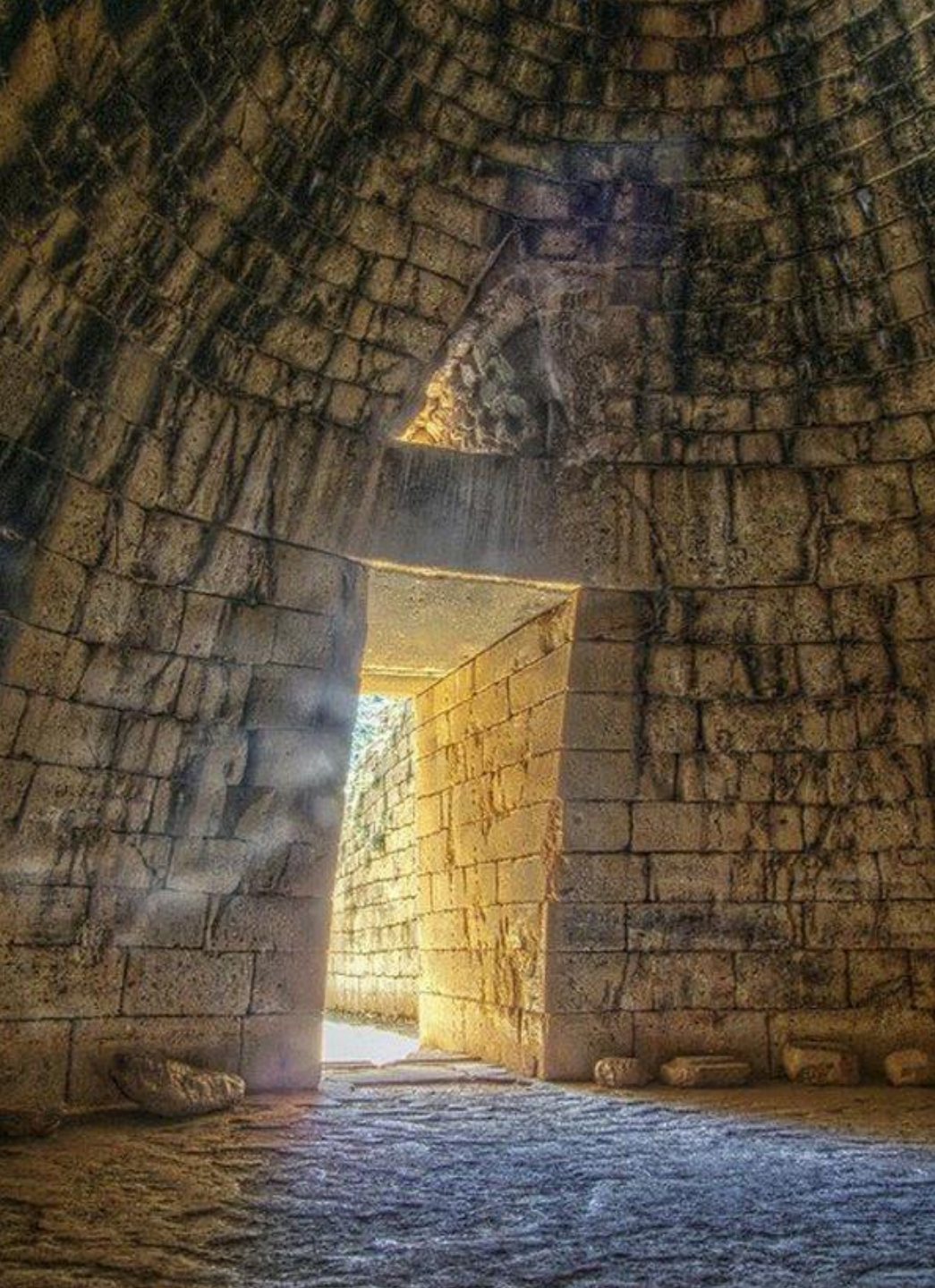
Більш пізні гробниці
(з 1500 р. до н. е.) для царів
і знаті будувалися у формі
толоса – купольної гробниці,
зведеної у вигляді
фальшивого склепіння,
із земляним курганным
насіпом зверху
і проходом-дромосом

Толос – купольна гробниця «Скарбниця Атрея»,
Мікени. Реконструкція

Екстер'єр купольної
гробниці «Скарбниця
Атрея», Мікени

Реконструкція
оздоблення входу

Інтер'єр купольної гробниці
царя Атрея в Мікенах

ПОХОВАЛЬНИЙ ІНВЕНТАР АХЕЙСЬКИХ ГРОБНИЦЬ

Гробниці царів і знаті містили **багатий поховальний інвентар**: на обличчя накладали золоті маски

У чоловічі поховання клали **зброю**, оздоблену дорогими металами, кубки із золота, золоті нашивки на одязі

У жіночих похованнях було **багато золотих прикрас**: діадери, намиста, браслети, сережки, шпильки і булавки, нашивки на одяг

Золото ахейських гробниць, знайдене Г. Шліманом в Мікенах.

Шахтова гробниця III, могольне коло А, Мікени.

Золота брошка у вигляді бджоли на квітці. Національний археологічний музей, Афіни

ЗОЛОТА «МАСКА АГАМЕМНОНА» XVI ст. до н. е., Мікени

Золота «Маска Агамемнона»
шахтова гробниця V, могильне коло А,
Мікени, 1550 – 1500 рр. до н. е.

Національний археологічний музей, Афіни

Назва маски була дана Генріхом Шліманом на честь античного міфічного царя Мікен Агамемнона

У похованні було знайдено багато золотих предметів, кубків і зброї, це дозволило археологам припустити, що могила належала знатному воїну, обличчя відповідає індоєвропейському типу

Особливості техніки виготовлення: щоб сформувати деталі обличчя, імовірно, їх відбили по дерев'яній формі

Маска має отвори для мотузки, за допомогою якої її кріпили до обличчя

Золота «Маска
Агамемнона»,
1550 – 1500 рр. до н. е.
шахтова гробниця V,
могильне коло А, Мікени

Національний
археологічний музей,
Афіни

Поховальні маски, деталі одягу, прикраси, зброя ахейців з шахтових гробниць Мікен
Національний археологічний музей, Афіни

В ахейських гробницях зустрічаються предмети, створені під впливом мінойського мистецтва: посудина ритон у вигляді бика, золоті нашивки на одяг у вигляді мінойського потрійного храму-святилища з рогами на карнизі, восьминогів, двосічних сокир-лабрис, грифонів тощо

Поховальний інвентар ахейських гробниць
Національний археологічний музей, Афіни

Поховальні золоті деталі одягу, прикраси з ахейських гробниць
Національний археологічний музей, Афіни

Поховальна зброя ахейців:
бронзові леза кинджалів, інкрустовані
золотом і сріблом зі сценами полювання;
золота рукоять 1600 р. до н.е.

Поховальний інвентар:
посуд, зброя ахейців

«КУБОК НЕСТОРА»
XVI ст. до н. е., могильне
коло А, шахтова
гробниця IV, Мікени

«Кубок Нестора» –
золота чаша, знайдена
Генріхом Шліманом у
1876 р., названа ним на
честь міфічного Нестора,
царя Пілоса, описаного
Гомером у поемі «Іліада»

Кубок виготовлений
з одного шару листового
золота

На верхівці двох ручок
зображені дві пташки,
імовірно, соколи

Золотий «Кубок Нестора», Мікени
1550 – 1500 рр. до н. е.

Національний археологічний музей, Афіни

Золоті чаші з поховання у Вафію, 1500 – 1450 рр. до н. е.

Висота чаш: 8,3 см та 8 см

Національний археологічний музей, Афіни

ЧАШІ З ВАФІО, XV ст. до н.е.

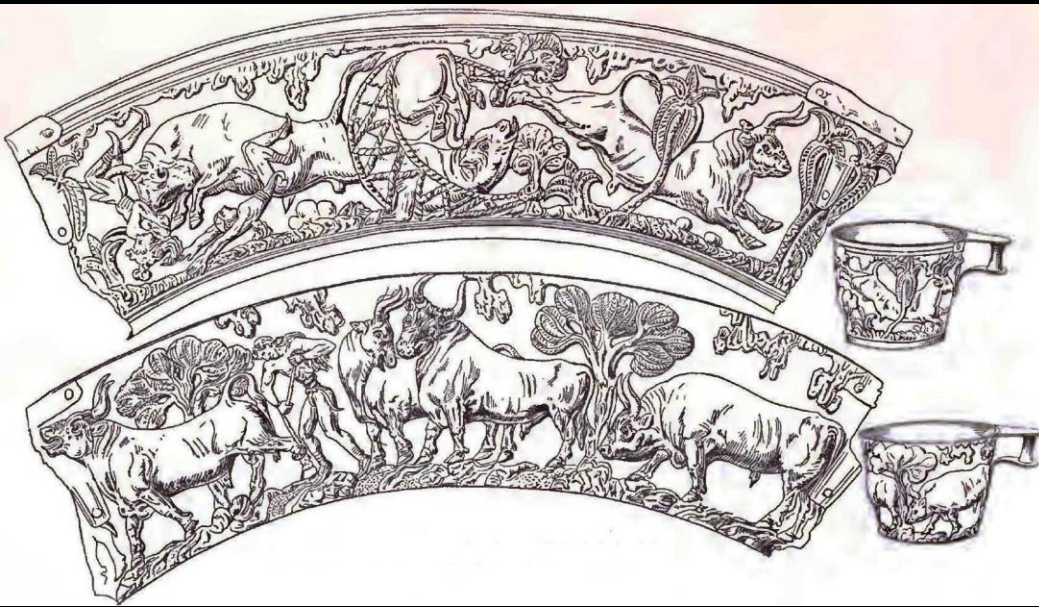

Два кубки (чаші) були знайдені в 1888 р. у похованні в селищі Вафіо (6 км від Спарти)

Чаші виготовлені з подвійних листів золота – зовнішній з рельєфом виконаним в техніці карбування, внутрішній – гладкий

На першій чаші зображена сцена полювання на диких биків

На другій чаші зображена сцена приборкання бика – чоловік тримає мотузку, прив'язану за задню ногу одного з биків

Золота чаша з Вафіо, 1500 – 1450 рр. до н. е.,
промальовка рельєфів
Національний археологічний музей, Афіни

Модуль 3.
ЕГЕЙСЬКЕ
МИСТЕЦТВО
ПИТАННЯ
ДЛЯ
самоперевірки

- Поміркуйте, чому в античний період у давніх греків виник міф про Мінотавра, і як цей міф пов'язаний з палацовою культурою на Криті?
- У чому на острові Крит полягали особливості архітектури мінойських палаців?
- Які особливості існували в забудові ахейських міст материкової Греції: Мікен, Тиринфа, Пілоса?
- Дайте характеристику фрескам, що прикрашали мінойські палаці
- Які стилі вазопису існували у мінойців, які декоративні мотиви їх прикрашали?
- Назвіть сюжети фресок та декоративного мистецтва, характерні для ахейського періоду
- Які типи ахейських гробниць вам відомі і який поховальний інвентар вони містили?

Модуль 3.
ЕГЕЙСЬКЕ
МИСТЕЦТВО
ІНФОРМАЦІЙНІ
ДЖЕРЕЛА

- The Heraklion Archaeological Museum (Археологічний музей в Іракліоні) <https://www.heraklionmuseum.gr/en/>
- Akrotiri museum (Археологічний музей в Акротірі) https://akrotiri-museum.com/?gclid=EAlaIQobChMI6_2wuv6dgAMVPwWiAx1J1Ag8EAYAiAAEgJMnvD_BwE
- 3D Reconstruction of Cnossos Palace (3-D реконструкції Кносського палацу) https://www.reddit.com/r/Minoans/comments/qdbv6v/3d_reconstruction_of_cnossos_palace_aegeanminoan/
- Карти Давньої Греції. National Geographic <https://ancient-greece.org/maps/map-of-ancient-greece/>

Модуль 3.
ЕГЕЙСЬКЕ
МИСТЕЦТВО
ІНФОРМАЦІЙНІ
ДЖЕРЕЛА

- Thera Wallpainting Exhibition Document Actions. Map of Virtual Tour (Виставка настінних розписів Фери: карта віртуального туру)

<https://web.archive.org/web/20120330010520/http://www.therafoundation.org/wallpaintingexhibition>

- Palyvou C. Wall Painting and Architecture in the Aegean Bronze Age: Connections between Illusionary Space and Built Realities. *Approaches to Images, Architecture, and Society in the Aegean Bronze Age* (Паливу К. Настінний живопис та архітектура егейської бронзової доби: зв'язки між ілюзорним простором та збудованою реальністю. *Мінойські реалії. Підходи до зображень, архітектури та суспільства в егейську бронзову добу*). Belgium : Presses universitaires de Louvai. P. 9 – 26. 2017
<https://books.openedition.org/pucl/2835>

Модуль 3.
ЕГЕЙСЬКЕ
МИСТЕЦТВО
ІНФОРМАЦІЙНІ
ДЖЕРЕЛА

- Золоті поховальні предмети в Національному археологічному музеї в Афінах
[https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Mycenaean gold masks in the National Archaeological Museum of Athens](https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Mycenaean_gold_masks_in_the_National_Archaeological_Museum_of_Athens)
- Тимофієнко В. І. Архітектура Егейського Світу. *Історія архітектури Стародавнього світу*. Київ : Наукова думка, 2006. С. 79–108
- Minoan Art Pottery
<https://www.veniceclayartists.com/tag/minoan-art/>
- AKGIMAGES (Графічні реконструкції археолога та ілюстратора Пітера Конноллі)
<https://www.akg-images.co.uk/CS.aspx?VP3=SearchResult&VBI D=2UMESQJ7P8HZUB>